

The top half of the page features a stylized illustration. On the left, a large green trapezoidal shape represents a field. To its right, there are several houses: a grey house with an orange roof and a white window, a yellow multi-story house, an orange house with a white window, and a red house with a grey roof and multiple yellow windows. The background is a solid blue color.

*Suunnitelman
1. luonnos*

*Julkaistu yhteiseen ideointiin
15.1.2018*

Keski-Suomen järjestämissuunnitelma

*Keski-Suomi
2020*

Sisällys

1 Johdanto	9
2 Järjestämistä ohjaavat yleiset tavoitteet	10
3 Tuotannon järjestäminen	11
4 Integraation varmistaminen	13
5 Palveluverkon määrittely	13
6 Yhteistyö ja edunvalvonta	15
6.1 Maakunnan ja valtion yhteistyö.....	15
6.2 Maakunnan ja kuntien yhteistyö.....	15
6.3 Maakuntien välinen yhteistyö.....	15
6.4 Kansainvälinen yhteistyö ja edunvalvonta	16
6.5 Sidosryhmien kanssa tehtävä yhteistyö.....	16
6.5.1 Kansalaisjärjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö	16
6.5.2 Yhteistyö elinkeinojärjestöjen ja yritysten kanssa	16
6.5.3 Yhteistyö koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa	16
6.5.4 Muut sidosryhmät	16
7 Kansalaisten osallisuus ja vaikuttaminen	17
8 Toimintaympäristöä koskevan tiedon kokoaminen, ylläpito ja analysointi	17
8.1 Toimintaympäristön tilannekuva ja aluetiedon hyödyntäminen.....	18
8.1.1 Aluekehityksen ja toimintaympäristön tilannekuva	18
8.1.2 Terveysten ja hyvinvoinnin tilannekuva.....	19
8.1.3 Turvallisuuden ja varautumisen tilannekuva	19
8.2 Ennakointitiedon tuottaminen.....	19
8.2.1 Koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointi.....	19
8.3 Vaikutusten ja riskien arviointi.....	19
8.4 Tiedonhallinta.....	20
8.5 Asiakkuuksien hallinta.....	20
9 Strateginen suunnittelu	20
10 Edistämistehtävät	21
10.1 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen.....	21
10.2 Edistävän työn tuki kunnille.....	21
10.3 Edistävän työn mallintaminen ja kehittäminen kunnissa ja maakunnissa	21
10.3.1 Kannustava rahoitus	21
10.4 Väkivallan ja tapaturmien ehkäisyn edistäminen	21
10.5 Liikunnan edistäminen	21
10.6 Kulttuurin edistäminen	22
10.7 Vesistöjen ja pohjavesien hyvän tilan edistäminen.....	22

10.8	Vesihuollon ja tulvariskien hallinnan edistäminen sekä muut vesitaloustehtävät	22
10.9	Luonnon monimuotoisuuden suojelun edistäminen.....	22
10.10	Alueidenkäytön suunnittelun ja rakennusvalvontatoimen järjestämisen edistäminen.....	23
10.11	Maakunnallisen identiteetin edistäminen	23
11	Ohjaukselliset tehtävät	23
11.1	Yleinen ohjaus ja neuvonta.....	23
11.2	Asiakasohjaus.....	23
11.3	Palveluohjaus.....	24
12	Alueellinen tienpito	24
13	Pelastustoimi	25
13.1	Riskienhallinta.....	25
13.2	Pelastustoiminta.....	26
14	Lupa- ja valvontatehtävät	26
14.1	Alkoholihallinto	26
14.2	Tupakkavalvonta.....	26
14.3	Elintarvikevalvonta	26
14.4	Terveysvalvonta.....	26
14.5	Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonta	26
14.6	Vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn valvonta	26
14.7	Viljelijätukien ja elintarviketurvallisuuden valvonta.....	27
14.7.1	Viljelijätukien valvonta	27
14.7.2	Luomutuotantoehdot	27
14.7.3	Siementen, rehujen ja lannoitteiden markkinavalvonta, kasvinterveys, kasvien kaupanormit, hukkakaura ja kasvinsuojeluainelain mukainen käyttö ja kauppa	27
14.8	Kalatalouden lupa- ja valvontatehtävät	28
15	Rahoitus, avustukset ja hanketoiminta.....	28
15.1	Henkilöasiakkaan tuet.....	29
15.1.1	Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki	29
15.1.2	Omaishoidon tuki	29
15.1.3	Yrityksen perustaminen.....	30
15.1.4	Palkkatuet	30
15.2	Yritystuet.....	30
15.3	Viljelijätuet.....	30
15.4	Maatalouden rakennetuet	31
15.5	Hankerahoitus ja hankehallinnointi	31
15.5.1	Rakennerahastot.....	31
15.5.2	Euroopan maaseuturahasto.....	31
15.5.3	Euroopan meri- ja kalatalousrahasto	32

15.5.4	Maatilatalouden kehittämisrahasto (Makera)	32
15.5.5	Hankerahoitus	32
15.6	Avustukset	33
15.6.1	Yksityistieavustukset	33
15.6.2	Rakennusperinnön hoidon avustukset	33
15.6.3	Kalatalouden edistämisavustukset	33
15.6.4	Vesienhoidon edistämisavustukset	33
15.7	Maksatus	33
15.7.1	Tukikelpoisuuden tarkastus ja tukien maksatus	33
15.7.2	Paikan päällä varmennus	33
15.7.3	Jälkiseuranta	33
15.7.4	Jatkotoimet	33
16	Palveluntuottajien hyväksyminen, ohjaus ja valvonta	34
17	Järjestettävät palvelut	35
17.1	Kasvupalvelut	35
17.2	Yritysten neuvonta- ja ohjauspalvelut	36
17.3	Alueiden käytön ja rakentamisen ohjauspalvelut	36
17.3.1	Alueidenkäytön suunnittelun edistäminen	37
17.3.2	Alueidenkäytön seuranta	37
17.3.3	Rakennusvalvontatoimen järjestämisen edistäminen	38
17.4	Maatilapalvelut	38
17.4.1	Maatilojen neuvonta- ja ohjauspalvelut	38
17.4.2	Lomituspalvelut	38
17.5	Eläinlääkäripalvelut	39
17.5.1	Peruseläinlääkäripalvelut	39
17.5.2	Kiireellinen eläinlääkäriapu	39
17.5.3	Löytöeläinpalvelut	39
17.6	Luonto- ja kulttuuriympäristöpalvelut	40
17.7	Kalatalouden neuvonta- ja ohjauspalvelut	41
17.8	Vesistö ja pohjavesipalvelut	41
17.8.1	Vesienhoidon palvelut	41
17.8.2	Vesitalouden palvelut	41
17.8.3	Vesihuollon palvelut	41
17.9	Lasten, nuorten ja perheiden palvelut	41
17.9.1	Lasten, nuorten ja perheiden osalta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelut	42
17.9.2	Raskaus- ja synnytystoiminto	42
17.9.3	Äitiys-, lasten- ja perhesuunnitteluneuvola	43
17.9.4	Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto	44

17.9.5	Lasten, nuorten ja perheiden varhaisen tuen sosiaalipalvelut	46
17.9.6	Lapsiperheiden kotipalvelu.....	46
17.9.7	Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö.....	46
17.9.8	Tukihenkilö-, tukiperhe- ja lomakotitoiminta	47
17.9.9	Kumppanuuksien koordinointi	48
17.9.10	Kasvatus- ja perheneuvonta	48
17.9.11	Neuropsykiatrinen tuki	49
17.9.12	Perheoikeudelliset palvelut	49
17.9.13	Lapsiperheiden erityistason palvelut.....	50
17.9.14	Lastensuojelun avohuollon palvelut.....	50
17.9.15	Sijaishuolto	51
17.9.16	Perhehoito	51
17.9.17	Laitoshiito	52
17.9.18	Lastensuojelun jälkihuolto.....	52
17.9.19	Ohjaamotoiminta.....	53
17.9.20	Somaattinen avohoito	53
17.9.21	Lastentautien somaattinen osastohoito	54
17.9.22	Lastenpsykiatria	54
17.9.23	Nuorisopsykiatria	54
17.9.24	Neuropsykiatrinen tuki/palvelut.....	55
17.9.25	Nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelut.....	55
17.9.26	Osaamis- ja tukikeskuspalvelut	55
17.10	Työterveyden palvelut.....	55
17.11	Aikuisten sosiaalipalvelut.....	55
17.11.1	Aikuissosiaalityön ennaltaehkäisevä toiminta	55
17.11.2	Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus	56
17.11.3	Sosiaalinen asuminen.....	57
17.11.4	Maahanmuuttopalvelut	58
17.11.5	Työkuntoutus/Työelämäpalvelut	59
17.11.6	Sosiaalinen kuntoutus.....	59
17.12	Hoito- ja hoivapalvelut.....	60
17.12.1	Ikäihmisten ennaltaehkäisevät palvelut	60
17.12.2	Kotihoito	61
17.12.3	Perhehoito	63
17.12.4	Ympäri vuorokautinen hoito	63
17.12.5	Kuntoutus- ja lyhytaikainen osastohoito	65
17.12.6	Kotisairaaloiminta	66
17.12.7	Sairaalan vuodeosastohoito	66
17.13	Suun terveydenhuollon palvelut.....	67

17.14	Erikoissairaanhoidon palvelut	68
17.15	Mielenterveys- ja päihdepalvelut.....	68
17.15.1	Mielenterveys- ja päihdetyön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	68
17.15.2	Mielenterveys- ja päihdetyön avohoito	69
17.15.3	Psykoterapiat	70
17.15.4	Työ- ja päivätoiminta.....	71
17.15.5	Kotiin annettavat palvelut.....	71
17.15.6	Mielenterveys- ja päihdepalvelujen asumispalvelut.....	72
17.15.7	Mielenterveys- ja päihdelaitoshoito.....	73
17.16	Vammaisten palvelut.....	74
17.16.1	Vammaispalvelun sosiaalityö.....	74
17.16.2	Henkilökohtainen apu	75
17.16.3	Avohuolto	76
17.16.4	Asumispalvelut.....	80
17.16.5	Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen	81
17.16.6	Kehitysvammaisten palveluasuminen.....	82
17.16.7	Liikkuvat asiantuntijapalvelut/ moniammatillinen erityisasiantuntijaryhmä.....	83
17.16.8	Kehitysvammaisten laitoshoido	83
17.16.9	Kuntoutuksen suunnittelu ja kuntoutuksen ohjaus.....	84
17.16.10	Vammaispalvelulain mukaiset apuvälineet	84
17.17	Lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut	85
17.17.1	Kuntoutustarpeen arvio ja ohjaus	85
17.17.2	Koti/avokuntoutus lapsille ja nuorille	87
17.17.3	Koti/avokuntoutus työikäisille.....	87
17.17.4	Kotikuntoutus ikäihmisille.....	88
17.17.5	Apuvälinepalvelut ja asunnonmuutostyöt vammaispalvelulainsäädännön mukaisesti 88	
17.17.6	Kuntoutus osastoilla.....	90
17.17.7	Vaativan kuntoutuksen intensiivijaksot	91
17.17.8	Geriatrinen kuntoutus	91
17.17.9	Veteraanikuntoutus.....	92
17.18	Sote-keskuspalvelut.....	93
17.18.1	Sote-keskusten tarjoamat hyvinvoinnin, terveyden ja työkyvyn edistämisen palvelut	93
17.18.2	Sote-keskuksen vastaanottopalvelut	93
17.18.3	Hoitotarvikejakelu	95
17.19	Päivystyksen palvelut.....	95
17.20	Ensihoidon palvelut.....	96
17.21	Lääkehuoltopalvelut	97
17.22	Matka- ja joukkoliikennepalvelut	97

17.22.1	Joukkoliikenne	97
17.22.2	Vammaispalvelulain mukaiset matkat.....	98
17.22.3	Sosiaalihuoltolain mukaiset matkat.....	99
17.22.4	Saattajapalvelut	99
17.22.5	Siirtokuljetukset laitosten välillä	99
17.22.6	Majoitus	99
18	Varautuminen	99
18.1	Maakunnan varautuminen	100
18.2	Maakunnan ja kuntien varautumisen koordinointi ja tukeminen	100

Alkuun

Tämä on Keski-Suomen uuden maakunnan järjestämisuunnitelman ensimmäinen versio. Versio on keskenäinen ja täydentyy annetun palautteen pohjalta. Lopullisen suunnitelman hyväksyy uusi vaaleilla valittava maakuntavaltuusto keväällä 2019.

Tässä suunnitelmassa esitetyt alustavia tavoitteita on työstetty mm. uudistuksen johtoryhmässä sekä Keski-Suomen maakuntavaltuuston, Keski-Suomen sairaanhoitopiirin valtuuston ja Keski-Suomen nuorisovaltuuston 12.1.2018 olleessa seminaarissa. Osallistujilta on lisäksi kerätty palautetta siitä, mitä tulevan maakunnan pitäisi edustaa. Vastauksista on koottu alla oleva sanapilvi.

Järjestämisuunnitelma on keskeinen työkalu maakunnan tulevan strategian ja tahtotilan toteuttamisessa. Toivomme, että annatte rohkeasti palautetta suunnitelman alustavista linjauksista ja ideoitte, miten palveluiden järjestämistä voisi työstää edelleen asiakaslähtöisten ja integroitujen palvelumallien löytämiseksi.

Korostamme, että tämä suunnitelma sekä sen liitteenä olevat tehtävä- ja palvelukuvaukset ovat vasta alustavia luonnoksia. Luonnokset on tarkoitettu järjestämisestä käytävän keskustelun, yhteisideoinnin ja jatkovalmistelun pohjaksi.

Keskeisiä käsitteitä

Järjestäjä: Järjestämisellä tarkoitetaan tässä yhteydessä Keski-Suomen maakunnan järjestämisvastuuta, jossa ylintä päätösvaltaa käyttää vaaleilla valittu maakuntavaltuusto. Järjestämisellä tarkoitetaan maakunnan oikeudellista vastuuta siitä, että lailla säädetty palvelut ja velvoitteet tulevat maakunnassa hoidetuiksi.

Maakunta määrittelee järjestämisuunnitelmassaan sen, miten se aikoo vastuut hoitaa, mihin asioihin ja palveluihin panostaa, minkälaisia viranomaistehtäviä ja palveluja asiakkaille tarjota. Maakunta myös määrittelee, ketkä voivat tuottaa palveluja ja toteuttaa maakunnan vastuulla olevia tehtäviä. Maakunta järjestäjänä asettaa myös tuottajille vaatimuksia ja kannusteita tehtävien hoitamiseen. Järjestäjän vastuulla on myös valvoa, että sovitut ehdot ja laatuvaatimukset toteutuvat.

Tuottaja: Tuottajat tuottavat Keski-Suomen asukkaille niitä palveluita, joita järjestämisuunnitelmassa kuvataan. Maakunnan oma palvelutuotanto on yksi tuottaja. Sen rinnalla toimivat kaikki ne muut maakunnan hyväksymät toimijat, jotka henkilökuntineen tarjoavat järjestäjän määrittelemiä palveluita. Järjestämisuunnitelmassa määriteltyjä palveluita voivat tuottaa maakunnan liikelaitos/liikelaitokset ja maakunnan yhtiöt, markkinoilla toimivat yritykset ja järjestöt.

Saatavuus: Saatavuudella tarkoitetaan sitä, miten asiakkaat voivat saada maakunnan järjestämiä palveluita itselleen. Saatavuus tarkoittaa niitä elementtejä, joilla varmistetaan palveluiden saatavuus eri puolilla maakuntaa.

Saavutettavuus: Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, miten kaukana ja missä ajassa eri palvelut ovat tarjolla asukkaille. Saatavuus voi tarkoittaa aikarajaa, jolla päästään lääkärin vastaanotolle yhtä-

lailla kuin aikaa, jossa asukkaan on saatava päätös palveluiden myöntämisestä. Saavutettavuus voi kuvata myös digitaalisten palveluiden saatavuutta tai liikkuvien palveluiden käyttöä.

1 Johdanto

Tässä järjestämissuunnitelmassa ja sen liitteenä olevissa tehtävä- ja palvelukuvauksissa määritellään, miten maakunnan järjestämävastuulla olevat tehtävät ja palvelut järjestetään ja toimeenpannaan. Samalla linjataan, kuinka paljon maakunnan valtiolta saamista rahoista kohdennetaan millekin tehtävällä ja palvelulle. Lisäksi päätetään maakunnan järjestämävastuulla olevien tehtävien ja palveluiden tuottamistavoista, asetetaan palveluntuottajille hyväksymiskriteerit ja määritellään tuottajille maksettavat korvaukset.

Järjestämissuunnitelma ja sen liitteenä olevat sosiaali- ja terveystalveluiden palvelumäärittelyt muodostavat samalla myös sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa tarkoitetun sosiaali- ja terveystalveluiden palvelustrategian ja -palvelulupauksen

Keski-Suomessa on päätetty varmistaa, että maakunta toimii asiakaslähtöisesti asiakkaiden tarpeiden pohjalta. Siksi palveluiden järjestäminen ja tuottaminen erotetaan uuden maakuntalain mukaisesti selkeästi toisistaan erillisiksi itsenäisiksi toiminnoiksi.

Järjestäjän ja tuottajan erottamisesta tai siihen liittyvästä järjestäjän roolista ja tehtävistä ei suomalaisessa julkishallinnossa ole uuden maakuntalain tarkoittamassa laajuudessa juurikaan aikaisempaa kokemusta. Suomessa on perinteisesti tukeuduttu viranomaistehtävien ja palveluiden järjestämisessä valtion ja kuntien omiin tuotanto-organisaatioihin. Tehtävien ja palveluiden järjestämisessä ovat kansalaisten tarpeiden ja asiakaslähtöisyyden ohella korostuneet usein myös organisaation ja sen työntekijöiden omat intressit. Tehtäviä ja palveluja on tästä johtuen järjestetty tyypillisesti tuotanto- ja organisaatiolähtöisesti. Kysynnän ja kustannusten hallinnassa on niin ikään tukeuduttu julkisiin tuotanto-organisaatioihin. Erillisen vahvan järjestäjän puuttuessa on kysyntää ja kustannuksia pyritty hallitsemaan pitkillä käsittelyajoilla sekä ylläpitämällä asiakas- ja potilasjonoja. Osassa maakuntaan liittyvissä toiminnoissa ja organisaatioissa järjestäminen ja tuottaminen on jo toteutettu erillisinä toimintoina. Näistä saatuja kokemuksia ja toimintamalleja hyödynnetään maakunnan toiminnan suunnittelussa.

Järjestämisellä tarkoitetaan tässä järjestämissuunnitelmassa maakunnan vastuulle kuuluvien laissa ja asetuksissa säädettyjen tehtävien ja kansalaisten oikeuksien toteuttamisesta huolehtimista sekä maakunnan rahojen kohdentamista. Tässä roolissa järjestäjä:

- Selvittää järjestämävastuulle kuuluviin tehtäviin ja palveluihin liittyvät toimintaympäristöä koskevat asiat ja alueen eri toimijoiden ja asukkaiden tarpeet
- Asettaa tehtävien ja palveluiden järjestämistä ohjaavat tavoitteet
- Hallitsee palveluiden kysyntää ja kustannuksia tekemällä tarvittavat priorisointilinjaukset
- Määrittelee järjestettävien tehtävien ja palveluiden sekä myönnettävien etuisuuksien, avustusten ja rahoitusten sisällöt ja laadun sekä niitä koskevat hyväksymis- ja myöntämiskriteerit
- Asettaa järjestettävien tehtävien käsittelyaikoja ja palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta koskevat määräajat
- Vastaa integraation toteutumisesta määrittelemällä tehtäviin ja palveluihin liittyvät palvelu- ja hoitoketjut sekä niihin sisältyvät eri toimijoiden roolit ja vastuut
- Päättää järjestettävien tehtävien ja palveluiden tuottamistavat (suoran valinta, asiakasseteli, ei-valinnanvapaus, kilpailutus) ja tuottajille asetettavat vaatimukset sekä tuottajille maksettavat korvaukset
- Ohjaa ja valvoo tuottajia
- Seuraa tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia
- Huolehtii järjestämistehtäviin liittyvästä kansainvälisestä, kansallisesta ja paikallisesta yhteistyöstä
- Huolehtii viranomaiselle kuuluvan toimivallan käyttämisestä määrittelemällä ja ohjeistamalla niiden toimeenpanosta vastaavia tuottajia

Järjestäjän rooli on tehtävien ja palveluiden määrittelyssä samanlainen riippumatta siitä, tuotetaanko palvelut maakunnan oman organisaation tai yksityisten palveluntuottajien toimesta.

2 Järjestämistä ohjaavat yleiset tavoitteet

Maakunnan järjestämissuunnitelman päätavoitteena on tukea maakunnan ja sen eri osien elinvoimaa ja tasapainoista kehittymistä. Lisäksi halutaan tukea väestön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta, lisätä kansalaisten omaa aktiivisuutta selvitä häiriötilanteissa, vähentää väestön hyvinvointi- ja terveysvajeita sekä kansalaisten keskinäisiä hyvinvointi- ja terveyseroja.

Maakunnan tehtävät ja palvelut järjestetään niin, että ne:

1. Muodostavat asiakaslähtöisiä, selkeitä, kokonaisvaltaisia, oikea-aikaisia ja vaikuttavia palvelukokonaisuuksia ja palvelupolkuja sekä vakiintuneita asiakas-, hoito- tai hoivasuhteita
2. Vahvistavat ja monipuolistavat kestäväällä tavalla kasvua tukevaa elinkeinorakennetta sekä edistävät talouden kasvua
3. Tukevat ja vahvistavat väestön toimintakykyä ja arkiympäristöissä sekä häiriötilanteissa pärjäämistä
4. Painottuvat ennaltaehkäiseviin varhaisen tuen palveluihin
5. Parantavat elinympäristön laatua, kestäväää alue- ja yhdyskuntarakennetta sekä saavutettavuutta
6. Edistävät vesien- ja ympäristönsuojelua, kulttuuriympäristöjen hoitoa ja luonnon monimuotoisuuden suojelua
7. Tukevat kuntien elinkeino- ja hyvinvointistrategioiden linjauksia ja tavoitteita
8. Varmistavat, että asiakas- ja potilastiedot ovat aina reaaliaikaisesti järjestäjän, palveluntuottajien ja asiakkaan asioista/hoidosta vastaavien ammattilaisten sekä kansalaisten itsensä saattavilla eri toimijoiden käyttämistä tietojärjestelmistä riippumatta. Kansalaisille tarjotaan mahdollisuus – sekä heitä aktivoidaan – omien hyvinvointi- ja terveystietojensa täydentämiseen ja tuottamiseen
9. Kannustavat väestöä omatoimisuuteen sekä vastuunottamiseen omasta ja läheistensä hyvinvoinnista ja terveydestä
10. Vähentävät alueiden välisiä ja sisäisiä kehityseroja ja kannustavat käytettävissä olevien voimavarojen täysimääräiseen käyttöön kestäväällä tavalla
11. Parantavat alueiden omia vahvuuksia ja erikoistumista sekä edistävät niiden kulttuuria
12. Vahvistavat ja lisäävät kansalaisten osallisuutta ja sosiaalisia verkostoja
13. Tukevat ja vahvistavat vanhemmuutta sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia
14. Tukevat ja vahvistavat väestön osaamista, työkykyä ja edellytyksiä työllistyä
15. Kannustavat ja edistävät väestöä hakeutumaan maakunnan sisällä ja maakuntien välillä alueille, joissa on työllistymisen mahdollisuuksia
16. Tukevat ja vahvistavat maahanmuuttajien kotoutumista
17. Mahdollistavat ikääntyvää väestöä heidän itsensä niin halutessaan siirtymään asumaan palveluiden ääreen kuntakeskuksiin
18. Tarjoavat kansalaisille mahdollisuuksia valita itselleen parhaiten sopivia palveluntuottajia

Maakunnan tehtävien ja palveluiden järjestäminen yhteen sovitaan kulloisenkin taloustilanteen mukaisesti niin, että

- Maakunnalla on mahdollisuus panostaa toiminnan ja palveluiden kehittämiseen
- Valtion vuosittain maakunnan käyttöön osoittamat määrärahat riittävät kattamaan maakunnalle tehtävien ja palveluiden järjestämisestä aiheutuvat vuosittaiset kustannukset
- Palvelutuottajille maksettavat korvaukset määritellään niin, että ne mahdollistavat palvelutuottajien laadukkaan toiminnan ja varmistavat osaltaan toimivat markkinat
- Alueen ikä- ja tarvevakioituiden palveluiden järjestämiskustannukset ovat maakunnittaisessa vertailussa edullisimman kolmanneksen joukossa
- Kansalaisilta perittävät asiakasmaksut määritellään palveluiden ja talouden mukaan.

3 Tuotannon järjestäminen

Maakunnan järjestämien tehtävien ja palveluiden tuotanto järjestetään niin, että palvelutuotanto ja tuottajat tukevat palveluiden järjestämiselle asetettuja yleisiä tavoitteita, integraatiota, saatavuutta ja saavutettavuutta sekä laatua ja kustannusvaikuttavuutta.

Tuotannon järjestelyillä pyritään varmistamaan monipuoliset ja toimivat palvelumarkkinat sekä järjestäjän mahdollisuudet hallita asiakkuuksia sekä ohjata ja valvoa palveluntuottajia niin, ettei yksikään palveluntuottaja saavuta markkinoiden toimintaa tai järjestäjän toimintaedellytyksiä vaarantavaa määrävää markkina-asemaa. Markkinoiden toimivuudesta huolehditaan määrittelemällä järjestettävät palvelut ja palvelukokonaisuudet sekä tuottajille maksettavat korvaukset niin, että ne mahdollistavat useiden, erilaisten palveluntuottajien toiminnan.

Maakunta järjestää tehtävät ja palvelut lähtökohtaisesti maakunnan oman väestön ja maakunnan alueella toimivien eri tahojen tarpeiden pohjalta. Tehtävät ja palvelut pyritään järjestämään kuitenkin niin, että ne mahdollistavat ja kannustavat eri toimijoita houkuttelemaan asiakkaita maakunnan rajojen ulkopuolelta ja näin laajentamaan omaa yritystoimintaansa, lisäämään maakunnan alueella olevaa kapasiteettia ja työpaikkoja. Järjestäjä ei kuitenkaan osallistu lisäkapasiteetin kasvattamisesta aiheutuviin kustannuksiin tai muihinkaan liiketoiminnan kasvattamisesta johtuvien riskien kantamiseen.

Tehtävien ja palveluiden tuotannon järjestäminen määritellään tarkemmin tämän järjestämissuunnitelman tehtävä- ja palvelukohtaisissa osioissa sekä liitteenä olevissa tehtävä- ja palvelumäärittelyissä. Lähtökohtana tehtävä- ja palvelukohtaisille määrittelyille ovat seuraavat linjaukset:

- Järjestämistehtävien valmisteluun liittyvät viranomaistehtävät tuotetaan maakunnan omien, tuottajista riippumattomien organisaatioiden toimesta.
- Järjestämistehtäviin liittyvät toimeenpano- ja tuotantotehtävät sekä asiantuntijapalvelut tuotetaan maakunnan oman ja muiden julkisten organisaatioiden toimesta. Tehtäviin liittyviä asiantuntijapalveluja voidaan hankkia myös yksityisiltä palveluntuottajilta.
- Päivystysluontoisten, 24/7 varalla oloa edellyttävien tehtävien yhtenäisen tilannekuvan ja tilannejohtamisen palvelut tuotetaan maakunnan oman tuotanto-organisaation toimesta.
- Sosiaali- ja terveystieteissä (sote-keskus) tuotettavaan sosiaali- ja terveydenhuollon suoran valinnan palvelukokonaisuuteen sisällytetään sellaiset avoterveydenhuollon palvelut, jotka eivät edellytä sairaalaympäristössä tehtäviä tutkimuksia ja/tai hoitoa.
- Sote-keskuksissa tuotettaviin palveluihin sisällytetään myös sellaiset vastaanotto toimintaan liittyvät, kansalaisten kokonaisvaltaisten palvelukokonaisuuksien toteutumista tukevat erikoisalojen konsultaatiot ja toimenpiteet, joiden toiminnan volyymit ovat kohtalaisen suuria ja joiden yksikkökustannukset ovat kohtuullisia ja jotka soveltuvat myös satunnaisvaihtelun osalta kapi-taatorahoituksen piiriin. Sote-keskusten palveluiden tuottajina toimivat maakunnan oma sote-

keskuspalveluja tuottava tuotanto-organisaatio ja muut maakunnan tuottajille asettamat hyväksymiskriteerit täyttävät sote-keskuspalveluiden tuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti.

- Suunhoidon yksikössä tuotettavaan suoran valinnan palvelukokonaisuuteen sisällytetään tavomaiset hammaslääketieteen alaan kuuluvat palvelut. Suunhoidon suoran valinnan palveluiden tuottajina toimivat maakunnan oma suunhoidon palveluja tuottava tuotanto-organisaatio ja muut maakunnan tuottajille asettamat hyväksymiskriteerit täyttävät suun hoidon palveluiden tuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti. Suunhoidossa tarpeelliset hammasproteettiset hoidot tuotetaan asiakaseteleillä. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon piirissä olevien koululaisten ja opiskelijoiden suunhoidon palvelut tuotetaan maakunnan oman ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottavan tuotanto-organisaation tai sen alihankkijoiden toimesta.
- Maakunnan järjestämät kotihoidon palvelut, sosiaalisen kuntoutuksen palvelut, päivä- ja toimintakeskuspalvelut ja asumispalvelut sekä lääkinnällinen kuntoutukseen liittyvät terveydenhuollon ammattihenkilön yksittäiset vastaanottokäynnit ja terapiajaksot (*lääkinnällinen kuntoutus siltä osin kuin ei sisälly suoran valinnan palveluihin*) tuotetaan asiakaseteleillä. Asiakasetelipalveluiden tuottajina toimivat maakunnan oma asiakasetelipalveluita tuottava tuotanto-organisaatio sekä muut maakunnan hyväksymät asiakasetelipalveluiden tuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti.
- Maakunnan järjestämät ei-valinnanvapauden piirissä olevat palvelut tuotetaan maakunnan omien tuotanto-organisaatioiden tai niiden kilpailuttamien alihankkijoiden toimesta. Mikäli maakunnan oma tuotanto-organisaatio ei kykene tuottamaan järjestäjän asettamissa määräajoissa sellaisia ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja, joihin ei sisälly julkisen vallan käyttöä, palvelut tuotetaan asiakaseteleillä. Järjestäjällä on mahdollisuus myös tarvittaessa kilpailuttaa ei-valinnanvapauden piirissä olevien palveluiden tuotantoa.
- Iäkkäille ja vammaisille henkilöille, joilla on pitkäaikaista, jatkuvaa ja laaja-alaista eli useita erilaisia palvelujen, tuen ja avun tarvetta ja jotka pystyvät joko itse tai tuettuna suunnittelemaan oman palvelukokonaisuutensa, tarjotaan aina myös mahdollisuutta hankkia henkilökohtaisella budjetilla asiakassuunnitelman mukaisia palveluja valitsemiltaan palveluntuottajilta.

Maakunnan oman toiminnan organisoinnissa huomioidaan tehtävien ja palveluiden järjestämistä sekä niiden tuottamista koskevat linjaukset ja tavoitteet seuraavasti:

- Järjestämistehtävien valmisteluun liittyvät tehtävät organisoidaan niin, että järjestämistehtävät (strateginen suunnittelu, tehtävien ja palveluiden määrittely, tuottajien ohjaus- ja valvonta) voidaan valmistella kokonaisvaltaisesti ja kaikista tuottajista riippumattomasti.
- Järjestämistehtäviin liittyvien viranomaistehtävien toimeenpano organisoidaan niin, että tehtäviä voidaan toteuttaa perinteiset hallinto- ja toimintarajat ylittäen kokonaisvaltaisesti.
- Yleinen asiakasohjaus ja neuvonta sekä palveluohjaus organisoidaan muusta palvelutuotannosta erilliseksi toiminnaksi niin, että ohjauspalvelut voi toimia ja ohjata asiakkaita objektiivisesti kaikista palveluntuottajista ja niiden omistaja- ja taustayhteisöistä riippumatta.
- Yksilökohtaiseen palvelutarpeen arviointiin ja palveluiden myöntämiseen, asiakassuunnitelmiin laadintaan ja ylläpitoon sekä hoito- ja palveluketjujen määrittelyyn liittyvät tehtävät organisoidaan niin, että yksilökohtainen palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelmat sekä hoito- ja palveluketjut voidaan laatia ja asiakasta voidaan tukea palveluntuottajien valinnassa yksilöllisesti, asiakkaan tarpeiden mukaisesti objektiivisesti palveluntuottajista riippumatta.
- Ei-valinnanvapauden piirissä olevien palveluiden tuotanto eriytetään ohjauspalveluiden sekä valinnan vapauden piirissä olevien palveluiden tuotannosta niin, että ei-valinnanvapauden piirissä olevat palvelut muodostavat muiden palveluiden kanssa asiakkaiden kannalta kokonaisvaltaisia palvelukokonaisuuksia palveluntuottajien omistus- tai taustayhteisöistä riippumatta.

4 Integraation varmistaminen

Maakunnan järjestämisvastuulla olevia tehtäviä ja palveluja määriteltäessä kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että tehtävät ja asiakkaiden kulloinkin tarvitsevat palvelut muodostavat palveluista ja niiden tuottajista riippumatta aina asiakkaan näkökulmasta mahdollisimman kokonaisvaltaisen ja sujuvan palvelukokonaisuuden.

Integraation varmistamiseksi määritellään keskeiset palvelu- ja hoitoketjut sekä niihin liittyvät eri toimijoiden roolit. Integraation toteutumista edistetään myös palveluntuottajille asetettävien integraation käytännön toteuttamiseen liittyvillä palveluntuottajien hyväksymiskriteereillä sekä yhteistyötä määrittelevillä toimintaohjeilla.

Asiakaskohtaisen integraation varmistamiseksi määritellään asiakassuunnitelman sisältöä ja sen laatimista, päivittämistä ja toteutumisen seurantaan koskevat toimintamallit. Asiakassuunnitelmassa yhteen sovitetaan eri palveluja ja eri palveluiden tuottajien roolituksia ja vastuita. Asiakassuunnitelmaan liittyvät palveluntuottajien roolit ja vastuut sisällytetään palveluntuottajien hyväksymiskriteereihin ja sääntökirjoihin.

Useita eri palveluja tarvitseville asiakkaille nimetään henkilökohtainen vastuhenkilö, joka vastaa asiakassuunnitelman tekemisestä, sen ylläpitämisestä ja toteuttamisen seurannasta, auttaa palveluisa ohjautumisessa sekä varmistaa asiakaskohtaisen integroidun palvelukokonaisuuden toteutumisen.

Kun asiakas saa vain suoran valinnan palveluja, vastuu asiakasvastaavan nimeämisestä, asiakasohjauksesta ja palveluiden yhteensovittamisesta on asiakkaan valitsemalla suoran valinnan palveluiden tuottajalla.

Kun asiakas saa ei-suoran valinnan palveluja, asiakasvastaavan nimeäminen sekä asiakasohjauksen järjestäminen ja palveluiden yhteensovittaminen ovat maakunnan oman ei-valinnanvapauspalveluita tuottavan tuotanto-organisaation vastuulla.

Kun asiakkaalla on useiden eri palveluiden ja palveluntuottajien tuottamien palveluiden tarvetta, asiakkaan asiakassuunnitelmasta ja palveluiden yhteensovittamisesta vastaa tuottajista riippumaton maakunnan ohjauspalveluja tuottava tuotanto-organisaatio.

Palveluntuottajien on huolehdittava yhteisvastuullisesti asiakkaan integroidun palvelukokonaisuuden toteutumisesta järjestäjän määrittelemien palvelu- ja hoitoketjujen mukaisesti.

Palvelujen yhteensovittamisessa ja siihen liittyvässä neuvonnassa ja ohjauksessa kiinnitetään erityistä huomiota asiakkaisiin, jotka tarvitsevat laaja-alaisesti yhteensovitettavia palveluja tai paljon palveluja tai ovat muutoin erityisen tuen tarpeessa.

5 Palveluverkon määrittely

Tässä järjestämissuunnitelmassa määritellään palveluverkon muodostumista ohjaavat maakunnan järjestämisvastuulla olevien tehtävien käsittelyaikoja ja maakunnan järjestämien palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta koskevat määräajat sekä asetetaan niitä koskevat kilometri- ja matka-aikoihin perustuvat vähimmäistasot.

Maakunnan tehtävien ja palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden määrittelyn lähtökohtana ovat asiakkaiden palvelutarpeet. Määrittelyn tavoitteena on vahvistaa yhdenvertaisuutta ja huomioida maakunnan eri osien väestöllisiä hyvinvointiin ja terveyteen sekä väestö- ja elinkeinorakenteeseen liittyviä erityispiirteitä. Määrittelyillä pyritään myös lisäämään kansalaisten valinnanvapautta, monipuolistamaan palvelutuotantoa ja vahvistamaan palvelumarkkinoiden toimivuutta sekä vahvistamaan elinvoimaa ja asumisen ja elinkeinotoiminnan edellytyksiä koko maakunnan alueella.

Maakunnan järjestämien tehtävien ja palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta koskevat vähimmäistasot määritellään aikaisemmin käytössä olleista toimitiloista ja kunta- ja seutukuntarajoista riippumatta. Määrittelyt perustuvat alueellisiin asukas- ja asiakastiheyksiin sekä asukkaiden luontaiseen

työssäkäyntiin, asiointiin ja muuhun päivittäiseen tai viikoittaiseen liikkumiseen perustuviin toiminnallisiin alueisiin (Toiminnalliset alueet ja kasvuvyöhykkeet Suomessa Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 50/2017).

Kaikki maakunnan järjestämät palvelut ovat yhdenvertaisesti kaikkien palveluiden myöntämiskriteerien täyttävien asiakkaiden saatavissa. Kaikilla kriteerit täyttävillä asiakkailla on myös mahdollisuus valita mikä tahansa maakunnan alueella oleva, maakunnan oma tai maakunnan hyväksymän palveluntuottajan toimipaikka. Palveluiden maantieteellisessä saavutettavuudessa on kuitenkin luonnollisesti asiakkaiden asuinpaikkaan perustuvia eroja.

Yhdenvertaisuutta palveluiden maantieteellisessä saavutettavuudessa lisätään kannustamalla palveluntuottajia ”sähköistämään” kaikki ne toiminnot ja palvelut, jotka on mahdollista tarjota asiakkaille sähköisesti. Samalla kuitenkin varmistetaan palveluiden saatavuus ja saavutettavuus myös niille, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluja.

Maakunnan omat organisaatiot ja maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat päättävät omista toimitiloistaan ja niiden aukioloajoistaan järjestäjän määrittelemien linjausten sekä palveluntuottajille asetettavien hyväksymiskriteerien pohjalta. Näin ollen toimipiste- ja palveluverkko sekä aukiolo- ja palvelu- ja käsittelyajat muodostunevat huomattavasti tässä järjestämissuunnitelmassa saatavuudelle ja saavutettavuudelle asetettuja vähimmäistasoja tiheämmäksi ja kattavammaksi.

Maakunnan alueella olevista sote-keskuksista pyritään muodostamaan kokonaisvaltaisia kansalaisten palvelukeskuksia, joista asukkailla on mahdollisuus saada, suoran valinnan piirissä olevien sote-palveluiden lisäksi myös valtaosa muistakin maakunnan järjestämisestä vastaanottoluontoisista palveluista. Maakunnan järjestämien palvelujen lisäksi sote-keskuksiin pyritään kokoamaan myös kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden tarjoamia kansalaisten hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä palveluja ja toimintoja.

Sote-keskusten lisäksi vastaanottoluontoisten palveluiden tarjoamisessa pyritään tukeutumaan myös kuntien ylläpitämiin asiakaspalvelupisteisiin sekä muihin, alueilla oleviin eri toimijoiden ylläpitämiin vastaanottoluontoisten palveluiden tarjoamiseen soveltuviin toimipaikkoihin.

Maakunnan tehtävät ja palvelut järjestetään niin, että ne ovat kansalaisten saavutettavissa sujuvasti ja kokonaisvaltaisesti vähintään seuraavasti:

- Yhteydenaanti maakunnan yleiseen neuvontapalveluun ja asiakasohjaukseen on mahdollista puhelimitse ja sähköisesti 24/7.
- Ensihoidon palvelut ovat saatavissa 24/7 koko maakunnan alueella.
- Pelastustoimen palvelut ovat saatavissa 24/7 koko maakunnan alueella.
- Päivystyspalvelut ovat henkeä uhkaavissa ja vakavien sosiaalisten kriisien tilanteissa saatavissa 24/7 vähintään yhdestä toimipaikasta maakunnan alueella.
- Yhteydenaanti palvelukohtaiseen asiakaspalveluun on mahdollista puhelimitse vähintään kello 8-16 sekä sähköisesti 24/7.
- Yhteydenaanti asiakassuunnitelmassa sekä eri viranomais- ja muihin käynnissä oleviin prosesseihin liittyvissä asioissa määriteltyyn henkilökohtaiseen asiakasvastaavaan tai prosessin vastuuhenkilöön on mahdollista kolmen arkipäivinä aikana.
- Ammatillaisen tekemä ensivaiheen hoidon- ja palvelutarpeen arviointi järjestyy arkipäivisin vuorokauden kuluessa yhteydenotosta.
- Hoidon- ja palvelutarpeen arviointiin perustuva ammatillaisen tapaaminen järjestyy kolmen arkivuorokauden kuluessa.
- Tavanomaisimmat vastaanottoluonteiset palvelut ovat saatavilla kuntakeskuksissa ja päivittäistavaroiden asiointialueilla niin, että ovat valtaosalle kansalaisista saavutettavissa tyypillisin asiointinissa käytettävien liikennevälinein enimmillään noin puolen tunnin matkan päässä kotoa.

- Laajemmat vastaanottoluontoiset palvelut ovat saatavilla seutukuntakeskuksissa ja erikoistavaroiden asiointialueilla niin, että ne ovat valtaosalle kansalaisista saavutettavissa tyyppillisin asiointissa käytettävien liikennevälinein enimmillään noin tunnin matkan päässä kotoa.
- Vastaanottopalvelut, jotka edellyttävät sairaala- tai muuta erikoisympäristöä ja -osaamista tai normaalia virka-aikaa pitempiä aukioloaikoja, on saatavilla vähintään yhdestä toimipaikasta maakunnan alueella.
- Kuntoutus ja lyhytaikainen osastohoito on saatavilla niin, että ne ovat valtaosalle kansalaisista saavutettavissa tyyppillisin asiointissa käytettävien liikennevälinein enimmillään noin tunnin matkan päässä kotoa.
- Sairaalan vuodeosastohoito on saatavilla vähintään yhdestä toimipaikasta maakunnan alueella.
- Kotihoidon palveluja tarjotaan koko maakunnan alueella. Kotihoidon palveluiden sisällöt ja ympärivuorokautinen saatavuus voivat vaihdella alueittain asiakastiheyden ja välimatkojen perusteella. Asiakastiheys määritellään karttaruudittain määriteltävillä alueilla asuvien potentiaalisten asiakkaiden määrän perusteella.
- Ikäihmisten asumispalveluja on saatavissa päivittäistavaroiden asiointialueilla niin, että ne ovat valtaosalla asiakkaista enimmillään noin puolen tunnin päässä heidän tutusta arkiympäristöstään. Muiden asiakasryhmien (kuin ikäihmisten) asumispalveluja pyritään järjestämään niin ikään lähellä asiakkaiden arkiympäristöjä, mutta niihin liittyvien erityispiirteiden johdosta palvelut voivat sijaita etäämmällä.

Tehtävien ja palveluiden saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin tämän järjestämissuunnitelman tehtävä- ja palvelukohtaisissa osioissa sekä liitteenä olevissa tehtävä- ja palvelumäärittelyissä.

6 Yhteistyö ja edunvalvonta

6.1 Maakunnan ja valtion yhteistyö

Maakunnan ja valtion välinen yhteistyö järjestetään keskitetysti niin, että maakunta voi toimia kaikissa tilanteissa yhtenäisesti ja johdonmukaisesti maakunnan kokonaisedun mukaisesti.

Valtion eri hallinnonalojen, ministeriöiden ja virastojen kanssa käytävistä neuvotteluista vastaa maakunnan tehtävään nimetyt neuvotteluista vastaavat viranhaltijat maakuntavaltuuston ja hallituksen päättämien linjausten ja evästysten pohjalta.

6.2 Maakunnan ja kuntien yhteistyö

Maakunnan tehtävät ja palvelut järjestetään ja tuotetaan niin, että ne tukevat ja edistävät kuntien strategioissaan vahvistamia tavoitteita ja toimintamalleja. Maakunnan ja kuntien välisessä yhteistyössä ja tavoitteiden yhteensovittamisessa huomioidaan kuitenkin aina maakunnan velvollisuus toimia yhtenäisesti ja kustannusvaikuttavasti koko maakunnan alueella.

Käytännön yhteistyötä toteutetaan kuntien kanssa sovittavien neuvottelu- ja muiden yhteistyökäytäntöjen mukaisesti.

6.3 Maakuntien välinen yhteistyö

Keski-Suomi rakentaa ja edistää aktiivisesti maakuntien välistä yhteistyötä. Tärkeimmät yhteistyöalueet palveluiden järjestämisessä ovat Länsi-Suomi ja Itä-Suomi. Keskellä Suomea sijaitsevan maakunnan saavutettavuuden kannalta yhtä välttämätöntä on saumaton vuoropuhelu Etelä-Suomen ja Pohjois-Suomen kanssa.

Aluekehittämistä ohjaavassa Euroopan Union alueluokituksessa Keski-Suomi on osa Länsi-Suomen suuraluetta yhdessä Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Satakunnan kanssa. Länsi-Suomen maakunnat huolehtivat yhteisestä kansallisesta ja EU-tason edunvalvonnasta sekä yhteensovittavat aluepolitiikan toimenpiteitä.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa Keski-Suomi kuuluu Pohjois-Savon yhteistyöalueeseen yhdessä Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon kanssa. Alueella sovitaan yhteistyöstä ja työnjaosta esimerkiksi ympäri-vuorokautisessa päivystyksessä, merkittävissä investoinneissa, varautumisessa sekä koulutuksessa, tutkimuksessa ja kehittämistoiminnassa. Yhteistyössä Pohjois-Savon kanssa asetetaan yhteinen tutkimustoimikunta ja tehdään koulutus sopimus lääketieteen, hammaslääketieteen ja sosiaalihuollon henkilöstön koulutusta antavien yliopistojen kanssa.

Maakuntien välisessä yhteistyössä kiinnitetään erityistä huomiota asukkaiden ja yritysten mahdollisuuksiin hankkia tarvitsemaansa palvelua myös naapurimaakunnan puolelta sekä vastaavasti tuottajien mahdollisuuksiin toimia toisen maakunnan palveluiden tuottajana. Yhteistyöllä varmistetaan hyvien, maakuntarajat ylittävien yhteistyökäytäntöjen jatkuvuus ja edelleen kehittäminen.

6.4 Kansainvälinen yhteistyö ja edunvalvonta

Täydennetään myöhemmin.

6.5 Sidosryhmien kanssa tehtävä yhteistyö

6.5.1 Kansalaisjärjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö

Maakunnan tehtävien ja palveluiden järjestämisessä hyödynnetään monipuolisesti järjestöjen tarjoamia mahdollisuuksia erityisesti kansalaisten osallisuuden tukemisessa ja vahvistamisessa, kansalais- ja asiakastiedon tuottamisessa sekä hyvinvoinnin ja terveyden ja alueiden elinvoiman edistämässä.

Maakuntaan perustetaan maakunnan ja järjestöjen yhteistyön periaatteita linjaava neuvottelukunta sekä laaditaan erillinen järjestöstrategia. Neuvottelukunnan ja järjestöstrategian tarkoituksena on vahvistaa maakunnan ja järjestöjen pitkäjänteisiä kumppanuuksia, keskinäistä luottamusta ja vuorovaikutusta sekä edistää järjestöjen toimintaedellytyksiä.

Tehtävien ja palveluiden järjestämisessä huomioidaan myös järjestöjen rooli toiminnan kehittäjinä sekä palveluiden tuottajina.

6.5.2 Yhteistyö elinkeinojärjestöjen ja yritysten kanssa

Täydennetään myöhemmin.

6.5.3 Yhteistyö koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa

Täydennetään myöhemmin.

6.5.4 Muut sidosryhmät

Täydennetään myöhemmin.

7 *Kansalaisten osallisuus ja vaikuttaminen*

Kansalaisten osallistuminen ja vaikuttaminen perustuvat maakunnan toiminnan avoimuuteen, tiedon saatavuuteen sekä selkeään ja ymmärrettävään viestintään. Kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien takaamiseksi laaditaan erillinen osallisuussuunnitelma, jonka hyväksyy maakuntavaltuusto. Viestinnän linjaukset hyväksyy maakuntahallitus.

Maakunta tähtää laajaan yhteissuunnitteluun ja yhteiskehittämiseen maakunnan asukkaiden ja sidosryhmien kanssa. Laajan osallisuuden varmistamiseksi jokaisella keskisuomalaisella asukkaalla ja yhteisöllä on mahdollisuus vaikuttaa suoraan maakunnalliseen päätöksentekoon, palveluiden suunnitteluun, seurantaan ja ideointiin.

- Keski-Suomen maakunnassa osallisuuden peruselementtinä on asiakaslähtöinen ajattelu, joka toteutuu kaikissa maakunnan järjestämistä vastuulle kuuluvissa palveluissa. Konkreettisenä työkaluna toimii muun muassa maakunnan palveluita käyttävälle asiakkaalle laadittava asiakassuunnitelma.
- Asiakassuunnitelmaa laadittaessa jokainen keskisuomalainen asiakas voi vaikuttaa omien ja läheistensä palveluidensa sisällön määrittelyyn. Asiakas voi myös vaikuttaa nykyistä laajemmin palveluidensa toteuttamistapoihin sekä valita, keneltä hän palvelunsa haluaa saada.
- Palveluntuottajien kanssa tehtävissä sopimuksissa määritellään, miten ja millaista palautetta eri palveluista tulee vuosittain kerätä ja miten saatu tieto toimitetaan järjestäjän tietoon. Sopimuksissa määritellään myös, miten palveluntuottajien tulee viestiä maakunnan palveluista asiakkailleen tai miten kokemusasiantuntijoita hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.
- Maakunnallisessa päätöksenteossa huomioidaan asukkaiden suorat vaikuttamismahdollisuudet. Työkaluina ovat mm. uudenlaiset poliittisen päätöksenteon valmistelumallit maakunnassa sekä päätösten ennakkovaikutusten arviointi (EVA).
- Maakuntaan asetetaan lain edellyttämät nuorisovaltuusto, vammaisneuvosto ja vanhusneuvosto. Maakuntaan perustetaan myös erilaisia asiakasraateja, joissa kerätään suoraa palautetta palveluiden toimivuudesta sekä kehittämistarpeista.
- Uudenlaisten innovaatioiden ja ideoiden syntyminen varmistetaan perustamalla kumppanuuspöytiä tai -tapaamisia, joissa eri sidosryhmät voivat osallistua maakunnan toiminnan uudistamiseen.
- Maakunta vastaa siitä, että eri palveluista saatu tieto kootaan yhteen paikkaan. Maakunta perustaa suoran vaikuttamisen varmistamiseksi sähköisen palautejärjestelmän, jonka kautta kerätään ja dokumentoidaan saatua palautetta sekä vastataan esille nostettuihin asioihin. Kootua tietoa hyödynnetään myös palveluiden valvonnassa.

8 *Toimintaympäristöä koskevan tiedon kokoaminen, ylläpito ja analysointi*

Maakunta kokoaa, ylläpitää ja analysoi järjestämistehtäviensä hoitamisessa tarvitsemaansa ajantasaista ja monipuolista tilannekuvaa toimintaympäristöstään. Maakunta järjestäjänä seuraa toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia ja niiden vaikutuksia sekä ennakoii tulevaa kehitystä.

Tietoa tuotetaan ja analysoidaan yhdessä sidosryhmien kanssa. Tietämys alueen, sen väestön ja ympäristön tilasta sekä tilaan vaikuttavista tekijöistä, toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta tukee laadukasta maakunnallista päätöksentekoa.

Tietoa tuotetaan eri viranomaisten, kansalaisten, asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden käyttöön sekä osana kansallista ohjausta ja seurantaa.

8.1 Toimintaympäristön tilannekuva ja aluetiedon hyödyntäminen

Maakunta kokoaa ja analysoi järjestämistehtäviensä kannalta ajantasaista tietoa, jonka pohjalta se muodostaa ja ylläpitää koko maakunnan kattavaa tilannekuvaa.

Koottu tieto on skaalautuvaa ja mahdollistaa tarkastelun eri maakuntien välillä yhtä hyvin kuin vertailun maakunnan sisällä. Tietoa on mahdollista vertailla niin pitkällä kuin lyhyelläkin aikavälillä.

Maakunnan tehtävien monialaisuus mahdollistaa tiedon yhdistelemisen sekä kokonaan uudenlaisen tiedon tuottamisen. Tilannekuvia tuotetaankin maakunnassa erilaisiin tarpeisiin ja prosesseihin siten, että tietoa voidaan hyödyntää järjestämistehtävien suunnittelussa ja toimeenpanossa sekä tuottajien ohjaamisessa ja valvonnassa. Tuotettava tieto palvelee uuden maakunnan strategista että operatiivista toimintaa. Myös eri palveluntuottajat voivat hyödyntää tilannekuvaa päivittäisessä toiminnassaan.

Toimintaympäristön tilannekuvan muodostamisessa hyödynnetään lisäksi kansallisen ohjauksen ja seurannan indikaattorityötä.

8.1.1 Aluekehityksen ja toimintaympäristön tilannekuva

Aluekehittämisen toimintaympäristötietoa ovat mm. väestöön, elinkeinoelämään, työllisyyteen, liikkumiseen, ympäristöön, alueidenkäyttöön ja yhdyskuntarakenteeseen liittyvät tiedot.

Tietojen kokoamisessa ja ylläpidossa käytetään avoimia ja rätälöityjä tietoaisteistoja, selvitys- ja tutkimustietoa sekä maakunnan järjestämistehtävissä ja verkostoissa syntyvää tietoa. Tietojen analysoinnissa ja jalostamisessa hyödynnetään paikkatietoa ja tilastotiedon visualisointeja. Analysoitua ja visualisoitua tietoa tarjotaan kansalaisten ja eri toimijoiden käyttöön digitaalisia kanavia hyödyntäen.

Aluekehityksen tilannekuvassa tarkastellaan mm. seuraavia teemoja:

- Väestöä tarkastellaan neljännesvuosittain/kuukausittain. Koostettavaa tietoa ovat esimerkiksi väestömuutokset ja muutostekijät, ikärakenne, alueittainen kehitys, ennusteet. Väestötieto on olennaista palvelujen järjestämisen ja palvelurakenteen kannalta. Se kertoo osaltaan myös maakunnan ja sen eri alueiden vetovoimasta ja kantokyvystä sekä mahdollistaa myös tulevaisuuden ennakoitua.
- Väestön ja eri väestöryhmien koulutusta ja osaamista analysoidaan vuosittain. Esim. koulutus- taso ja koulupudokkaiden määrä antavat tärkeää palvelutarpeesta kertovaa tietoa. Myös maakunnan korkeakoulujen, tutkimusyksiköiden ja yritysten T&K -toiminta on osa tarkastelua.
- Elinkeinojen kehitystä voidaan analysoida neljännesvuosittaisten suhdannetietojen pohjalta. Aluetaloutta seurataan mm. BKT:n, tulokehityksen ja kuntatalouden kautta. Tieto elinkeinojen kehittymisestä kertoo maakunnan kilpailukyvystä ja vahvuuksista sekä ohjaa aluekehittämisen valintoja ja voimavaroja.
- Työmarkkinoiden kehitystä seurataan kuukausittain. Tiedot työllisyydestä, työttömyydestä sekä työvoiman riittävydestä ja kohtaamisesta eri alueilla ja aloilla antavat tietoa palvelutarpeesta mm. kasvupalveluiden järjestämiseen. Työmarkkinoiden tarkastelulla on lisäksi tiivis yhteys koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointiin.

Alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittäminen ja ohjaus nojaavat ajantasaiseen tietoon mm. kaavallisista tilanteista, alueidenkäytön seurannasta, työssäkäynnistä sekä väestön sijoittumisesta ja asumisesta.

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) muutosesityksen (199 §) mukaan maakunnan on huolehdittava alueiden käytön, rakennetun ympäristön sekä kulttuuri- ja luonnonympäristön tilan ja kehityksen seurannasta alueellaan ja toimitettava seurantatiedot ympäristöministeriölle.

Ympäristön tilasta kerätään säännöllisesti tietoa mm. pinta- ja pohjavesien tilan seurannoilla sekä kulttuuriympäristön tilan ja kehityksen sekä uhanalaisten lajien ja elinympäristöjen seurannoilla. Ympäristötietouden parantaminen tarkoittaa kestävästä elämäntavan ja ympäristövastuullisten päätösten edistämistä.

Tie-, liikenne- ja paikkatietojen sekä toimintaympäristöä tukevien tietojen tuottamisella tuetaan ajantasaista analysoitua tietoa tiestön tilasta, liikenteestä ja liikkumistavoista.

8.1.2 Terveyden ja hyvinvoinnin tilannekuva

Maakunta tukee kuntia niiden väestön terveydentilan ja hyvinvoinnin seurannassa. Maakunta raportoi väestönsä terveydentilan ja hyvinvoinnin kehittymisestä vuosittain sosiaali- ja terveysministeriölle. Maakunnan on vuosittain toimitettava terveyttä ja hyvinvointia sekä palveluntarvetta koskeva tieto THL:n määrittelemien tietosisältöjen mukaisesti. Tiedontuotannossa eri palveluntuottajat ovat keskeisessä roolissa. Tuottajilta saatava, sopimuksissa ja sääntökirjoissa erikseen sovittavien indikaattorien mukainen tieto vaikuttaa myös tuottajille maksettaviin korvauksiin.

8.1.3 Turvallisuuden ja varautumisen tilannekuva

Maakunta kokoaa ja ylläpitää kokonaisvaltaista ja reaaliaikaista turvallisuuden ja varautumisen tilannekuvaa. Tilannekuvaan kootaan kaikki maakunnan turvallisuuden ja varautumisen kannalta keskeiset tiedot niin, että eri toimijat voivat käyttää sitä päivittäisessä toiminnassaan.

Tilannekuva kootaan ja sitä ylläpidetään ja seurataan koko maakunnan alueella niin, että tieto- ja tilanteita voidaan tarkastella kokonaisvaltaisesti ja reaaliaikaisesti 250x250 metrin karttaruutujen tarkkuudella. Reaaliaikaista tilannekuvaa hyödynnetään erityisesti 24/7 palveluiden tuottamisessa.

Maakunnan turvallisuuden ja varautumisen tilannekuva ja sen ylläpitämisessä käytettävät järjestelmät ovat pohjana myös häiriötilanteiden ja poikkeusolojen järjestelmälle.

8.2 Ennakointitiedon tuottaminen

Ajantasaisen tilannekuvan rinnalle tuotetaan tietoa tulevaisuudesta eli *toimintaympäristön tulevaisuuskuvaa*. Tilanne- ja tulevaisuuskuva yhdessä tarjoavat työkalun maakunnan järjestämistehtäviin ja laadukkaaseen päätöksentekoon.

Maakunnan ennakointitoiminnan tarkoituksena on auttaa tulevaisuuteen varautumisessa ja varmistaa, että maakunta voi tehdä alueen menestykseen johtavia päätöksiä. Ennakointi ei siten ole ennustamista eikä strategioiden laatimista. Ennakoinnin tähtäimessä on yhteisen tulevaisuuden rakentaminen mahdollisimman perustellun tiedon tai näkemyksen pohjalta.

Maakunnan ennakointitoiminta koostuu trendien ja heikkojen signaalien seuraamisesta sekä niihin perustuvista analyysistä, globaalin ja kansallisen ennakointityön seuraamisesta, maakunnan strategian ja skenaarioiden toteutumisen seuraamisesta ja maakunnallisen tulevaisuustietoisuuden ja keskustelun ylläpitämisestä.

8.2.1 Koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointi

Järjestäjän vastuulla on alueellisen lyhyen, pitkän ja keskipitkän aikavälin koulutustarpeiden ennakointi ja alueellisten koulutustavoitteiden valmistelu.

8.3 Vaikutusten ja riskien arviointi

Järjestämistehtävien valmistelussa ja toimeenpanossa toteutetaan aina ennakkoarvioitusten arviointi (EVA).

Vaikutuksia arvioidaan kokonaisvaltaisesti asukkaiden ja eri asiakasryhmien, ympäristön, talouden ja eri toimijoiden näkökulmasta. Vaikutusten ennakkoarviointia toteutetaan voimassa olevan lainsäädännön pohjalta:

- Ihmisiin kohdistuva ennakkoarviointi (IVA), Terveydenhuoltolaki 1326/2010 §11.

- Ympäristövaikutusten arviointi (YVA), Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999 § 9. Ympäristövaikutusten arvioinnissa tarkastellaan hankkeen tai päätöksen vaikutuksia ympäristöön, ihmisiin kohdistuvien vaikutusten ohella.
- Suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointia ohjaava SOVA-laki 200/2005 tarkastelee yleistä velvollisuutta arvioida ympäristövaikutuksia riittävällä tavalla suunnitelmien ja ohjelmien valmistelussa.

8.4 Tiedonhallinta

Tiedonhallinta järjestetään maakunnan kokonaisarkkitehtuurin mukaisesti. Maakuntien ICT-palvelukeskusyhtiö (Vimana Oy) vastaa perustietotekniikkaan ja yhteisiin tietojärjestelmäpalveluihin liittyvien hankkeiden ja hankintojen toteuttamisesta ja niitä tukevasta kehittämisestä sopeutuen yhtenäispolitiikan puitteisiin ja tarjoaa mm. pakolliset, yhtenäiset järjestelmät, mikäli niin edellytetään.

Järjestämisen tavoitteiden mukaisesti asiakas- ja potilastiedot ovat reaaliaikaisesti aina järjestäjän, asiakkaan palveluntuottamisesta vastaavien palveluntuottajien ja asiakkaan asioista/hoidosta vastaavien ammattilaisten sekä kansalaisten itsensä saatavilla eri toimijoiden käyttämistä tietojärjestelmistä riippumatta. Kansalaisille tarjotaan mahdollisuus ja heitä myös aktivoidaan omien hyvinvointi- ja terveystietojensa täydentämiseen ja tuottamiseen.

8.5 Asiakkuuksien hallinta

Asiakkuuksien hallinta järjestetään niin, että maakunnalla on kokonaisvaltainen ja reaaliaikainen yksilö- ja väestötason tieto järjestämisvastuun piirissä olevista kansalaisista, tieto kansalaisten nykyisistä ja arvioiduista tulevista palvelutarpeista, mahdollisista hyvinvointi- ja terveysvajeista sekä kansalaisille järjestettävistä ja tuotettavista palveluista ja palveluntuottajista.

Asiakkuuksien hallinta järjestetään niin, että se mahdollistaa asiakaskohtaisten palveluiden ja palvelukokonaisuuksien tavoitteiden mukaisen toteutumisen seurannan ja varmistamisen, vaikuttavuuden arvioinnin sekä niiden jatkuvan kehittämisen.

9 Strateginen suunnittelu

Strateginen suunnittelu luo perustan maakunnan toiminnalle ja johtamiselle sekä maakunnan järjestämistehtävien toteuttamiselle. Maakunnan strateginen suunnittelu perustuu aina tutkittuun tietoon.

Strategisella suunnittelukokonaisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä tehtäväkokonaisuutta, johon sisältyvät maakunnan toimintaa ohjaavissa eri laessa maakunnan vastuulle määritellyt keskeiset suunnittelu- ja kehittämistehtävät (mm. maakuntastrategia, maakuntaohjelma, maakuntakaava, liikennejärjestelmäsuunnitelma, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategia ja -lupaus, maakunnallinen hyvinvointisuunnitelma ja -kertomus).

Strategisen suunnittelun tarkoituksena on varmistaa maakunnan eri toimintojen kokonaisvaltainen ja yhtenäinen suunnittelu ja kehittäminen sekä maakunnan strategisen suunnittelun ja taloussuunnittelun tarkoituksenmukainen yhteensovittaminen. Maakunnan strategista suunnittelua ja kehittämistä tehdään tiiviissä yhteistyössä valtion viranomaisten, alueen keskuskaupungin ja kuntien, korkeakoulujen, palveluntuottajien sekä muiden kansallisten ja kansainvälisten alueiden kehittämiseen osallistuvien tahojen kanssa.

Strategiseen suunnitteluun liittyvistä tehtävistä vastaavat maakunnan viranhaltijat. Suunnittelussa voidaan tukeutua myös muiden viranomaisten ja eri asiantuntijapalveluiden tuottajien asiantuntemukseen.

10 Edistämistehtävät

10.1 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Maakunnan tehtävänä on seurata väestönsä hyvinvointia ja terveyttä ja strategisesti johtaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä poikkihallinnollisesti. Maakunnan velvollisuutena on myös laatia alueellinen hyvinvointikertomus yhteistyössä alueen kuntien kanssa sekä arvioida toimenpiteiden vaikutukset maakunnan väestön hyvinvointiin ja terveyteen. Väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tila käsitellään maakuntavaltuustossa osana maakuntastrategian toimeenpanon seurantaa ja alueellinen hyvinvointikertomus liitetään osaksi maakunnan päätöksenteon vuosikelloa.

Maakunta määrittelee maakuntastrategian mukaiset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet toimenpiteet ja laatukriteerit järjestämissuunnitelmassa. Palveluntuottajien kanssa tehtäviin sopimuksiin määritellään hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen liittyvät toimenpiteet, arviointikriteerit ja seuranta.

10.2 Edistävän työn tuki kunnille

Maakunnan tehtäväalaan kuuluu hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen ja ehkäisevän päihdetyön tuki kunnille. Kunnille annettava tuki suunnitellaan poikkihallinnollisesti ja yhteistyössä kuntien kanssa. Tuen muotoja ovat:

- Tuki kunnan hyvinvointityön seurannalle ja arvioinnille (hyvinvointiryhmät ja koordinaattoreiden työ)
- Tuki hyvinvointikertomustyölle: indikaattoritiedon analysointi, tavoitteiden ja toimenpiteiden sekä arvioinnin määrittely
- Vaikutusten ennakoarviointi, koulutus ja menetelmätuki
- Kuntatoimijoiden alueellinen yhteistyö

10.3 Edistävän työn mallintaminen ja kehittäminen kunnissa ja maakunnissa

Maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on osa maakunnan strategista johtamistyötä. Hyvinvointityötä tehdään poikkihallinnollisesti niin maakunnassa kuin kunnissakin. Strategisiin asiakirjoihin määritellään sovitut yhteiset käytännöt sekä yhteistyön muodot.

10.3.1 Kannustava rahoitus

Maakuntien rahoituslaki kannustaa ja tukee maakuntia:

- Kansansairauksien ehkäisyyn
- Ikääntyvän väestön toimintakyvyn edistämiseen ja tapaturmien vähentämiseen
- Syrjäytymisen ehkäisyyn, sosiaalisen hyvinvoinnin ja työllistymisen edistämiseen

Laki kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta:

- Korvaa kunnille asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvien tehtävien kustannuksia sekä kannustaa niihin
- Kerroin perustuu perusopetukseen, liikuntaan ja kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtamiseen.

10.4 Väkivallan ja tapaturmien ehkäisyn edistäminen

10.5 Liikunnan edistäminen

Maakunta asettaa alueellisen liikuntaneuvoston yhteistyössä muiden maakuntien kanssa ja huolehtii liikunnan edistämisestä maakunnassa alueellisen liikuntaneuvoston toiminnan kautta sekä hoitaa maakunnalle kuuluvista ulkoilureittitehtävistä.

10.6 Kulttuurin edistäminen

Maakunta vastaa kulttuurin edistämisestä ja tukee osaltaan kuntien kulttuurityötä ja eri toimijoiden verkostoitumista maakunnan alueella.

10.7 Vesistöjen ja pohjavesien hyvän tilan edistäminen

10.8 Vesihuollon ja tulvariskien hallinnan edistäminen sekä muut vesitaloustehtävät

Vesihuollon ja tulvariskien hallinnan edistämisen tehtäviä ovat:

- Vesihuollon yleinen edistäminen ja kehittäminen maakunnassa
- Vesihuoltolain mukainen valvonta
- Vesihuollon varautumistehtävät häiriötilanteiden ja toimintavarmuuden edistämiseksi
- Vedenhankintaa palvelevat pohjavesiselvitykset
- Tulvariskien hallinta, säännöstelyjen kehittäminen sekä hydrologinen seuranta
- Vesistöhankeiden rakenteiden kunnossapito ja lupien hallinta
- Maan peruskuivatusten neuvontapalvelut ja ojitustoimitukset

10.9 Luonnon monimuotoisuuden suojelun edistäminen

Kulttuuriympäristön hoidon edistämisen tehtäviä ovat:

- Kulttuuriympäristöihin liittyvän tiedon ja tietoisuuden lisääminen
- Kulttuuriympäristöjen kestävä hoidon ja käytön edistäminen
- Alan toimijoiden yhteistyön edistäminen Keski-Suomessa
- Kulttuuriympäristöjen tilan ja kehityksen seuraaminen
- Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnit
- Avustukset rakennusperinnön hoitoon ja korjausneuvonta
- Esitys YM:lle maakunnallisesta maisema-alueesta (LSL)

Luonnon monimuotoisuuden suojelun edistämisen tehtäviä ovat:

- Yleinen ohjaus, neuvonta ja viestintä (mm. hoito-ohjeiden ja muun neuvonta-aineiston tuottaminen ja rahoitusmahdollisuuksien tunnetuksi tekeminen)
- Luonnon monimuotoisuuden edistäminen alueidenkäytössä
- Metsäluonnon monimuotoisuuden edistämiseen liittyvä yhteistyö, neuvonta ja koulutus, hoito-ohjeiden ja muun neuvonta-aineiston tuottaminen yhteistyössä metsäsektorin kanssa sekä rahoitusmahdollisuuksien tunnetuksi tekeminen
- Luonnon monimuotoisuuden suojelun edistäminen muiden hankkeiden ja suunnitelmien toteutuksessa
- Rauhoitettujen lajien aiheuttamia vahinkoja koskeva neuvonta ja ohjaus sekä vahinkojen ennaltaehkäisy
- Vapaaehtoisen metsiensuojelun edistäminen Metso-ohjelman keinoin sekä luonnonsuojelualueverkoston täydentäminen ja parantaminen valmistelemalla suojeluesityksiä valtion lupa- ja valvontavirastolle
- Natura-alueiden ja muiden luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelun ja järjestämisen yhteistyötehtävät
- Lajien ja luontotyyppien hoidon suunnittelun ja järjestämisen yhteistyötehtävät
- Uhanalaisten lajien ja elinympäristöjen seuranta ja neuvonta

- Hanketyön edistäminen ja kehittäminen yhteistyössä paikallisten ja alueellisten toimijoiden ja yritysten kanssa
- Vieraslajitehtävät (vieraslajiasetuksen ja vieraslajilain noudattamisen valvonta)
- Maastoliikennelain ja ulkoilulain mukaiset tehtävät (mm. maastoliikennelain yleinen valvonta)
- Maatalousympäristön monimuotoisuuden edistäminen ja yhteistyö (perinnebiotooppien päivitys- ja täydennysinventoinnit, ympäristösopimusten tekemiseen osallistuminen).

10.10 Alueidenkäytön suunnittelun ja rakennusvalvontatoimen järjestämisen edistäminen

Täydentyä myöhemmin.

10.11 Maakunnallisen identiteetin edistäminen

Maakunta vastaa alueellisen identiteetin edistämisestä ja siten tukee maakunnan eri alueiden houkuttelevuutta niin muuttoa harkitsevien asukkaiden kuin elinkeinotoimijoidenkin näkökulmasta tarkasteltuna.

11 *Ohjaukselliset tehtävät*

Maakunnan järjestämisvastuulla oleviin tehtäviin ja palveluihin liittyvä yleinen ohjaus ja neuvonta, asiakasohjaus sekä palveluohjaus järjestetään niin, että kansalaiset ja yritykset sekä muut toimijat saavat aina oman elämäntilanteensa ja tarpeidensa mukaista palveluihin liittyvää neuvontaa, ohjausta ja tukea.

Ohjauksellisten tehtävien tarkoituksena on helpottaa apua, neuvoja, tukea ja palveluita hakevien ihmisten sekä jo palveluiden piirissä olevien asiakkaiden elämää. Ohjauksella halutaan koordinoita ja sujuvoittaa palveluiden kohdentumista asiakkaiden arvioitujen palvelutarpeiden mukaan.

Ohjauksellisten tehtävien keskeisiä periaatteita asiakkaan kannalta ovat matala kynnys, ympärivuorokautinen saavutettavuus, yhteydenoton helppous ja yhdenvertaisuus. Asiakas- ja palveluohjaukselle tyypillistä on verkostomainen työskentelytapa. Asiakas- ja palveluohjaus toimii yhteistyössä eri tahojen ammattilaisten kanssa sekä omaisten kanssa.

11.1 Yleinen ohjaus ja neuvonta

Maakunta tarjoaa asukkaille järjestämiinsä tehtäviin ja palveluihin liittyvää yleistä ohjausta ja neuvontaa, siten että palvelua on saatavilla monikanavaisesti ympärivuorokautisesti. Kaikkiin maakunnan järjestämisvastuulla oleviin palveluihin saa yleistä ohjausta ja neuvontaa samasta numerosta tai asiointiportalista.

Maakunnan aloittaessa toimintansa, varaudutaan muutoksen mukanaan tuomaan lisääntyvään yleisen neuvonta ja ohjauksentarpeeseen.

11.2 Asiakasohjaus

Asiakasohjaus on nimensä mukaisesti sidottu asiakkuuteen. Asiakasohjausta edellytetään tarjottavan tarpeen mukaan kaikissa maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvissa palvelukokonaisuuksissa. Asiakkaalla tarkoitetaan laajasti sekä sosiaali- ja terveystalouden asiakasta tai potilasta että esimerkiksi maatalous- tai yritysasiakkaita.

Asiakasohjauksen tehtävä on varmistaa, että asiakas saa oikeaa palvelua oikeasta paikasta. Mikäli asiakas ohjautuu ei-tarkoituksenmukaisesti palveluiden piiriin, asiakasta ohjataan, neuvotaan sekä autetaan oikean palvelun ääreen. Asiakasohjaus järjestetään monikanavaisesti ja lähellä asiakasta.

Sote-keskuksen palveluissa asiakasohjauksessa huomiota kiinnitetään asiakkaisiin, jotka asioivat tiiviisti sote-keskuksissa. Paljon palvelua käyttävälle asiakkaalle on nimettävä henkilökohtainen vastuhenkilö ja tarvittaessa tehtävä palvelutarpeen arviointi yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa.

Palveluntuottajien asiakasohjauksen toteuttamiseen liittyvät tehtävät ja vastuut määritellään tarkemmin palvelukohtaisesti tuottajien sääntökirjoissa.

11.3 Palveluohjaus

Jos asiakkaan palvelutarve lisääntyy ja hän tarvitsee useita eri palveluita, asiakkuuden kokonaisvastuu siirtyy maakunnalle. Maakunta vastaa asiakkaan eri palvelutarpeiden integroinnista.

Maakunnan liikelaitos järjestää palveluohjauksen niin, että maakunnan vastuulla olevat palvelukokonaisuudet integroituvat palveluohjauksen tuella asiakkaan näkökulmasta yhdeksi kokonaisuudeksi.

Palveluohjaus on itsessään integraation toteuttamisen väline. Sen avulla varmistetaan asiakkaan palvelukokonaisuuden tarkoituksenmukainen eteneminen ja vastuunjako eri palveluissa. Henkilö, joka palveluohjausta toteuttaa nimetään erikseen asiakkaan tarpeen mukaan. Palveluohjauksella varmistetaan osaltaan myös asukkaiden yhdenvertaisuus. Työkaluna yhdenvertaisuuden varmistamiselle on yhdenmukaisen palvelutarpeenarvioinnin mallintaminen ja ohjeistus koko maakunnan alueella.

12 *Alueellinen tienpito*

Alueellisella tienpidolla varmistetaan liikenteen päivittäinen toimivuus ja turvataan tierakenteiden ja siltojen säilyminen. Tienpito on valtion maakunnalle antama toimeenpanotehtävä, jota maakunta toteuttaa erillisrahoituksella sopimus pohjaisesti yhteistyössä valtion kanssa. Valtion ja maakunnan välisessä sopimuksessa sovitaan maakunnan alueellisen tieverkon kunnosta ja ylläpidosta sekä mahdollisista alueurakoista ja muista tienpitoa koskevista tehtävistä. Tienpidon sopimuksessa maakunnalle kohdistetaan vuosirahoitus ja asetetaan tienpitoon liittyviä tavoitteita, jotka perustuvat mm. tieverkon liikennemääriin ja pituuteen, ominaisuuksiin ja kuntoon.

Alueellinen tienpito sisältää maanteiden kunnossapitämisen, ylläpitämisen ja parantamisen. Toimintaa ohjaa maantielaki, hallitusohjelma, valtion talousarvio, palvelulle asetetut tavoitteet, muu liikennehallinnon alan informaatio-ohjaus, maakunnan liikennejärjestelmäsuunnitelma, tienpidon ja liikenteen suunnitelma sekä sopimukset. Palveluun sisältyy lupaviranomaistoimintaa.

Päivittäisellä kunnossapidolla tarkoitetaan maanteiden välttämätöntä hoitoa, jolla varmistetaan väylien päivittäinen liikennöitävyys. Tyypillisiä kunnossapitotehtäviä ovat mm. talvikunnossapito, rakenteiden ja laitteiden huolto ja järjestelmien tukipalvelut. Päivittäinen kunnossapito sisältää sähkökustannukset.

Ylläpidolla varmistetaan maanteiden toimintakunto. Ylläpidon toimenpiteillä korjataan kulumisesta ja ikääntymisestä aiheutuvia vaurioita ja puutteita sekä uusitaan elinkaarensa päässä olevia rakenteita ja laitteita nykyvaatimusten tasolle. Toimenpiteet eivät paranna liikenteen palvelutasoa. Tyypillisiä ylläpitotehtäviä ovat päällysteiden uusiminen, siltojen ja muiden taitolaitteiden peruskorjaus ja erilaisen varusteiden ja laitteiden uusiminen.

Liikenteen palveluihin sisältyy liikenteen ohjaus- ja informaatiopalvelut. Liikenteen ohjaus sisältää mm. tieliikenteen operatiivisen ohjauksen ja häiriönhallinnan sekä näiden edellyttämien ohjauskeskusten ja järjestelmien ylläpidon sekä kehittämisen.

Maanteiden parantamisella tähdätään liikenteen palvelutason parantamiseen ja väylän toimivuuden parantamiseen. Toimenpiteillä parannetaan liikenteen turvallisuutta ja vähennetään ympäristövaikutuksia. Tyypillisiä parantamisen toimenpiteitä ovat uudet kevyen liikenteen väylät, melusuojausien rakentaminen, liittymien parantaminen ja ohituskaistojen rakentaminen.

Keski-Suomen maakunnan alueella on 5 356 kilometriä valtion omistamia maanteitä, joista pääteitä on 1 050 kilometriä ja muuta tieverkkoa on 4 306 kilometriä. Maanteiden liikennesuorite on 2 391 mil-

joonaa autokilometriä vuodessa, josta 70 % kohdistuu päätieverkolle. Raskaan liikenteen osuus kokonaissuoritteesta on 10 %.

Keski-Suomessa alueelliselle tienpidolla turvataan valtion tieomaisuuden arvo vähentämällä maanteiden korjausvelkaa elinkeinoelämän tarpeet huomioiden. Tieverkon toimintavarmuutta sekä turvallisuutta parannetaan ja toiminnassa edistetään kehittyvien teknologioiden sekä tiedon mahdollistamia uusia toimintamalleja. Valtion tieomaisuutta ylläpidetään ja kehitetään taloudellisesti ja tehokkaasti, liikenneverkon yhtenäisyys säilyttäen.

Tienpitoon liittyvät tehtävät ja tavoitteet priorisoidaan valtakunnallisen palvelutason mukaisesti. Priorisoinnissa painotetaan elinkeinoelämän tärkeiden kuljetusketjujen toimivuutta turvaamalla vilkkaiden ja verkollisesti tärkeiden maanteiden palvelutaso. Palvelu toteutetaan läpinäkyvästi ja avoimesti asiantuntijuutta ja tiedolla johtamista korostaen.

Tienpidolla vaikutetaan maakunnan sisäiseen sekä ulkoiseen saavutettavuuteen ja erityisesti vientiyri-tysten toimintaedellytyksiin. Merkittäviä vaikutuksia on myös elinympäristöön ja ihmisten hyvinvointiin. Palvelun vaikuttavuutta seurataan tieverkon kunto -, turvallisuus- ja asiakastytyvääsmittareiden sekä saatujen palautteiden avulla. Ajantasaista tiestön tilannekuva hyödynnetään palvelutarpeen, resurssien yhteensovittamisessa sekä toimintaan liittyvässä vuorovaikutuksessa.

Tienpidon suunnitteluun, ohjaukseen ja valvontaan liittyvät järjestämistehtävät hoidetaan maakunnan viranhaltijoiden toimesta. Tienpitoon liittyvät palvelut hankitaan markkinoilla toimivilta yrityksiltä palvelu- ja/tai urakkasopimus-kokonaisuuksina. Sopimukset voivat olla kesto- tai useampivuotisia. Päivittäinen kunnossapito hankitaan pitkäkestoisilla palvelusopimuksilla. Palvelun saatavuus turvataan tarvittaessa yli maakuntarajojen, mikä huomioidaan hankintojen suunnittelussa. Hankintakokonaisuuksia mietitään kustannustehokkaasti sekä toteutuskokonaisuuden kannalta järkevästi. Liikenteen ja tienpidon häiriötilanteisiin järjestetään ympärivuorokautinen liikenteen asiakaspalvelu, jonka kautta häiriötilanteissa ohjataan sopimusurakoitsijoita ja tieverkolla tarvittavia toimenpiteitä. Palvelulla turvataan asiakkaille tieverkon häiriötön käyttö.

13 *Pelastustoimi*

Pelastustoimeen kuuluu tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisy sekä pelastustoiminta, jolla tarkoitetaan ihmisten, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseksi ja pelastamiseksi, vahinkojen rajoittamiseksi ja seurausten lieventämiseksi onnettomuuksien sattuessa tai uhatessa kiireellisesti suoritettavia toimenpiteitä.

13.1 Riskienhallinta

Riskienarviointi maakunnan alueella perustuu valtakunnallisiin suunnitelmiin ja toimintamalleihin. Tehtäviin kuuluu:

- Turvallisuusviestintä eli valistus ja neuvonta kansalaisille, jota pelastustoimi tarjoaa neuvonnan, ohjauksen, koulutuksen ja kampanjoiden keinoin.
- Pelastusviranomaiset osallistuvat viranomaisneuvotteluihin ja antavat lausuntoja maankäytön suunnitteluun sekä rakentamisen ohjaukseen, jotta henkilöturvallisuusnäkökulmat ja paloturvallisuusseikat sekä pelastustoimien mahdollisuudet ja sammutusveden saatavuus tulisivat aina huomioituiksi uudis- ja korjausrakentamisessa.
- Osallistuminen maakunnalliseen turvallisuussuunnitteluun.

Valvonta kohdistuu lainsäädännössä pelastusviranomaisten valvottavaksi määrättyjen normien vastaiseen toimintaan, toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi sekä toiminnan tuloksellisuuden seurantaan.

Pelastustoimen vastuulla on suorittaa palontutkintaa. Palontutkinnan tavoitteena on vastaavien onnettomuuksien ehkäisy ja vahinkojen rajoittaminen sekä pelastustoiminnan ja toimintavalmiuksien kehittäminen.

13.2 Pelastustoiminta

Pelastustoimintaan kuuluvat seuraavat tehtävät:

- Väestön varoittaminen
- Onnettomuuden torjuminen
- Vaarassa olevien ihmisten, ympäristön ja omaisuuden suojaaminen ja pelastaminen; PEL 32§ (pelastuslaki (379/2011))
- Öljyntorjunnasta huolehtiminen (öljyvahinkojen torjuntalaki (1673/2009))

Pelastustoimintaa ohjaavat periaatteet:

- Voimavarat on mitoitettava arvioitavia onnettomuusuhkia vastaaviksi (riskienarvioinnin perusteella)
- Pelastustoimen tehtävät hoidetaan mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla
- Toimintavalmiuden (henkilöstö, kalusto, toimintavalmiusaika, johtaminen) mitoitusta ohjaa toimintavalmiuden suunnitteluohje (SM 21/2012)
- Pelastustoiminnan suunnitteluun liittyy myös muita ohjeita (mm. pelastussukellusohje SM 48/2007)
- Toimenpiteet voidaan suorittaa viivytyksettä ja tehokkaasti (PEL 28§)

14 *Lupa- ja valvontatehtävät*

Lupa- ja valvontatehtävien järjestäminen suunnitellaan ja toteutetaan hallinto- ja toimialarajat ylittävänä kokonaisuutena niin, että muodostavat asiakkaan kannalta sujuvia kokonaisuuksia, aiheuttamatta asiakkaille tarpeetonta hallinnollista taakkaa.

14.1 Alkoholihallinto

Maakunta vastaa alkoholijuomien vähittäismyynnin ja anniskelun lupahallinnosta ja valvonnasta sekä alkoholimainonnan valvonnasta alueellaan.

14.2 Tupakkavalvonta

Maakunnan vastuulle kuuluva tupakkatuotteiden, nikotiininesteiden ja nikotiinivalmisteiden myynnin luvat ja valvonta sekä tupakointikiellot ja -rajoitukset.

14.3 Elintarvikevalvonta

Maakunta vastaa alkutuotannon suunnitelmallisesta ja akuutista valvonnasta sekä hyväksytyjen elintarvikehuoneistojen suunnitelmallisesta ja akuutista valvonnasta. Myös ilmoitettavien elintarvikehuoneistojen suunnitelmallinen ja akuutti valvonta on maakunnan vastuulla.

14.4 Terveysvalvonta

Terveysvalvonta sisältää huoneistojen, talousveden ja uimaveden valvonnan sekä yleisen ympäristöhygienian, näytteenoton ja tutkimukset

14.5 Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonta

Täydentyä myöhemmin.

14.6 Vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn valvonta

Täydentyä myöhemmin.

14.7 Viljelijätukien ja elintarviketurvallisuuden valvonta

Täydentyä myöhemmin.

14.7.1 Viljelijätukien valvonta

Viljelijätukien maksamisen ehtona on, että vähintään viittä prosenttia tukia hakeneista maataloista valvotaan maakunnan toimesta vuosittain. Toimenpiteellä Suomi säilyttää oikeuden Euroopan Unionin rahoitusosuuteen EU:n kokonaan tai osittain rahoittamissa tuissa.

Valvonnalla varmistetaan, että myönnettyjen tukien ehtoja noudatetaan. Valvonnalla taataan myös viljelijöiden oikeusturva ja tasapuolinen kohtelu. Valvontaa tehdään sekä tiloilla että hallinnollisesti toimistotyönä. Toimistotyö tarkoittaa muun muassa eri rekisteritietojen ristiintarkastuksia sekä kuulemismenettelyin tehtävää asiakirjavalvontaa.

Valvontakohteita ovat pinta-alatuet, kotieläintuet sekä näihin liittyvät täydentävien ehtojen valvonnat (esim. vieraslajien valvonta, eläinten merkinnän ja rekisteröinnin valvonta, elintarvikehygienian valvonta, rehuvalvonta, kasvinsuojeluaineiden käytön valvonta ja ympäristön ja luonnon erityisarvojen valvonta, pohjavesi-alueet, natura- ja luonnonsuojelualueet) sekä ympäristökorvauksen (esim. lannoitusvalvonta) ja ympäristösopimusten (esim. perinnebiotoopit) ehtojen valvonnat. Myös erikois- ja kriisitukia (esim. hampun tuotantotuki, maidon ja sianlihan tuotannon kriisituet) valvotaan.

Maakunta hoitaa yksin tai yhteistyössä toisen maakunnan kanssa mehiläisvalvontaa, kasvihuonevalvontaa sekä metsämarjojen ja sienten varastointivalvontaa ja puutarhatuotteiden varastovalvontaa (kansallisia tukimuotoja, joiden valvontamäärät ovat vähäisiä).

Maataloilla suoritettavia valvontoja tekevät pääasiassa maakunnan tehtävään nimeämät tarkastajat ja eläinlääkärit.

Maataloustukien ja täydentävien ehtojen valvontaa ohjaa ja hallinnoi jatkossa Ruokavirasto. Kasvinsuojeluainevalvontoja (pois lukien täydentävät ehdot) sekä kasvinsuojeluainelain mukaisia käytön ja kaupan valvontoja ohjannee jatkossakin Tukes (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto).

14.7.2 Luomutuotantoehdot

Kaikkien EU:ssa luomuna myytävien tuotteiden on täytettävä EU:n luomusasetuksen vaatimukset, jotta toimijalle voidaan myöntää luomusertifikaatti. Luomuvalvontajärjestelmään kuuluvissa kaikissa yrityksissä (maatilat mukaan lukien) tehdään luomutarkastus vähintään kerran vuodessa. Valvonta pohjautuu muista valvonnoista poiketen laatujärjestelmä-ajatteluun ja järjestelmä on toimijoille vapaaehtoinen, mutta maksullinen.

Maakunnan tehtävä on hoitaa luomusertifiointiin liittyneiden toimijoiden valvonnat, laadunvalvonnat ja luomuvalvonnan näytteenotot (vähintään 5 % toimijoista) laboratorioihin Ruokaviraston (ohjaava ja toimivaltainen keskusviranomaisen) kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti.

Luomuvalvontojen järjestämiseen on EU:n lainsäädäntötasolla annettu tiettyjä toimintamalleja ja -kehyksiä. Lisäksi maakunnalla on päätäntävalta luomutoimijoilta kerättävien maksujen suhteen.

Luomuvalvontaperiaatteet on määrätty EU:n luomuvalvonta-asetuksessa (tulee voimaan 1.1.2021). Luomuvalvontaa hoitavat maakunnan tehtävään nimeämät virkasuhteessa olevat tarkastajat.

14.7.3 Siementen, rehujen ja lannoitteiden markkinavalvonta, kasvinterveys, kasvien kauppanormit, hukkakaura ja kasvinsuojeluainelain mukainen käyttö ja kauppa

Tarkastustehtävillä varmistetaan elintarviketurvallisuutta ja -hygieniaa ja estetään vaarallisten rikkakasvien, kasvitautien ja tuholaisten leviäminen (esimerkiksi mäntyankeroinen). Tehtävät sisältävät

neuvontaa, kouluttamista, virheiden arviointia ja minimointia. Myös valitusasioita joudutaan käsittelemään ja ohjaamaan. Tehtävät ovat viranomaistehtäviä ja sisältävät julkisen vallan käyttöä.

Maakunnan toimintoja suunniteltaessa on huomioitava, että siementen, rehujen (poislukien rehujen täydentävät ehdot) ja lannoitteiden markkinavalvontaa on suoritettu Eviran teemoittamisen pohjalta. Teemoittaminen on tarkoittanut sitä, että kutakin sektoria valvotaan pääsääntöisesti joka kolmas vuosi, pois lukien ns. hälytystehtävät. Siementen rehujen ja lannoitteiden markkinavalvontaa on ollut noin 50 tarkastusta vuodessa.

Kasvinterveyden tuontitarkastukset ovat kiireellisiä viranomaistehtäviä, jotka on hoidettava ripeästi. Pääsääntöisesti maahantuojalla on yhteydenottohetkellä tuontierän tullaus kesken, jolloin maahan tuotava tavara on käyttöönottokiellossa, kunnes viranomaistarkastus on suoritettu loppuun. Tehtävien määrää ja kohdetta ei voida tietää etukäteen.

Kasvinterveyden sisämarkkinavalvonnan tarkastuksen kohteina ovat taimimyymlät, alan tukkuliikkeet, peruna ja puinen pakkausmateriaali. Näitä tarkastuksia tehdään vuosittain 35–50 kappaletta. Osa tarkastuksista on sidottu tiettyyn ajankohtaan ja osaa voidaan tehdä ympäri vuoden.

Kasvinterveyden kartoituksia tehdään kasvihuone-, taimitarhatuotannossa sekä viher- ja metsäalueilla eri tuhoajien esiintymisen kartoittamiseksi yhteensä noin 80 tarkastusta. Kartoitusten määrä voi tarkastusvuoden aikana lisääntyä, jos Suomessa tai maakunnassa epäillään tai löydetään esimerkiksi jokin karanteenituhooja tai unionikaranteenituhooja.

Kasvinterveyden vientitarkastuksia ovat sahatarkastukset (2 kpl) ja ISPM15-valmistajien tarkastukset (10 kpl). Tarkastettavien määrä tiedetään vuosittain etukäteen. Maakuntaviraston toimintojen järjestämisessä on huomioitava, että EU-asetus 2016/2031 on annettu 26.10.2016 ja nyt on menossa kolmen vuoden siirtymäkausi. Asetus lisää tämän hetkisen käsityksen mukaan rekisteröitymisvelvoitteen toimijoiden määrää ja lisäksi asetus velvoittaa tarkastamaan kaikki toimijat vuosittain, mikä merkitsisi rekisteröityneiden toimijoiden tarkastusten moninkertaistumista.

Kasvisten kaupanormien valvontaa (2 kpl) suoritetaan alueen hedelmä- ja vihannestukussa.

Hukkakauravalvonta käsittää torjuntasuunnitelmien toteutumisen tarkastukset (noin 2–10) sekä muut hukkakauratarkastukset.

Kasvinsuojeluainevalvonnat että kasvinsuojeluainelain mukaiset käytön ja kaupan valvonnat tehdään Tukesin ohjauksessa. Valvonnat ovat toimijoille maksuttomia ja niitä tehdään noin 10–15 vuosittain.

14.8 Kalatalouden lupa- ja valvontatehtävät

Kalatalouden lupa- ja valvontatehtäviin kuuluu kalastuslakiin perustuvaa kalastuksen valvonnan järjestämistä, kalastuslain mukaisten lupien, rajoitusten ja kieltojen toimeenpanoa. Mm. kalaveden omistajat ja haltijat voivat hakea poikkeamia kalastuslain vaatimuksiin. Viranomaisen antaa hakemusten perusteella erilaisia kalastuksen säätelypäätöksiä, lupia ja kieltoja Tehtäviin sisältyy myös yleisen kalatalousedun valvonta sekä kalataloudellisiin velvoitteisiin kuuluva valvonta.

15 *Rahoitus, avustukset ja hanketoiminta*

Maakunta myöntää tukea henkilöasiakkaille, yrityksille ja yhteisöille. Henkilöasiakkaille tukea myönnetään toimeentuloa varten elämän tai työelämän murrosvaiheissa sekä omaisen kotona hoitamisen perusteella. Yrityksille tukea myönnetään kasvuun ja kehittämiseen. Viljelijätukien tarkoituksena on turvata kotimaisten elintarvikkeiden tuotanto ja kohtuulliset kuluttajahinnat. Yhteisöille myönnettävät tuet kohdennetaan yleishyödyllisiin investointeihin, kehittämiseen ja toimintaan.

Tuet rahoitetaan maakunnan budjetista tai erillisrahoituksena. EU:n rahoitusohjelmat perustuvat erillisrahoitukseen eli maakunta saa vuosittaisen rahoituksen myönnettäväksi asiakkaille kunkin rahoitusohjelman ehtojen mukaisesti.

Palveluprosessi on kaikissa tukimuodoissa samanlainen, vaikka tukien ehdot ja asiakasryhmät vaihtelevat. Palveluprosessi sisältää tukimahdollisuuksista tiedottamisen, tuen hakemisen, myöntämisen ja maksamisen sekä seurannan. Tukimahdollisuuksista tiedottaminen, tuen hakeminen ja myöntäminen organisoidaan osaksi asiakasryhmän palvelukokonaisuutta. Tuen maksaminen, seuranta ja mahdolliset jälkitoimenpiteet kootaan erilliseksi tehtäväkokonaisuudeksi.

15.1 Henkilöasiakkaan tuet

15.1.1 Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki

Palvelukuvaus

Toimeentulotuki on sosiaalietuuksiin kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jolla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön toimeentulo. Se on tarkoitettu tilanteeseen, jossa henkilön tai perheen tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin. Toimeentulotuen viimesijaisuus tarkoittaa, että sen määrään vaikuttavat kaikki henkilön tai perheen käytettävissä olevat tulot ja varat. Toimeentulotuki koostuu Kelan myöntämästä perustoimeentulotuesta sekä maakunnan myöntämästä täydentävästä toimeentulotuesta ja ehkäisevästä toimeentulotuesta.

Täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon erityismenot, joita ovat muut kuin perusosaan huomioitavat asumismenot, sekä henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliset menot. Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita.

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää tuen saajan aktivointia tukeviin toimenpiteisiin, asumisen turvaamiseksi, ylivelkaantumisen tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä muihin tuen saajan omatoimista suoriutumista edistäviin toimiin.

Toimeentulotuen palvelukokonaisuuteen kuuluu toimeentulotukiasioiden ohjaus, neuvonta ja tiedottaminen. Toimeentulotuen osalta yhteistyökumppaneita ovat Kela, vuokranantajat, sähköyhtiöt, vesiosuuskunnat, seurakunnan diakoniatyö sekä muut sosiaalipalvelut (esim. lastensuojelu).

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Toimeentulotukipalveluja on saatavissa sähköisesti sekä sote-keskusten yhteydessä kunta- ja asutuskeskuksissa niin, että ne ovat valtaosalla keski-suomalaisia saavutettavissa tavanomaisin liikennevälinein noin puolen tunnin matkan päässä kotoa. Toimeentulotukilain mukaan hakemukset on käsiteltävä seitsemässä arkipäivässä ja kiireellisissä tilanteissa samana tai seuraavana arkipäivänä.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

15.1.2 Omaishoidon tuki

Palvelukuvaus

Omaishoidolla tarkoitetaan vanhuksen, vammaisen tai sairaan henkilön hoidon ja huolenpidon järjestämistä kotiloissa omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla. Omaishoidon tuki muodostuu tarvittavista palveluista hoidettavalle, omaishoitajalle maksettavasta hoitopalkkiosta, vapaista ja omaishoitajan hoitotehtävää tukevista palveluista. Omaishoitajalla tarkoitetaan omaista tai muuta hoidettavalle läheistä henkilöä, joka on tehnyt maakunnan kanssa omaishoitosopimuksen.

Omaishoidon tukeen sisältyy hoidettavalle annettavia sosiaali- ja terveyspalveluja, jotka kirjataan asiakassuunnitelmaan. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kotihoito ja siihen liittyvät tukipalvelut (esimerkiksi ateria-, kylvytys- ja kuljetuspalvelu), henkilökohtainen apu, apuvälineet, päivä- ja lyhytaikaishoito ja muut terveydenhuollon palvelut. Omaishoidon tukea voidaan myöntää sekä pitkä- että lyhytaikaisen hoidon tarpeen perusteella silloin, kun omaisen antama hoito on hoidettavan edun mukaista ja edellytykset omaishoidon toteuttamiseksi ovat olemassa. Palvelu, jonka tavoitteena on tukea omaishoitoa huomioiden hoidettavan ja omaishoitajan tarpeet.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Omaishoidon palveluohjaus järjestetään asiakkaiden kotona tai vastaanottoluonteisesti omais- ja perhehoidon keskuksissa. Omaishoitajien hyvinvointi- ja terveystarkastuksen järjestetään sote-keskuksessa. Omaishoitajien vapaapäivät toteutetaan kotiin tarjottavilla sijaispalveluilla tai omaishoidettavalle järjestetään vuorohoitopaikka läheltä kotia niin, että valtaosalle paikka järjestyy enimmillään noin 45 minuutin päässä kotoa.

Omaishoidon tuki on määrärahasidonnainen etuus.

Asiakasmaksut

Omaishoidettavalle annettavista palveluista omaishoitajan lakisääteisen vapaan aikana peritään maksu.

Palveluiden tuottaminen

Palvelutarpeen arviointi ja omaishoidon tuen myöntämispäätös tehdään palvelutarpeen arvioinnista vastaavassa liikelaitoksessa.

Omaishoidon vapaapäivien järjestelyyn liittyvät palvelut tuotetaan asiakassetelillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio sekä maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

15.1.3 Yrityksen perustaminen

15.1.4 Palkkatuet

15.2 Yritystuet

15.3 Viljelijätuet

Viljelijätuet perustuvat Euroopan unionin maatalouspolitiikkaan. Se kuuluu EU:n toimivaltaan ja EU-tuet toimeenpannaan kaikkia jäsenmaita ohjaavien EU-asetusten ja Euroopan komission antamien tarkempien toimeenpanosääntöjen määräämällä tavalla. Yksittäisellä jäsenmaalla ei ole juurikaan päätäntävaltaa asetusten soveltamisessa. Maatalouden tukijärjestelmän perustan muodostavat Suomessa EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot, joita ovat EU:n suorat tulotuet sekä EU:n osittain rahoittamat luonnonhaittakorvaus ja ympäristökorvaus. Lisäksi EU-tukijärjestelmällä edistetään tuotantoeläinten hyvinvointia ja luonnonmukaista tuotantoa. Tukikokonaisuutta täydennetään Suomen erityisoloihin tarkoitetuilla kansallisilla tuilla.

Viljelijätukien ja avustusten tarkoituksena on turvata kotimaisten elintarvikkeiden tuotanto, kohtuulliset kuluttajahinnat, tuotannon säilyminen koko maassa ja maaseudun elinvoimaisuus. Markkinahinnat

kattavat vain osan maataloustuotteiden korkeista tuotantokustannuksista Suomessa, joten tuotannon säilyminen pohjoisissa olosuhteissa edellyttää tukemista.

Tukien ja avustusten avulla säilytetään ja luodaan uusia työpaikkoja maaseutualueille ja muuallekin yhteiskuntaan, missä hyödynnetään maaseudulla tuotettuja raaka-aineita, tuotteita ja palveluja. Tuki- en avulla myös säilytetään maatalouden muokkaamia luonnonympäristöjä sekä tuotetaan luonnon- mukaisen sertifikaatin mukaisia elintarvikkeita kuluttajille.

Tukia ei myönnetä vastikkeettomasti. Tukiin liittyy aina EU- ja kansallisessa lainsäädännössä asetet- tuja ehtoja, jotka tulee täyttää. Tuen saamisen oikeutusta myös valvotaan. Tuensaajan toimintaa tar- kastetaan, että tukea on haettu oikein perustein ja että on toimittu ehtojen mukaisesti. Myös hallinnon toimintaa tarkastetaan.

Suorat, EU:n kokonaan rahoittamat pinta-alueet ja niihin liittyvä lainsäädäntö edellyttävät tukioikeus- rekisteriä ja tukioikeuksia (virtuaalisia osakekirjoja), jotta kyseisiä tukia voidaan myöntää sekä mak- saa. Tukioikeusrekisteri sisältää viljelijöiden lisäksi myös maanomistajia, joille on tukioikeuksia siirretty omistukseen vuosien 2007–2017 aikana.

Maakunta hallinnoi ja vastaa koko tukioikeusrekisteristä maakunnan alueen osalta. Hallinnointivas- tuuseen kuuluu mm. rekisterin oikeellisuuden varmistaminen (perustuslain suojaama omaisuus), tukioikeuksien myöntö, niiden poistaminen omistuksesta ja hallinnasta, omaisuuden arvomuutokset sekä muut maksajavirastosopimuksen määräämät toimenpiteet. Tukioikeusrekisterin ylläpitäjän vas- tuu tulee jatkumaan vuoteen 2023 tai 2024 saakka, jonka jälkeistä aikaa (uuden ohjelmakauden toi- meenpanoa) ei vielä tiedetä.

15.4 Maatalouden rakennetuet

Maatilojen rakennetuilla kannustetaan maatilayrittäjiä erilaisiin tilojen toimintaa ja kannattavuutta pa- rantaviin investointeihin ja sukupolvenvaihdoksiin. Tehtäviin kuuluvat rahoitusmahdollisuuksien tunne- tuksi tekeminen, asiakkaiden neuvonta ja ohjaus, investointi-, ja nuoren viljelijän aloitustuen hakemus- ten sekä rakennuspiirustuksien käsittely, maastokäynnit, päätöksenteko, maksatus, valvonta sekä seuranta.

15.5 Hankerahoitus ja hankehallinnointi

15.5.1 Rakennerahastot

Täydentyä myöhemmin.

15.5.1.1 Euroopan aluekehitysrahasto

Täydentyä myöhemmin.

15.5.1.2 Euroopan sosiaalirahasto

Täydentyä myöhemmin.

15.5.2 Euroopan maaseuturahasto

Maaseuturahastosta tuettavan toiminnan tavoitteena on kestävä kehityksen periaatteita noudattaen monipuolistaa, uudistaa ja lisätä maaseudun elinkeinotoimintaa, parantaa maaseudun yritysten toi- mintaedellytyksiä ja kehittää niiden kilpailukykyä sekä kehittää maaseutua asuin- ja toimintaympäris- tönä asukkaiden ja toimijoiden hyvinvoinnin, viihtyisyyden ja toimintamahdollisuuksien parantamiseksi.

Maaseudun kehittäminen ja siihen liittyvä rahoitus on ohjelmaperusteista toimintaa. Se sisältää myös suunnitelmien laatimiseen, niiden toteutuksen seurantaan ja arviointiin liittyvät työt. Toiminnalla luo- daan kilpailukykyistä yhteisöllistä, turvallista ja vuorovaikutteista maaseutua tukemalla ja kehittämällä

maaseudun yrityksiä, verkostoja ja osajia. Ohjelmatyöhön voidaan katsoa kuuluvaksi myös Leader-toimintaan liittyvä hallintotyö.

15.5.3 Euroopan meri- ja kalatalousrahasto

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston hankkeissa kyse on harkinnanvaraisesta, hakemuksen perusteella yrityksille, järjestöille ja muille tahoille myönnettävästä rahoituksesta, jonka perusteista säädetään rahaston Suomen toimintaohjelmassa sekä EU:n ja kansallisissa säädöksissä. Säädökset ja toimenpidekohtaiset valintakriteerit määrittelevät hyvin tarkasti rahoitettavien hankkeiden valintaa.

15.5.4 Maatilatalouden kehittämisrahasto (Makera)

Makeran varoja käytetään mm. maatilatalouden rakenteen parantamiseen, maaseutuelinkeinojen edistämiseen, maaseudun elinolosuhteiden ja toimeentulomahdollisuuksien parantamiseen sekä näiden toimenpiteiden kehittämisen edistämiseen ja em. tarpeisiin liittyvien maa- ja vesialueiden ostamiseen ja vaihtamiseen.

Suurin yksittäinen kohde Makeran avustusvarojen käytössä ovat maatalouden kansallisesti rahoitettavat investointiavustukset. Maatalouden investointien rahoitus muodostuu kokonaisuudesta, jossa osa avustusvaroista osoitetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman rahoituskehyksestä ja kokonaan kansallisesti rahoitettava osuus Makerasta.

15.5.5 Hankerahoitus

15.5.5.1 Hankehaut

Hankehautalla tarkoitetaan hakuilmoitusten laatimista ja julkaisua ja siihen liittyvää hankkeen toteuttajien ohjausta ja opastusta rakennerahasto-ohjelman, Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman sekä Euroopan meri- ja kalatalousrahaston Suomen toimintaohjelman ehtoihin, valintaperusteisiin, rahoitus- ja tukikelpoisuusehtoihin sekä käyttämään haun edellyttämiä sähköisiä tietojärjestelmiä. Yritystuissa on käytössä jatkuva haku. Yritystuki- ja hakuinformointia tehdään yhteistyössä TE-toimiston, elinkeino-yhtiöiden, kehittäjäorganisaatioiden sekä yrittäjäjärjestöjen kanssa.

15.5.5.2 Hankkeiden valinta

Hankkeiden valinta tarkoittaa hankehakemusten vastaanottamista tietojärjestelmissä, valintakriteerien täyttymisen tarkistamista, rahoitettavien hankkeiden valitsemista sekä valintaperusteiden dokumentointia.

Valintaa varten pyydetään tarvittaessa substanssiasiantuntijoiden kommentteja. Hankkeet käsitellään valintakokouksessa.

Yritystuet ovat harkinnanvaraisia avustuksia yritysten merkittäviin ja pitkän aikavälin kilpailukykyä parantaviin hankkeisiin. Hankkeiden valinta perustuu hankkeista tehtävään yritystutkimukseen jossa arvioidaan hankkeen merkitys yrityksen liiketoimintaan sekä hankkeen soveltuvuus EU-ohjelmien valintakriteereihin sekä yritystukisäädöksiin.

15.5.5.3 Rahoituspäätös

Rahoituspäätös sisältää päätöksen valmistelun, esittelyn ja hyväksymisen tietojärjestelmissä, hankkeen luokittelun, riskitason arvioinnin sekä mahdollisten erityisehtojen kirjaamisen päätökseen, mm. mahdollisen ennakon osalta. Hankkeiden rahoitus voi jaksottua useampaan erään, joista jokaisesta tehdään erillinen päätös. Hankkeiden toiminnan muuttuessa oleellisesti voidaan tehdä muutospäätöksiä.

15.5.5.4 Hankkeiden ohjaus ja seuranta

Hankkeiden ohjaus ja seuranta tarkoittaa mm. osallistumista hankkeiden ohjausryhmiin, hankkeen toteutuma- ja seurantatietojen (ml. loppuraportit) seuraamista ja tarkastamista sekä hankkeiden toi-

minnan ohjaamista. Yrityshankkeita ohjataan ja seurataan asiakkuustyön kautta sekä hankkeiden raportoinnin yhteydessä.

15.6 Avustukset

15.6.1 Yksityistieavustukset

Täydentyä myöhemmin.

15.6.2 Rakennusperinnön hoidon avustukset

Täydentyä myöhemmin.

15.6.3 Kalatalouden edistämisasiavustukset

Kalatalouden edistämisasiavaroilla tehtävän kalavarojen hoidon rahoitusta ohjataan kalataloushallinnon määrittelemillä painopistealueilla. Kalastuslain mukaisia viranomaispäätöksiä ohjaavat ensisijaisesti kalatalousalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmien linjaukset tai alueellisten kalavarojen tai rapukantojen hoitosuunnitelmat. Kalataloudellisten kunnostusten rahoitusta ohjaavat mm. alueelliset kunnostusohjelmat ja kansallinen kalatiestrategia.

15.6.4 Vesienhoidon edistämisasiavustukset

Avustukset ovat harkinnanvaraisia ja niitä myönnetään ensisijaisesti vesistöjen ja vesiympäristön tilaa parantaviin hankkeisiin. Avustusten myöntämisen edellytyksistä säädetään asetuksessa vesistön ja vesiympäristön käyttöä ja tilaa parantavien hankkeiden avustamisesta.

15.7 Maksatus

15.7.1 Tukikelpoisuuden tarkastus ja tukien maksatus

Tukikelpoisuuden tarkastus ja tukien maksatus tarkoittaa maksatushakemusten käsittelyä sähköisissä tietojärjestelmissä, kustannusten ja rahoituksen tukikelpoisuuden tarkastamista, tukikelvottomuusperusteiden sekä käsittelyn dokumentointia, maksatuspäätöksen esittelyä ja hyväksyntää. Tarvittaessa hakemusta pyydetään täydentämään lisätiedoilla. Maksatuspäätöksen hyväksynnästä hankkeelle maksettava tuki siirtyy maksujärjestelmään ja kirjanpitoon. Tietojärjestelmien ja kirjanpidon tietojen yhtenevyys tarkastetaan kuukausittain.

15.7.2 Paikan päällä varmennus

Paikan päällä varmennus tarkoittaa TEM:n otannan pohjalta tehdyn vuosittaisen varmennussuunnitelman laatimista. Suunnitelman mukaisten hankkeiden toiminta käydään varmentamassa paikan päällä TEM:n laatimien kysymysten mukaisesti. Varmennuksella todetaan mm. että hanketta on toteutettu hyväksytyn suunnitelman mukaisesti, palvelut ja tuotteet on todella toimitettu ja säädösten edellyttämät indikaattoritiedot on kerätty. Varmennusraportti laaditaan EURA2014-tietojärjestelmään. Paikan päällä varmennuksia tehdään myös maaseuturahaston tukea saaneille kohteille.

15.7.3 Jälkiseuranta

Jälkiseuranta sisältää hanketoiminnan päättymisen jälkeen tehtävää seurantaä siitä, että toiminta jatkuu säädösten mukaisella tavalla määrävuosien jälkeen ja että mahdolliset tulot tulevat huomioon otetuiksi. Toiminnan pysyvyys varmennetaan paikan päälle tehtävällä käynnillä.

15.7.4 Jatkotoimet

Jatkotoimet koostuvat paikan päällä varmennuksista, ulkoisista tarkastuksista tai muutoin saatujen havaintojen käsittelyn tietojärjestelmässä. Tarvittaessa tehtävään sisältyy asiakkaan kuuleminen ja päätökset takaisinperinnästä, maksatusten keskeyttämisestä ja lopettamisesta sekä hankkeen lakauttamisesta. EU:n ohjeiden mukaan laaditaan tarvittaessa ilmoitus sääntöjenvastaisuudesta. Valtiovarain controllerin tarkastuksista on EURA2014-tietojärjestelmässä annettava vastine, jossa kerrotaan niistä toimenpiteistä, joihin havainnon perusteella on ryhdytty. Jatkotoimiin sisältyy myös vastineiden antaminen hallinto- ja korkeimpaan hallinto-oikeuteen tehdyistä valituksista sekä konkurssien yms. valvonta. Jatkotoimenpiteitä tehdään myös maaseuturahastosta tukea saaneille hankkeille.

16 *Palveluntuottajien hyväksyminen, ohjaus ja valvonta*

Lainsäädännön lisäksi maakuntavaltuuston asettamat strategiset tavoitteet ja palveluiden järjestämistä koskevat päätökset määrittävät palveluntuottajien toiminnan reunaehdot. Palveluntuottajien toimintaa ohjataan ja palveluntuottajien hyväksymiskriteerit ja sopimusehdot asetetaan niin, että ne tukevat maakunnan strategisten tavoitteiden toteutumista. Kansalaisten näkökulmasta päätavoitteena on, että palvelut ovat laadukkaita, niiden saatavuus ja saavutettavuus ovat riittävällä tasolla ja ne muodostavat sujuvia kokonaisuuksia. Viime kädessä kyse on kansalaisten perusoikeuksien toteutumisen turvaamisesta.

Palveluntuottajille asetettavat yleiset ja palvelukohtaiset hyväksymiskriteerit sekä eri toimijoiden välinen työnjako määritellään palveluntuottajien sääntökirjoissa. Sääntökirjoissa määritellään mm. järjestäjän, tuottajan sekä asiakkaan vastuut, oikeudet ja velvollisuudet, tuotettavat palvelut sekä tuottajien hyväksymismenettelyyn ja tuottajille maksettaviin korvauksiin liittyvät käytännöt. Sääntökirjan yleisessä osiossa määritellään yleiset, kaikkia palveluntuottajia koskevat hyväksymiskriteerit ja käytännöt. Palvelukohtaisissa sääntökirjoissa määritellään tarkemmin kyseisiin palveluihin liittyvät kriteerit.

Sääntökirjoja sovelletaan yhdenvertaisesti kaikkiin tuottajiin riippumatta niiden omistajista tai taustayhteisöistä. Palveluntuottajien hyväksymiseen, ohjaukseen ja valvontaan liittyviä käytäntöjä sovelletaan myös maakunnan omiin tuotanto-organisaatioihin, vaikka ne tuottaisivat ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja.

Palveluntuottajaksi hakeudutaan pääsääntöisesti suoran valinnan palveluiden ja asiakassetelipalveluiden periaatteiden mukaisesti, jolloin tuottajia ei kilpailuteta, vaan kaikki palveluntuottajille asetetut kriteerit täyttävät toimijat hyväksytään palveluntuottajiksi. Järjestäjä valitsee palveluntuottajia erillisillä kilpailutuksilla vain niissä tilanteissa, joissa sääntökirja-tyyppinen tuottajien hyväksyminen ei ole perusteltua tai mahdollista.

Suoran valinnan palveluiden ja asiakassetelipalveluiden tuottajaksi voi ilmoittautua jatkuvasti, ilman erillisiä määräaikoja. Kaikkien hyväksytyjen tuottajien kanssa laaditaan palveluntuotantoa koskevat toistaiseksi voimassa olevat sopimukset, jotka palveluntuottajalla on oikeus irtisanoa. Myös järjestäjällä on oikeus irtisanoa sopimus, mikäli tuottaja ei täytä laissa säädettyjä ja/tai sopimuksessa asetettuja ehtoja. Tuottajaksi ilmoittautumiseen ja sopimuksen irtisanomiseen liittyvistä määräajoista on säädetty erikseen laissa.

Palveluntuottajien ohjaus ja valvonta järjestetään kansallisen ohjeistuksen, sopimukseen sisältyvien sääntökirjojen ja maakuntavaltuuston vuosittain vahvistaman valvontasuunnitelman mukaisesti. Yhteistyön merkitys muiden ohjausta ja valvontaa suorittavien viranomaistahojen kanssa tulee korostumaan.

Oletettavaa on, että eri palveluntuottajia tulee olemaan runsaasti, eikä kaikkien tuottajien toimintaa kyetä valvomaan esim. säännöllisesti tehtävillä fyysisillä tarkastuskäynneillä. Ohjauksessa ja valvonnassa korostuvat siksi digitaalinen, automatisoitu valvonta, huolellisesti laaditut sääntökirjat sekä tarkoin määritellyt hoito- ja palveluketjut. Palveluntuottajilta edellytetään sellaisia omavalvontasuunnitel-

mia ja laadunseuranta- ja raportointijärjestelmiä, että maakunnalla on tosiasiallinen mahdollisuus saada valvonnan suorittamiseksi tarvitsemansa tiedot. Suoran valinnan palveluiden ja asiakasseteli-palveluiden osalta valvontaa suorittavat käytännössä myös asiakkaat, jotka ovat vapaita vaihtamaan palveluntuottajaa, mikäli he ovat tyytymättömiä saamaansa palveluun.

Palveluntuottajien ohjaus ja valvonta voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan: ennakkolliseen ja jälkikäteen toteutettavaan valvontaan. Tärkeimpiä ennakkollisen valvonnan ja ohjauksen keinoja ovat huolellinen sääntökirjojen ja sopimuksien laadinta, koulutus, neuvonta, viestintä ja informaatio-ohjaus. Ennakkollisen valvonnan menestyksekkäs toteuttaminen perustuu hyvään, aktiiviseen vuoropuheluun palveluntuottajien kanssa. Ennakkollisen valvonnan päätavoite on pyrkiä ohjaamaan tuottajia toimimaan siten, että ongelmat voitaisiin ehkäistä jo ennalta.

Jälkikäteen toteutettavalla valvonnalla puututaan epäilyihin tai jo havaittuihin epäkohtiin ja mahdollisiin sopimusrikkomuksiin. Pyrkimyksenä on rakentaa auto- ja systemaattinen valvontajärjestelmä, jossa valvonta kohdennetaan ennen kaikkea niihin tekijöihin, joiden katsotaan olevan keskeisessä roolissa maakuntastrategian ja kansalaisten perusoikeuksien toteutumisen suhteen.

Palveluntuottajien valvonta organisoidaan ja resursoidaan niin, että palveluntuottajien toimintaan ja niiden tuottamiin palveluihin liittyvät mahdolliset epäkohdat, puutteet ja virheet voidaan havaita ja puuttua niihin välittömästi. Lähtökohtana on, että ilmoittautuessaan palveluntuottajaksi tuottaja luovuttaa maakunnan kanssa tekemänsä sopimuksen valvontaoikeuden järjestäjälle, jolla on vahva tulkintaoikeus sopimuksen toteutumisesta ja tuottajalle mahdollisesti asetettavista sanktioista. Järjestäjällä on myös oikeus sopimusehtojen yksipuoliseen muuttamiseen laissa tarkemmin määritellyllä tavalla, mutta mahdollisten sopimuksiin kohdistuvien muutostarpeiden kohdalla pyritään rakentamaan yhteistyöhön ja vuoropuheluun tuottajien kanssa. Palveluntuottajien hyväksymisestä, ohjauksesta ja valvonnasta vastaavat tuottajista riippumattomat maakunnan viranhaltijat. Järjestäjällä on myös velvollisuus laatia omavalvontasuunnitelma ja raportoida vuosittain THL:lle maakunnan palveluiden yhdenvertaisesta saatavuudesta.

17 *Järjestettävät palvelut*

17.1 Kasvupalvelut

Kasvupalveluilla tuetaan Keski-Suomen talouden ja elinkeinotoiminnan kasvua ja kansainvälistymistä. Kasvupalvelulla edistetään uutta yritystoimintaa, yritysten kasvua, uudistumista ja kansainvälistymistä sekä vastataan työmarkkinoiden muutoksiin. Kasvupalvelulla tuetaan ja ohjataan Keski-Suomen talouskehitystä, uuden työn ja uusien työpaikkojen syntymistä sekä osaavan työvoiman saatavuutta. Kasvupalveluilla turvataan Keski-Suomen hyvinvointipalvelujen rahoitusta. Kasvupalvelulla tähdätään väestön taloudelliseen hyvinvointiin, korkeaan työllisyysasteeseen ja osallisuuden lisääntymiseen.

Keski-Suomi kasvaa kysynnän kasvaessa, mistä johtuen uusien vientiyriyten syntyminen sekä viennin kasvu ovat tärkeitä. Alueellisen kysynnän kasvuun vaikuttaa väestön ostovoima, joka kasvaa väestön taloudellisen hyvinvoinnin ja korkean työllisyysasteen kautta.

Kasvupalveluilla on vahva kytkös myös kuntien elinvoimatehtäviin, valtakunnallisiin kasvupalveluihin sekä maakunnan osaamisen kehittämispalveluihin.

Palvelukuvaus

Keski-Suomen maakunta järjestää henkilöasiakkaille rekrytointi- ja osaamispalveluja sekä myöntää palkkatukea. Minimipalvelujen lisäksi maakunta järjestää sellaisia kasvupalveluja, jotka nostavat

maakunnan työllisyysastetta ja edistävät osaavan työvoiman saatavuutta sekä elinkeinotoiminnan kasvua. Palvelut ovat asiakkaalle harkinnanvaraisia ja niiden tarjoaminen perustuu asiakkaan palvelutarpeeseen.

Yrityspalveluina maakunta myöntää rahoitusta yritysten kehittämiseen ja investointeihin. Keski-Suomen maakunta huolehtii yhdessä kuntien kanssa siitä, että yritysten palvelutarpeita kartoitetaan koko maakunnan alueella ja yritykset saavat tarvitsemiaan palveluja. Maakunta ja kunnat huolehtivat siitä, että maakunnassa on tarjolla yritysten kasvua ja kansainvälistymistä sekä liiketoiminnan kehitystä edistäviä palveluja.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Keski-Suomen maakunta järjestää kasvupalveluja koko maakunnan laajuisesti monikanavaisesti eli kasvokkain, etälaitteella, puhelimella ja digitaalisesti niin, että ne ovat saavutettavissa asiakkaan työssäkäynnin paikallisalueella henkilökohtaisesti tai etälaitteella noin puolen tunnin matkan päässä asiakkaan asuinpaikasta.

Kasvupalveluja voidaan tarjota esimerkiksi maakunnan toimipaikoissa tai sote-keskuksen, kunnan asiakaspalvelupisteen tai Kelan palvelupisteen kautta. Lisäksi maakunnalla voi olla yhteisiä palvelupisteitä esimerkiksi kuntien elinkeino- tai työllisyyspalvelujen kanssa. Palveluverkostoa koskevilla ratkaisulla edistetään eri toimijoiden palvelujen asiakaslähtöistä yhteensovittamista.

Asiakasmaksut

Täydentyä myöhemmin.

Palveluiden tuottaminen

Kasvupalveluiden järjestämistehtävien valmistelusta sekä asiakasryhmien palvelutarpeen arvioinnista, palvelujen muotoilusta ja kilpailuttamisesta, palvelujen yhteensovittamisesta, niiden tuloksellisuuden seurannasta, tuottajille maksettavien tulospalkkioiden maksamisesta sekä asiakkaiden ohjauksesta ja neuvonnasta vastaa tehtävään nimetyt maakunnan viranhaltijat.

Kasvupalveluihin sisältyvät rekrytointi- ja osaamispalvelut sekä asiakaskohtainen palvelutarpeen arviointi ja palveluihin ohjaus hankitaan uusien liiketoimintamahdollisuuksien synnyttämiseksi ostopalveluina markkinoilta. Ostopalvelut hankitaan tulosperusteisesti niiden tuloksellisuuden varmistamiseksi. Jotta erikokoiset palveluntuottajat pääsisivät mukaan palvelumarkkinoille, maakunta järjestää osan palveluista asiakaseteleillä. Asiakasetelituottajina toimivat maakunnan hyväksymät palveluntuottajat.

Maakunnan tuottaa rekrytointi- ja osaamispalveluja sekä asiakaskohtaiseen palvelutarpeen arviointiin ja palveluihin ohjaukseen liittyviä palveluja omana tuotantona siinä tapauksessa, että markkinoilta ei ole löydettävissä palveluille tuottajaa tai palvelujen tuotantoa ei pystytä tuottamaan tarkoituksenmukaisella tavalla markkinoilla

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.2 Yritysten neuvonta- ja ohjauspalvelut

17.3 Alueiden käytön ja rakentamisen ohjauspalvelut

Palvelukuvaus

Palveluiden tehtävänä on edistää Keski-Suomen kuntien alueidenkäytön suunnittelua ja rakennustoimien järjestämistä. Alueidenkäytön palveluilla on vahva kytkös luonto- ja kulttuuriympäristöpalveluihin.

17.3.1 Alueidenkäytön suunnittelun edistäminen

Alueidenkäytön suunnittelun edistäminen koostuu maankäyttö- ja rakennuslaissa säädetyistä tehtävistä, jotka koskevat muun muassa maakunnan roolia kuntien kaavaprosesseissa. Alueidenkäytön suunnittelun edistäminen sisältää muun muassa seuraavia tehtäviä:

Maakunnan ja kuntien yhteistyö alueidenkäytön suunnittelussa

Maakunta ja alueen kunnat harjoittavat ennakoivaa ja vuorovaikutteista yhteistyötä alueidenkäytön suunnittelussa. Tavoitteena on ennakkoon sovittava ja ratkaisuhakuinen yhteistyö. Maakunta käy muun muassa vähintään kerran valtuustokaudessa keskustelut ajankohtaisista alueidenkäytön kysymyksistä alueen kuntien kanssa. Keskustelujen sisältö koskee esimerkiksi maakunta- ja kuntakaavoituksen suhteeseen liittyviä kysymyksiä, alueidenkäytön kehityksen seurantaan sekä yhteistyön tarpeita ja tapoja. Kuntien kanssa käytävien neuvotteluiden tueksi voidaan käyttää alueidenkäytön seurannasta syntynyttä tietoa ohjaamaan kuntien maankäyttöä ja antamaan kunnille tilannekuvia ja tulevaisuuden kehityssuuntia toimintaympäristössä tapahtuvista maankäytöllisistä ilmiöistä. Maakunta toimii keskustelujen kokoon kutsujana omasta tai kuntien aloitteesta. Keskustelut voidaan tarpeen mukaan käydä kuntakohtaisina tai kerralla useamman kunnan kanssa.

Lausuntojen antaminen

Maakunta antaa lausuntoja kuntien yleis- ja asemakaavoista, naapurimaakunnan maakuntakaavoista, kuntien rakennusjärjestyksistä ja maankäyttö- ja rakennuslain mukaisista luvista sekä maankäyttöön ja rakentamiseen liittyvistä suunnitelmista ja ohjelmista.

Neuvottelut

Maakunta ja kunta järjestävät viranomaisneuvotteluja valmisteltaessa yleis- tai asemakaavaa, joka koskee vaikutuksiltaan valtakunnallisia tai merkittäviä maakunnallisia asioita tai joka on valtion toteutamisvelvollisuuden kannalta tärkeä. Lisäksi maakunta ja kunta käyvät työ- ja ennakoneuvotteluja kuntien kaavoitustoimien kanssa.

Koulutukset ja asiantuntija-apu

Kuntakaavoituksen edistämiseksi maakunnan tehtävänä on tarjota kunnille asiantuntija-apua ja ajankohtaiskoulutusta sekä osallistua ennakkoliseen viranomaisyhteistyöhön ja kaavoitustoimen kehittämishankkeisiin. Maakunta tarjoaa asiantuntija-apua myös yksityisille kunnan asukkaille alueidenkäytön asioissa.

17.3.2 Alueidenkäytön seuranta

Tilastollinen seuranta

Maankäyttö- ja rakennuslakiin säädetään maakunnan seurantatehtävä, joka koskee alueiden käyttöä, tilan ja yhdyskuntarakenteen, rakennetun ympäristön sekä kulttuuri- ja luonnonympäristön tilan ja kehityksen seurantaan sen alueella. Seuranta sisältää muun muassa kuntien maakunnille toimittamien päätösten kokoamisen. Koottavia seurantatietoja olisivat esimerkiksi maakunnan alueen kuntien tekemät poikkeamispäätökset ja suunnittelutarveratkaisut. Alueidenkäytön seurannassa syntyy kuntien alueidenkäytön edistämiseen tarvittavaa perustietoa, jota voidaan analysoida ja tuoda niin kuntien kuin kansalaisten tietoisuuteen sekä maakunnan päätöksentekoon ja sen eri prosessien tueksi. Kuntien alueidenkäytön edistämistä voidaan suorittaa myös tiedolla ohjaamisen keinoin ja siinä on alueidenkäytön seurantatiedoilla suuri rooli. Alueidenkäytön seurannalla on selkeä yhdyspinta maakunnan tiedolla johtamisen prosessiin.

Valitusoikeus

Maakuntaudistusta koskevan MRL luonnoksen mukaan maakunnille tulee valitusoikeus vain kaavan tai rakennusjärjestyksen hyväksymistä koskevasta päätöksestä, jos kaavassa osoitetulla maankäytöllä tai rakennusjärjestyksellä on vaikutuksia sen alueella. MRL:n mukaisista lupa-asioista maakunnalle ei tule valitusoikeutta. Maakunnille ei myöskään olla säätämässä yleistä MRL:n valvontatehtävää,

jonka perusteella maakunnalla voisi olla valitusoikeus lupa-asioissa toimivaltaisena viranomaisena. Kuntien velvollisuus toimittaa maakunnalle tiedoksi poikkeamispäätökset ja suunnittelutarveratkaisut palvelee säädettäväksi esitetyn uuden MRL 199 §:n mukaista maakunnan alueiden käytön seuranta-tehtävää, kuten myös rakennusjärjestyksen sekä yleis- ja asemakaavan hyväksymistä koskevat päätökset osaltaan.

17.3.3 Rakennusvalvontatoimen järjestämisen edistäminen

Rakennusvalvonnan viranomaistehtävät voidaan siirtää maakunnan hoidettaviksi maakunnan ja sen alueen kaikkien kuntien yhteisellä sopimuksella. Keski-Suomessa kuntien rakennusvalvonnan tehtäviä ei siirretä maakunnalle.

Maakunnan konsultoivaan rooliin kuuluu myös asiantuntija-avun tarjoaminen, ajankohtaiskoulutuksen järjestäminen sekä esimerkiksi rakennusvalvontojen yhteistyö- ja kehittämishankkeisiin osallistuminen.

Palvelun saatavuus ja saavutettavuus

Alueiden käytön ohjaus ja rakentamisen ohjauspalveluja tarjotaan digitaalisten kanavien kautta, puhelimitse sekä henkilökohtaisesti arkisin kello 8-16 yhdestä maakunnallisesta toimipisteestä.

Alueidenkäytön seurannasta syntyvää tietoa jaetaan ja sitä löytyy kaikille avoimesti mm. Liitertietopalvelusta (<https://liiteri.ymparisto.fi>), joka on Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämä.

17.4 Maatilapalvelut

Maatilapalveluiden tavoitteena on tuottaa maatalojen toimintaedellytyksiä kehittäviä ja kilpailukykyä parantavia palveluita.

17.4.1 Maatalojen neuvonta- ja ohjauspalvelut

Maakunnalta haetaan erilaisia ympäristösopimuksia, luomusitoumuksia sekä kansallisia tukia. Tehtäviin kuuluvat mm. asiakkaiden neuvonta ja ohjaus, tukimuotojen markkinointi, hakemusten käsittely, tuen myöntö ja maksatus, takaisinperinnät, panttaukset sekä ulosotot. Lisäksi tehtäviin kuuluu osallistuminen kyseisen toimialan hankkeisiin (mm. LuomuKS-hanke).

Neuvontakorvaus (Neuvo2020 -järjestelmä) on maaseutuohjelman mukaista toimintaa, jossa auktorisoitujen neuvojen avulla viljelijät voivat saada laadukasta ohjeistusta monista eri aihealueista. Viljelijöillä on esimerkiksi mahdollisuus kehittää tilojensa tuotantoa ja saada tukea uusille ideoille. Neuvojilla on erityisosaamista esimerkiksi eläin-, kasvi-, luomu- ja energia-asioista. Viljelijät valitsevat neuvojat ja neuvojat hakevat tämän tuen maakunnalta. Hallinnointivastuu jatkuu todennäköisimmin ainakin vuosiin 2023–2024 asti.

17.4.2 Lomituspalvelut

Lomituspalveluiden tavoitteena on mahdollistaa kotieläintuotantoa tai turkistarhausta harjoittaville yrittäjille lomituspalvelut. Maatalousyrittäjien lomituspalvelujen tarkoituksena on tukea maatalousyrittäjän sosiaaliturvan toteutumista, työssä jaksamista ja työurien pidentymistä. Lomaan oikeutetuista n. 90 % kuuluu kunnallisen lomituksen piiriin ja n. 10 % järjestää lomituksensa itse, josta maksetaan lomituskorvaus palvelun tuottajalle.

Palvelukuvaus

Vuosiloma: Kotieläimiä pitävät maatalousyrittäjät voivat saada kalenterivuodessa 26 päivää vuosilomaa. Vuosilomaoikeus on henkilökohtainen. Vuosiloman saamisen ehtoina on pakollinen MYEL-vakuutus ja maatalouden harjoittaminen päätoimisesti. Kotieläimiä on oltava vähintään kuusi kotieläinyksikköä ja kotieläintalouden tulee kuulua maatilatalouden tuloverolain piiriin. Maatalousyrittäjien sekä turkistuottajien lomituspalvelulakia sekä -asetusta ollaan tällä hetkellä uudistamassa.

Sijaisapua voidaan myöntää, kun maatalousyrittäjä on estynyt hoitamaan päivittäin välttämättömiä kotieläinten hoitotoitaan väliaikaisesti. Sijaisapua voi saada päätoimisen lisäksi myös sivutoiminen maatalousyrittäjä. Sijaisavusta peritään maksu ja sitä myönnetään erillisten sijaisapuperusteiden mukaan, jotka on lueteltu lomituspäätöksissä. Sijaisapua käytetään mm. sairauden tai tapaturman aiheuttamaan työkyvyttömyyteen ja perhevapaisiin. Sijaisavun edellytyksenä on, että maatalousyrittäjä on sijaisavun tarpeen alkaessa osallistunut päivittäin välttämättömiin kotieläinten hoitotoihin ja hänen työpanoksensa tilalla on ollut merkittävä.

Maksullisen lomituksen järjestämisen edellytyksenä on, että paikallisyksiköillä on lomittajia vapaana tai käytettävissä on lomituspäätöksissä. Maksullista lomitusta on kahta eri tyyppiä;

Tuettu maksullinen lomittaja-apu

- Vuosilomaan oikeutetut maatalousyrittäjät voivat saada maksullista lomittaja-apua tuettuun hintaan 120 h vuodessa. Maksullista lomituspäätöksissä voi saada kaikkina viikonpäivinä, myös pyhäpäivisin.

Täysin maksullinen lomitus

- Täysin maksullista lomituspäätöksissä voi saada lomituspäätöksihin oikeutetut maatalousyrittäjät.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Lomituspäätöksissä tarjotaan ”yhden luukun periaatteen” mukaisesti. Sillä ei tarkoiteta ainoastaan sähköistä palvelunäkymää. Yhden luukun periaate käsitetään palveluksi, joka yhdistää hallinnonalojen tehtäviä asiakkaan tai asiakasryhmän kulloistenkin tarpeiden mukaisesti. Palveluja tarjotaan niin, että ne ovat asiakkaiden saatavilla enimmillään noin tunnin päässä.

Palveluiden tuottaminen

Täydentyä myöhemmin.

17.5 Eläinlääkäripalvelut

17.5.1 Peruseläinlääkäripalvelut

Peruseläinlääkäripalvelut sisältävät seuraavia tehtäviä:

- Puhelinneuvonta
- Sairaanhoidon ja kotieläinten lopetus
- Terveystarkastukset lemmikkieläimille
- Hyötyeläinten terveydenhuolto
- Viralliset ja muut terveystodistukset ja terveystarkastukset

17.5.2 Kiireellinen eläinlääkäripalvelu

Kiireellinen eläinlääkäripalvelu sisältää seuraavia tehtäviä:

- Kiireellinen eläinlääkäripalvelu hyötyeläimille virka-aikana
- Kiireellinen eläinlääkäripalvelu lemmikkieläimille virka-aikana
- Kiireellinen eläinlääkäripalvelu hyötyeläimille virka-ajan ulkopuolella
- Kiireellinen eläinlääkäripalvelu lemmikkieläimille virka-ajan ulkopuolella

17.5.3 Löytöeläinpalvelut

Täydentyä myöhemmin.

17.6 Luonto- ja kulttuuriympäristöpalvelut

Luonto- ja kulttuuriympäristöpalvelut sisältävät seuraavat rakennetun kulttuuriympäristön hoidon asiantuntijapalvelut:

- Avustus rakennusperinnön hoitoon ja korjausneuvonta
- Maakunnan kulttuuriympäristöryhmän työn koordinointi ja johtaminen
- Kulttuuriympäristöohjelman laatiminen ja toteuttaminen
- Asiantuntija-apu

Kulttuurimaiseman hoidon asiantuntijapalvelut sisältävät seuraavia tehtäviä:

- Kulttuurimaisemien ja perinnebiotooppien hoidon asiantuntijatehtävät
- Maatalousluonnon monimuotoisuuden edistämistehtävät
- Alueidenkäytön ohjauksen maisemansuojelun asiantuntijatehtävät
- Kulttuurimaisemien ja perinnebiotooppien inventoinnit
- Selvitykset ja asiantuntijatyö kehittämishankkeissa.

Luonnon monimuotoisuuden suojelun edistämispalvelut sisältävät seuraavia tehtäviä:

- Luonnon monimuotoisuuden yleinen edistäminen
- Luonnonsuojelun toteuttamistoimet yksityismailla, Luonnonsuojeluohjelmien hankinta- ja korvausmäärärahan kohdentamisesta maakuntiin päättää ympäristöministeriö.

Luonnonsuojelualueverkoston kehittämiseen tähtäävät muut edistämistehtävät:

- Uhanalaisten lajien ja luontotyyppien inventointi, seuranta ja tietovarantojen ylläpito
- Hankeyhteistyö
- Muun lainsäädännön mukaiset tehtävät.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palvelun lähtökohtina ovat vuorovaikutteisuus, asiantuntemus ja tasapuolisuus ja toiminnassa huomioidaan aina maakunnan yleinen etu. Tehtäviä hoidetaan verkostoina ja neuvottelemalla kuntien ja muiden asiakkaiden tarpeiden mukaan. Palveluissa suositaan suoria kontakteja asiakkaisiin ja digitaalisia alustoja palautteenanto- ja tiedonvälityskanavina. Palveluissa huolehditaan siitä, että tuotettava ympäristötieto on ajantasaista ja analysoitua. Suunnittelussa osallistetaan kansalaisia, yrityksiä ja yhteisöjä paikkatietopohjaisia ratkaisuja hyödyntäen.

Palvelut on suunnattu Keski-Suomen kunnille, yrityksille, muille viranomaisille sekä kansalaisille. Palvelua tarjotaan sähköisen asiakaspalvelun kautta, puhelimitse sekä henkilökohtaisesti virka-aikana maakunnallisessa toimipisteessä. Palveluissa myös jalkaudutaan paikan päällä tekemällä mm. maastokäyntejä ja tarjoamalla neuvontaa. Avustusasioissa hyödynnetään sähköistä asiointia.

Asioiden valmistelu pohjautuu yhteiskäyttöisten tietojärjestelmien hyödyntämiseen (yhteystarpeet LUOVA, Metsähallitus / Luontopalvelut, SYKE, YM, kunnat, Keski-Suomen museo, muut viranomaiset). Yhteistyötä tehdään myös maakunnan muiden palveluiden kanssa.

Rakennusperinnön hoidon avustuksien myöntämiskriteereinä käytetään pääasiassa kohteen arvoa sekä hankkeen vaikuttavuutta ja laatua. Viime vuosina myönneisiä päätöksiä on tehty noin 30–35 kpl/vuosi.) Rakennusperinnön hoidon avustushakemukset arvioidaan yhteistyössä Keski-Suomen museon kanssa.

Luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi on tärkeää varmistaa luonnonarvojen huomioon ottaminen ja vaaliminen sekä valtakunnallisten ja maakunnallisten luontoarvojen turvaaminen alueidenkäytön suunnittelussa osana aluekehittämisen kokonaisuutta.

Asiakasmaksut

Lakisääteisistä palveluista ei peritä maksua. Muista kuin lakisääteisistä palveluista peritään asiakasmaksu.

Palveluiden tuottaminen

Täydentyä myöhemmin.

17.7 Kalatalouden neuvonta- ja ohjauspalvelut

Kalavarojen käyttöön ja hoitoon sisältyy kalastuslakiin perustuvaa rahoitusta, ohjausta, kalastuksen valvonnan järjestämistä sekä korvauksia, kalastuslain mukaisten lupien, rajoitusten ja kieltojen toimeenpanoa ja kalastusmatkailun kehittämistä. Kalavarojen hoitoon ja käyttöön liittyy erilaisten intressien yhteensovittamista ja asiakasryhmät ovat vahvasti järjestäytyneitä.

Kalavesien hoidon palveluihin sisältyy yleisen kalatalousedun valvonta sekä velvoitteisiin kuuluva valvonta ja hoito, uhanalaisten ja taloudellisesti arvokkaiden kala- ja rapulajien suojelu ja hoito sekä kalataloudellisten kunnostusten rahoitus.

17.8 Vesistö ja pohjavesipalvelut

Täydentyä myöhemmin.

17.8.1 Vesienhoidon palvelut

Täydentyä myöhemmin.

17.8.2 Vesitalouden palvelut

Täydentyä myöhemmin.

17.8.3 Vesihuollon palvelut

Täydentyä myöhemmin.

17.9 Lasten, nuorten ja perheiden palvelut

Lasten ja perheiden palveluiden järjestämisen tarkoituksena ja tavoitteena on vahvistaa maakunnan lasten ja perheiden hyvinvointia ja terveyttä sekä vähentää lasten ja perheiden eriarvoisuutta. Palveluiden järjestämisessä keskeisiä periaatteita ovat lapsen oikeudet, lapsen edun huomioiminen lasta ja perhettä koskevissa palveluissa, lasten ja vanhempien omien voimavarojen tukeminen, lapsi- ja perhelähtöisyys sekä erilaisten lasten ja perheiden tunnistaminen ja heidän huomioimisensa palveluissa. Kaikissa palveluissa vahvistetaan lapsen ja hänen perheensä osallistumista sekä kuulluksi tuleamista.

Lasten, nuorten ja perheiden tukeminen tapahtuu palveluissa, joita he ensisijaisesti käyttävät (esim. varhaiskasvatus ja koulu). Perheen omia voimavaroja vahvistetaan, vanhemmuutta tuetaan ja perheen omat verkostot huomioidaan tukimuotona. Vertaistuen mahdollistaminen on palveluissa keskiössä.

Maakunnan on tavoiteltava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tukemista sekä tuettava riittävästi kuntiin jäävää ennaltaehkäisevää toimintaa niin, että lasten ja perheiden palveluiden kustannusten nousu saadaan pysähtymään. Maakunnan on pystyttävä seuraamaan yhteistyössä alueen kuntien kanssa lasten ja perheiden palveluihin kohdennettuja kustannuksia palveluiden järjestäjästä riippumatta.

Maakunnassa painotetaan ennaltaehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluita. Harrastukset ovat lasten ja nuorten merkittävä arjen tukimuoto. Maakunnassa toimii perhekeskusverkostoja, jotka kokoavat yhteen alueiden lasten ja perheiden kanssa toimivia varhaisen tuen sekä erityistason palveluita.

Perhekeskusverkoston toimijoista koostuu monitoimijainen tiimi, jossa perheen asioita voidaan käsitellä moniammatillisesti ja oikea-aikaisesti. Perhekeskustoiminta toteutuu osin sekä toimijoiden fyysisinä, yhteisinä tiloina että verkostomaisena toimintana. Perhekeskusverkostoon kuuluvia toimijoita ovat mm. neuvola, varhaiskasvatus, koulu, nuorisotyö, kasvatus- ja perheneuvonta, terapiapalvelut sekä seurakuntien ja järjestöjen toimijat.

Maakunnan järjestämistä varten kuuluvat erityistason palvelut, kuten lastensuojelu ja erikoissairaanhoidon, integroituvat kiinteästi perhekeskusverkostoihin, jolloin lasten ja perheiden tuen tarpeeseen vastataan oikea-aikaisesti ja vaikuttavasti. Perhekeskusverkoston toimijoilla on käytössä yhteiset, hyväksi havaitut työtavat ja -menetelmät, joiden avulla lasten ja perheiden palvelutarpeeseen vastataan tehokkaasti. Perhekeskusverkostojen yhteyteen voi rakentua erilaisia perheiden kohtaamispaikkoja, joissa perheiden vertaistuki mahdollistuu.

Palveluiden piiriin tulevan lapsiperheen kanssa arvioidaan yhdessä lapsen ja perheen tuen tarvetta monitoimijaisesti. Tällöin lapsen ja perheen kokonaistilanne hahmottuu nopeammin, luottamus lisääntyy perheen ja asiantuntijoiden välillä, yhteisen näkemyksen syntyminen tuen tarpeesta mahdollistuu ja lapsen ja perheen kokemus toimijuudesta vahvistuu.

Erityispalveluissa ensisijaisia ovat avopalvelut, kuten lastensuojelun avohuollon tukitoimet sekä erikoissairaanhoidon ja vammaispalveluiden avopalvelut. Lapsia ja perheitä pyritään ensisijaisesti autamaan heidän kodeissaan ja omassa lähiympäristössään. Perhetyön eri muotoja on käytettävissä perheiden tarpeiden mukaisesti ja oikea-aikaisesti.

Aikuisten palveluissa otetaan huomioon asiakkaan perhe ja lapset. Palveluissa, joissa lapset ovat asiakkaina, työntekijät tapaavat aina lapsia henkilökohtaisesti. Lastensuojelun sijaishuollossa painotetaan perhehoitoa ensisijaisena sijaishuollon muotona.

Palveluohjaus- ja neuvonta ovat avainasemassa asiakaslähtöisten palveluiden toteuttamisessa. Palveluissa ohjautuminen tapahtuu palvelutarpeen arvioinnin perusteella. Asiakkaalle tehdään yksi palvelutarpeen arviointi, jonka perusteella tehdään yksi suunnitelma, joka on moniammatillisesti laadittu silloin, kun perheen tarve edellyttää monitoimijasta palvelua.

Sote-keskuspalveluiden, lastensuojelun, vammaispalveluiden sekä muiden maakunnan järjestämien palveluiden keskinäinen yhteistyö tukee palveluiden asiakaslähtöistä integroitumista sekä hoito- ja palveluketjujen eheyttä. Ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja ja konsultaatiota tuodaan asiakkaiden saataviksi sote-keskuksiin ja muihin lasten, nuorten ja perheiden tavanomaisiin arkiympäristöihin.

Lasten ja perheiden palveluissa kaikilla toimijoilla on yhteinen lapsikäsitys, joka ohjaa toimijoiden työtä. Digitaaliset palvelut ovat osa toimivaa lapsi- ja perhepalveluverkostoa.

17.9.1 Lasten, nuorten ja perheiden osalta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelut

Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa painopiste on hyvinvointia ja terveyttä edistävässä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Palveluissa erityistä huomiota tulee kiinnittää erityistä tukea tarvitsevaan lapseen ja nuoreen ja heidän perheiden tukemiseen sekä perheiden kokonaistilanteen selvittämiseen yhteistyössä perheen omien verkostojen ja kuntaan jäävien palveluntuottajien kanssa.

17.9.2 Raskaus- ja synnytystoiminto

Palvelukuvaus

Koko maakunnan alueelta tullaan synnyttämään maakunnan liikelaitoksen sairaala Novaan. Toiminta on päivystysluonteista ja kaikki päivystyskäynnit raskausasioissa, joko läheteellä tai ilman, hoidetaan ympäri vuorokauden synnytysvastaanotolla.

Synnyttämään tullaan synnytysvastaanoton, Gravidan (äitiys- ja sikiötutkimusyksikkö) tai naistenosaston kautta. Perustehtävänä on hoitaa synnytykset potilasturvallisesti ja huolehtia vastasyntyneen hyvinvoinnista. Synnyttäjien hoidossa toteutetaan synnyttäjän toiveista lähtevää yksilöllistä, perhekes-

keistä ja vauvamyönteistä ajattelua. Uhkaavat ennenaikaiset synnytykset ennen raskausviikkoa 32+0 siirtyvät Kuopion yliopistolliseen sairaalaan.

Synnyttäjien osalta tehdään yhteistyötä neuvoloiden kanssa, jotka järjestävät tutustumiskäyntejä synnytysosastolle. Lisäksi äitiysneuvoloiden kanssa suunnitellaan riskitilanteisiin varautumista yhdessä perheen kanssa luottamuksellisessa ja turvallisessa ilmapiirissä.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palvelu on saavutettavissa kaikille odottaville äideille keskitetysti maakunnassa sairaala Novassa.

Asiakasmaksut

Täydentyä myöhemmin.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.3 Äitiys-, lasten- ja perhesuunnitteluneuvola

Neuvolapalveluissa korostuvat monialainen yhteistyö ja perheen huomioiminen yhtenä kokonaisuutena. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että neuvolapalveluihin sisältyy myös sosiaalihuollon palveluja. Esimerkiksi äitiysneuvolassa tai viimeistään lapsen synnyttyä perheille tarjotaan sosiaaliohjaajan tai perhetyöntekijän kotikäyntiä. Tämän tavoitteena on ohjata perhettä uudessa elämäntilanteessa ja arvioida mahdollisen muun tuen tarve.

Järjestäjän rooli on mahdollistaa sosiaalipalveluiden ja terveydenhuollon palveluiden yhteistyö neuvolapalveluissa. Tiedot kirjataan myös yhteiselle asiakassuunnitelmalle.

Neuvolapalveluiden käyttöä seurataan perhekohtaisesti niin, että jos perheen huomataan jäävän neuvolapalvelun ulkopuolelle, tilanteeseen voidaan varhaisessa vaiheessa puuttua, perheen tilanne ja mahdolliset tuen tarpeet selvittää ja perhe ohjata tuen ja palveluiden piiriin.

Neuvola toimii kiinteänä osana perhekeskusverkostoa.

Palvelukuvaus

Äitiysneuvolatoiminnan tavoitteena on turvata raskaana olevan naisen ja sikiön terveys ja hyvinvointi. Tavoitteena on myös edistää kansanterveyttä ja ehkäistä raskausaikaisia häiriöitä. Äitiysneuvolassa tunnistetaan mahdollisimman varhain raskausaikaiset ongelmat ja häiriöt sekä järjestetään viiveettä tarvittavaa hoitoa, apua ja tukea. Asiakkaille järjestetään määräaikaista ja laajoja terveystarkastuksia terveydenhoitajan ja lääkärin vastaanotolla (vähintään 11 kertaa, joista kaksi on lääkärintarkastuksia). Laajoissa terveystarkastuksissa huomioidaan myös puolison ja koko perheen hyvinvointia. Neuvolasta ohjataan äitiyspoliklinikalle alkuraskauden ultraäänitutkimukseen ja rakenneultraäänitutkimukseen ja näiden lisäksi sikiöseulontatutkimuksiin. Yksi perhevalmennus sisältää neljä erillistä kertaa.

Lastenneuvolassa seurataan ja edistetään alle kouluikäisen lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä sekä tuetaan vanhempia turvallisessa, lapsilähtöisessä kasvatuksessa ja lapsen hyvässä huolenpidossa sekä parisuhteen hoitamisessa. Neuvolassa pyritään havaitsemaan lapsiperheiden erityisen tuen tarpeet mahdollisimman varhain ja järjestämään tarkoituksenmukainen tuki ja apu. Lapsi saa neuvolassa rokotusohjelmaan kuuluvat rokotukset. Myös lapsen lähipiirille tarjotaan rokotteita kansallisen rokotusohjelman mukaisesti. Lastenneuvolassa järjestetään vähintään 15 määräaikaistarkastusta, joista viisi tekee lääkäri yhdessä terveydenhoitajan kanssa. Terveydenhoitaja tekee kotikäynnin synnytyksen jälkeen ensimmäisen lapsen saaneen perheen luokse. Muita kotikäyntejä järjestetään tarpeen mukaan. Alle kouluikäisten lasten terveystarkastuksista kolme on ns. laajoja

terveystarkastuksia. Terveystarkastuksen ja lääkärin yhdessä tekemä laaja terveystarkastus on sisällöltään muita terveystarkastuksia perusteellisempi ja sisällöltään laajempi. Tarkastuksen kohteena on lapsen lisäksi koko hänen perheensä; tarkastuksessa arvioidaan lapsen kehityksen, terveydentilan ja hyvinvoinnin lisäksi koko perheen hyvinvointia ja vanhempien tuen tarpeita. Lasta ja perhettä ohjataan tarvittaessa tutkimuksiin ja hoitoon. Erityisen tuen tarpeen arvioimiseksi ja toteuttamiseksi järjestetään tarvittaessa lisä- ja kotikäyntejä sekä tehdään yhteistyötä muiden lapsiperhehoitajien kanssa.

Neuvolassa asiakkaille tarjotaan myös kansalliseen rokotusohjelmaan kuuluvat rokotteet, mm. kausi-influenssarokote.

Ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvolan toiminnan tavoitteena on seksuaaliterveyden ylläpitäminen ja edistäminen. Käynneillä käsitellään myös ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä ja ongelmia. Ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvolasta saa raskauden ehkäisyneuvontaa ja yksilöllistä ehkäisyn suunnittelua, mahdollisuuden keskustella kokonaisvaltaisesti perhesuunnittelusta, sukupuolitauteihin liittyvää neuvontaa ja ohjausta. Lapsettomuuteen liittyvät alkututkimukset ja ohjaus hoitoon sekä raskaudenkeskeytykseen liittyvät tutkimukset ja jatkohoitoon ohjaaminen kuuluvat myös palvelutarjontaan.

Neuvolapalveluissa korostuvat monialainen yhteistyö ja perheen huomioiminen yhtenä kokonaisuutena. Neuvolapalveluiden käyttöä seurataan perhekohtaisesti niin, että jos perheen huomataan jäävän neuvolapalvelun ulkopuolelle, tilanteeseen voidaan varhaisessa vaiheessa puuttua, perheen tilanne ja mahdolliset tuen tarpeet selvittää ja perhe ohjata tuen ja palveluiden piiriin.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Neuvolapalvelut ovat universaaleja matalakynnyksen palveluja, joita järjestetään fyysisesti sote-keskuksessa niin, että ne ovat valtaosalla keskisuomalaisia saavutettavissa noin puolessa tunnissa tavanomaisilla liikennevälineillä. Neuvolapalvelut kuuluvat perhekeskusverkostoon.

Äitiysneuvolapalveluja tarjotaan määräajoin toteutettavina terveystarkastuksina sekä palvelu- ja hoidon tarpeen arvioinnin mukaisina lisäkäynteinä. Perhevalmennusta tarjotaan monitoimijaisena ensimmäistä lastaan odottaville perheille

Lastenneuvolapalveluja tarjotaan määräajoin toteutettavina terveystarkastuksina sekä palvelu- ja hoidon tarpeen arvioinnin mukaisina lisäkäynteinä.

Ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvolan palvelua tarjotaan ensisijaisesti fertiili-ikäisille asiakkaille, joilla on ehkäisyn tai perhesuunnittelun tarve. Seksuaaliterveyden edistämiseen liittyviä palveluja on sote-keskusten lisäksi saatavilla myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelujen yhteydessä.

Neuvoloiden palvelutarjontaan kuuluvat myös puhelinneuvonta, digitaaliset palvelut ja kotikäynnit.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin liitteenä olevissa palvelukuvauksissa.

Asiakasmaksut

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat asiakkaalle maksuttomia. Ehkäisy- ja perhesuunnittelupalvelut ovat alaikäisille maksuttomia ja täysi-ikäisille osin maksullisia.

Palveluiden tuottaminen

Neuvolapalvelut sisältyvät suoran valinnan palveluihin. Palveluiden tuottajina toimivat maakunnan sote-keskuspalveluja tuottava tuotanto-organisaatio ja muut maakunnan hyväksymät sote-keskuspalvelutuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.9.4 Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Palvelukuvaus

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluilla tuetaan, seurataan ja arvioidaan koululaisten ja opiskelijoiden terveyttä, hyvinvointia ja oppimista sekä koulujen ja oppilaitosten oppimisympäristöjen terveellisyyttä, turvallisuutta sekä koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia. Oppilaiden vanhempia ja huoltajia tuetaan heidän kasvatustyössä. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan tuen ja tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä pitkäaikaissairaana lapsen omahoidon tukeminen ja tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen yhteistyössä muiden oppilashuollon toimijoiden sekä lapsen ja vanhempien muiden verkostojen kanssa.

Kouluterveydenhuollossa tehdään vuosittain kaikille oppilaille määräaikaistarkastukset, joista 1., 5. ja 8. luokkien tarkastukset ovat laajoja tarkastuksia. Laajoja tarkastuksia toteuttavat terveydenhoitajat ja lääkärit, joihin kutsutaan huoltajat mukaan. Näistä tarkastuksista tehdään ns. luokkayhteenvedot. Terveydenhoitajilla on myös avoimet vastaanotot, minne saa tulla ilman ajanvarausta. Asiointien syitä voivat olla esim. ensiapuluonteiset sairaanhoitokäynnit, päihde-, seksuaali-, ja mielenterveysasiat, kaverisuhteet, koulunkäynti ja yleensä oppilaan mieltä askarruttavat asiat. Kouluterveydenhuollossa huolehditaan myös alle 18-vuotiaiden lasten ja nuoret suun terveydenhuollon palveluista, jotka sisältävät määräaikaistarkastukset, suun ja hampaiston hoitotoimenpiteet oikomishoito mukaan lukien.

Opiskeluterveydenhuolto tarjoaa terveyden- ja sairaanhoidon palveluja opiskelijoille. Palvelu sisältää lakisääteisesti terveystarkastuksia ja -tapaamisia, kansallisen rokotusohjelman toteuttamista, opiskelukykyisyyden arviointia, edistämistä ja tukemista, sairauksien hoitoa, mielenterveys- ja päihdetyötä sekä seksuaaliterveyden edistämistä ja hoitoa. Opiskeluterveydenhuollossa tunnistetaan opiskelijan erityinen tuen ja tutkimuksen tarve sekä tuetaan opiskelijaa tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja ohjataan hoitoon. Opiskelijoille järjestetään kerran opiskeluaikana suun terveystarkastus, jossa selvitetään suun terveysneuvonnan ja palveluiden tarve. Suun terveysneuvonta kohdistuu oman vastuun ottamiseen suun terveydestä ja palvelujen käytöstä. Opiskeluterveydenhuoltoon kuuluvat suun terveydenhuollossa kaikki alle 18-vuotiaat, jotka opiskelevat

Oppilas- ja opiskelijahuolto tukee lapsen ja nuoren terveyttä, hyvinvointia ja oppimista ja sitä toteutetaan kouluilla ja oppilaitoksissa yhteisöllisin ja yksilöllisin keinoin. Oppilas- ja opiskelijahuolto on opetussuunnitelman mukaista toimintaa ja sitä toteuttavat kaikki oppilaitoksen työntekijät, opettajat, koulupsykologit ja -kuraattorit, kouluterveydenhoitajat ja -lääkärit. Oppilas- ja opiskeluhuollon työntekijä tekevät monitoimijaista yhteistyötä, jotta palvelut säilyvät lapselle ja nuorelle yhtenä kokonaisuutena riippumatta niiden järjestäjästä

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa toimitaan yhteistyössä koulun ja laajemmin muun sivistystoimen työntekijöiden kanssa. Tärkeitä yhteistyökumppaneita tulevat olemaan koulukuraattorit ja -psykologit. Koko perheen tilannetta voidaan tarkastella myös yhdessä sosiaalipalveluiden henkilöstön kanssa yhteisten neuvonpitojen kautta, esim. Lapset puheeksi -menetelmää hyödyntäen. Tärkeää on huomioida tietojen vaihtaminen kuntaan jäävien toimintojen osalta.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palvelut ovat saatavilla kouluilla ja oppilaitoksissa. Osa koululaisten ja opiskelijoiden sairaanhoitopalveluista voidaan tarjota sote-keskusten yhteydessä.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin liitteenä olevissa palvelukuvauksissa.

Asiakasmaksut

Palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.9.5 Lasten, nuorten ja perheiden varhaisen tuen sosiaalipalvelut

Lasten, nuorten ja perheiden varhaisen tuen sosiaalipalveluita ovat lapsiperheiden kotipalvelu, perhetyö sekä kumppanuuksien koordinointi ja vertaistukitoiminta. Varhaisen tuen sosiaalipalveluilla tuetaan perheitä oikea-aikaisesti ja ehkäistään raskaampien ja pitkäkestoisempien palveluiden tarvetta. Palveluissa myös tunnistetaan perheet, jotka tarvitsevat erityistä tai vahvempaa sekä pidempikestoisempaa tukea. Tällöin perheelle tehdään palvelutarpeenarvio, palvelusuunnitelma ja järjestetään tarvittavat asiakaslähtöiset palvelut. Varhaisen tuen palveluiden tehtävänä on toteuttaa ennaltaehkäisevää lastensuojelua yhteistyössä kuntiin jäävien palveluiden ja sekä järjestöjen, seurakuntien ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Järjestäjä huolehtii siitä, että varhaisen tuen palveluita on saatavilla luonnollisessa ympäristössä lähipalveluna, esimerkiksi osana sote-keskuksen tai perhekeskusverkoston toimintaa.

17.9.6 Lapsiperheiden kotipalvelu

Palvelukuvaus

Lapsiperheiden kotipalvelu on sosiaalihuoltolain säätlemää tilapäistä tai säännöllistä kotiin annettavaa lastenhoito- ja/tai kodinhoitoapua sekä vanhemmuuden tukea lapsiperheille. Sillä tarkoitetaan asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen, asiointiin sekä muihin jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista. Tilapäinen kotipalvelu on tarkoitettu lyhytkestoiseen perheiden tukemiseen ja se voi kestää maksimissaan kolme kuukautta. Säännöllinen kotipalvelu on tarkoitettu pidempiaikaisiin ja välttämättömiin tuen tarpeisiin ja perustuu aina asiakkaan kanssa tehtyyn palvelutarvearviointiin ja asiakassuunnitelmaan. Palvelutarpeenarvioinnin tehnyt työntekijä tekee myös päätöksen palvelun myöntämisestä.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palvelutarpeen arviointi tehdään mahdollisuuksien mukaan asiakkaan kotona tai vastaanottoluontoisesti sote-keskusten yhteydessä. Lapsiperheiden kotipalvelua on saatavissa koko maakunnan alueella.

Asiakasmaksut

Lapsiperheiden kotipalvelu on lähtökohtaisesti perheelle maksullista. Maksun suuruuteen vaikuttavat perheen tulot, perheen koko ja palvelua myönnetty tuntimäärä. Mikäli perheen tulot jäävät alle asiakasmaksulaissa ja -asetuksessa määriteltyjen tuloarajojen, ei kotipalvelusta peritä maksua.

Palveluiden tuottaminen

Palvelu tuotetaan asiakassetelipalveluna. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.7 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö

Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö on perheen kodissa tapahtuvaa keskustelua, ohjausta, konkreettista apua, ja koko perheen kuntoutusta jossa sosiaalihuollon asiakasta ja hänen perhettään tuetaan ja ohjataan omien voimavarojen vahvistamisessa ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamisessa. Perhetyötä voidaan tarjota erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. Palvelu on perustason palvelua ja tapahtuu perheen kotona. Palvelua annetaan mm. lasta odottaville vanhemmille ja alle 18-vuotiaan lapsen perheille. Perhetyöntekijät tekevät yhteistyötä muiden perheen verkostojen ja toisten toimijoiden kanssa. Perhetyö kuuluu osaksi perhekeskusverkostoa ja tekee yhteistyötä muiden perheen verkostojen ja toisten toimijoiden kanssa.

Sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä voidaan toteuttaa yhteistyössä neuvoloiden ja muiden sosiaalipalveluiden työntekijöiden kanssa. Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat myös kunnissa toimivat muut tahot, kuten sivistystoimi. Lisäksi erilaiset järjestöt huomioidaan yhteistyöverkostossa.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palvelut ovat matalankynnyksen palveluja ja toteutuvat perheiden kodeissa koko maakunnan alueella. Asiakas voi hakeutua palveluihin suoraan tai palveluihin voidaan ohjautua muiden toimijoiden, kuten neuvolan, varhaiskasvatuksen, lastensuojelun kautta.

Palveluiden tuottaminen

Kotipalvelun ja perheohjauksen palvelutarpeen arviointi ja palveluiden myöntämispäätös tehdään palvelutarpeen arvioinnista vastaavassa liikelaitoksessa. Palvelu tuotetaan asiakassetelipalveluna. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat

Asiakasmaksut

Kotipalvelun maksu määräytyy perheen tulojen ja perheenjäsenten määrään perustuen. Perhetyö on asiakkaalle maksutonta.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista Täydentyä myöhemmin.

17.9.8 Tukihenkilö-, tukiperhe- ja lomakotitoiminta

Palvelukuvaus

Tukihenkilö- tai tukiperhetoiminta sekä loma- ja virkistystoimintaa järjestetään erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai hänen perheelle lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi osana ehkäisevää työtä sekä avohuollon tukitoimia. Tukihenkilö tapaa lasta tai nuorta säännöllisesti ja palvelu perustuu luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen. Tukihenkilötoiminnan tarkoituksena on turvata lapsen tai nuoren terveyttä ja kehitystä sekä tarjota heille turvallista ja virikkeellistä aikuisseuraa.

Palvelut kohdennetaan etenkin erityistä tukea tarvitseville lapsille ja perheille, mutta ennalta ehkäisyn näkökulmasta huomioidaan myös muut asiakasryhmät.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta on sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain alaista toimintaa ja edellyttää asiakkuuden. Tukihenkilöitä ja -perheitä toimii maakunnan alueella, mutta voivat sijaita myös maakunnan ulkopuolella.

Vanhemmat voivat itse hakea lomakotia lapsilleen liikelaitoksesta tai heitä voidaan ohjata muusta palvelusta käsin hakemaan lomakotia. Lomakotitoimintaa voi järjestää kunnat tai järjestöt ja perheiden ohjautuminen palveluun sekä myöntämiskriteerien arvioiminen tapahtuu yhteistyössä heidän kanssaan. Palvelua myönnetään erityisentuen tarpeessa oleville lapsille. Lomakoti voi sijaita maakunnan ulkopuolella.

Asiakasmaksut

Palvelu on asiakkaille maksutonta.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakassetelillä lomakotitoiminnan osalta. Palveluntuottajina toimivat maakunnan liikelaitos ja hyväksytyt asiakassetelituottajat

Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta tuotetaan toimeksiantosopimuksilla.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista Täydentyä myöhemmin.

17.9.9 Kumppanuuksien koordinointi

Palvelukuvauus

Kumppanuuksien koordinointi ja vertaistukitoiminta läpileikkaavat kaikkia lasten ja perheiden palvelukokonaisuuksia. Ne otetaan huomioon palveluohjauksessa ja palveluiden toteuttamisessa. Kumppanuuksien koordinointi tarkoittaa vertaistukitoiminnan ja ryhmämuotoisen toiminnan koordinointi yhdessä kumppaneiden (esim. kunnat ja kolmas sektori) kanssa sekä järjestöille jaettavia avustuksia. Kumppanuuksien koordinointi liittyy kiinteästi perhekeskusverkostojen toimintaan ja sitä voidaan toteuttaa myös vapaaehtoistyönä (esimerkiksi perhekahvilat), jolloin potentiaali otetaan käyttöön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

Saatavuus ja saavutettavuus

Kumppanuuksien koordinointiä ja vertaistukitoimintaa toteutetaan asuinalue tai kuntatasolla ja koordinointi tapahtuu maakuntatasolla. Kansalaiset ja asiakkaat hakeutuvat palveluun itse ja heitä voidaan myös ohjata ja kannustaa muista palveluista vertaistukitoimintaan.

Palveluiden tuottaminen

Palvelua tuottavat järjestöt, kunnat, seurakunnat tms.

Asiakasmaksut

Palvelu on asiakkaille maksutonta.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.10 Kasvatus- ja perheneuvonta

Palvelukuvauus

Kasvatus- ja perheneuvonta on matalankynnyksen palvelu, joka tukee lapsen hyvinvointia, yksilöllistä kasvua ja myönteistä kehitystä sekä vanhemmuutta ja lapsiperheiden omatoimisuutta voimavaroja vahvistamalla. Kasvatus- ja perheneuvontaan sisältyy lasten kasvuun ja kehitykseen, perhe-elämään, ihmissuhteisiin ja sosiaalisiin taitoihin liittyvää arviointia, ohjausta, asiantuntijaneuvontaa ja muuta tukea. Palveluun kuuluu sosiaalinen, psykologinen ja lääketieteellinen sekä tarpeen mukaan muiden asiantuntijoiden arviointi, tutkimus ja asiantuntija-avun antaminen lapsiperheille. Perheneuvolassa toteutetaan yksilö- ja perhekohtaisen arvioinnin ja tutkimuksen lisäksi terapiaa, hoitoa ja kuntoutusta.

Saatavuus ja saavutettavuus

Kasvatus- ja perheneuvontapalvelut tarjotaan matalankynnyksen palveluna. Palvelua tarjotaan sote-keskusten yhteydessä. Kasvatus- ja perheneuvonta toimii kiinteänä osana perhekeskusverkostoa. Sen yhteistyökumppaneina voivat toimia kunnan sivistystoimen (varhaiskasvatus, oppilashuolto), sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat (mm. neuvolat, aikuissosiaalityö, lastensuojelu, perhetyö). Kasvatus- ja perheneuvonnan työ on suurelta osin verkostoituvaa.

Kasvatus- ja perheneuvontaan ei tarvita lähetettä, vaan asiakasperheeksi voi ilmoittautua myös itse.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos

Asiakasmaksut

Täydentyä myöhemmin.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.11 Neuropsykiatrinen tuki

Palvelukuvaus

Sosiaalihuoltolaki ja terveydenhuoltolaki edellyttävät järjestämään lasten ja nuorten neuropsykiatrisen tuen palveluja, joihin sisältyy neuropsykiatristen tuentarpeiden arviointi ja kuntoutus. Lasten ja nuorten neuropsykiatriset häiriöt ovat ensisijaisesti kehityksellisiä aivojen toimintaan liittyviä häiriöitä. Niihin liittyy kuitenkin usein samanaikaisia psykiatrisia ongelmia. Työtä tehdään perhekohtaisesti tarpeiden mukaan räätälöiden.

Neuropsykiatrinen tuki (arviointi, valmennus ja kuntoutus) edellyttää vahvaa yhteistyötä muiden lapsen/nuoren ja perheen yhteistyötahojen kanssa. Keskeisiä yhdyspintoja ovat mm. koulu, oppilashuolto, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto, varhaiskasvatus, psykososiaaliset palvelut ja lastensuojelu.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palvelut järjestetään sote-keskusten yhteydessä.

Asiakasmaksut

Täydentyä myöhemmin.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.12 Perheoikeudelliset palvelut

Perheoikeudellisiin palveluihin sisältyvät isyysasiat, lapsen huolto- ja tapaamisasiat, olosuhdeselvitysten laatiminen tuomioistuimelle, lapsen ja vanhemman tapaamisen järjestäminen (tapaamispaikka-toiminta), lastenvalvojan työ, perheasioiden sovittelu sekä adoptioeuvonta.

Palvelukuvaus

Valvotuilla tapaamisilla tarkoitetaan vanhempien eron jälkeen lapsen tapaamisessa toteutettavia valvottuja vaihtoja, tuettuja tapaamisia ja valvottuja tapaamisia.

Isyyden tunnustamisessa palvelu on tarkoitettu avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten vanhemmille ja avioliitossa syntyneiden lasten vanhemmille tietyissä isyyden kumoamistilanteissa tai kuuden kuukauden sisällä lapsen syntymästä.

Lapsen sopimisasiossa palvelu sisältää vanhempien väliset sopimusneuvottelut, lapsen kuulemisen, laskelmat sekä virka-apupyynnöt lapsen asumis-, huolto-, tapaamis- ja elatussopimusasiassa, ohjauksen ja neuvonnan sekä sopimuksen vahvistamisen.

Olosuhdeselvitys on lakiin perustuva prosessi, jossa tuomioistuin pyytää lastenvalvojalta tai tehtäviä hoitavalta sosiaalityöntekijältä selvitystä vanhempien ja lapsen tilanteesta silloin, kun vanhemmat ovat erimielisiä huoltoriidassa ratkaistavana olevista merkittävistä kysymyksistä. Olosuhdeselvitykseen kuuluu kummankin vanhemman haastattelu, vanhempien yhteishaastattelu, mahdollinen lapsen kuuleminen, erilaisten asiakirjojen kerääminen ja analysointi sekä kotikäynnit vanhempien luona. Kotikäynnin yhteydessä selvitetään kodin fyysiset puitteet ja olosuhteet, kuullaan lasta ja tehdään havainnot lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksesta.

Sovittelu on tarkoitettu lapsiperheille, joissa perheet miettivät eron mahdollisuutta. Palvelu on käytävissä myös eronneille vanhemmille. Täytäntöönpano- ja asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovitte- lu ovat lähtökohtaisesti eri lailla järjestettyjä: niissä toimivat nimetyt sovittelijat eri palveluista. Per-

heasiainsovitteleva koskee erityinen, vahvempi salassapitovelvollisuus ja asiakaskäynneistä ei kirjata sisältöjä.

Lastenvalvoja auttaa isyyden vahvistamiseen, lapsen huoltoon ja tapaamiseen sekä elatustukeen ja -apuun liittyvissä asioissa, tekee olosuhdeselvityksiä tuomioistuimelle. Tarvittaessa lastenvalvojat vahvistavat avioliittolain mukaisia sopimuksia puolisoitten välillä.

Adoptioneuvonta on adoptiolaisissa säädetyä neuvontaa adoption kaikille osapuolille ennen adoptiota ja sen jälkeen. Adoption tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan ja adoptionhakijan välille. Adoptioneuvonnan antajan valvoo kaikissa adoptioon liittyvissä kysymyksissä lapsen etua sekä neuvoo, auttaa ja tukee lasta, lapsen vanhempia, adoptionhakijoita sekä muita henkilöitä, joiden suostumus adoptioon vaaditaan.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palveluja tarjotaan sote-keskusten yhteydessä. Neuvolat voivat ottaa vastaan ennen lapsen syntymää tapahtuvan ennakkollisen isyyden tunnustamisen ja asiaan liittyvän vanhempien välisen huolto- ja tapaamissopimuksen ja toimittaa ne lastenvalvojalle. Valvottuihin tapaamisiin liittyvää tapaamispaikka-toimintaa toteutetaan seudullisesti koko maakunnan alueella.

Perheasiainsovitteleva annetaan asiakkaan pyynnöstä Perheasiainneuvottelukeskuksessa ja sote-keskusten kasvatus- ja perheneuvonnassa. Adoptioneuvonta on saatavissa keskitetysti maakunnan alueella. Kansainvälisiä adoptioasioissa on myös valtakunnallisesti keskitettyä palvelua.

Asiakasmaksut

Lastenvalvojan palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Valvottuja tapaamisia tuotetaan asiakasseteleillä.

Perheasiainsovitteleva ja adoptioneuvontaa tuotetaan asiakassetelillä niiltä osin, kun palvelut eivät sisälly sote-keskuksessa tuotettaviin suoran valinnan palveluihin.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista *Täydentyä myöhemmin.*

17.9.13 Lapsiperheiden erityistason palvelut

Täydentyä myöhemmin.

17.9.14 Lastensuojelun avohuollon palvelut

Lastensuojelun avohuolto perustuu lastensuojelulakiin. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Heidän velvollisuutenaan on vastata lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Lastensuojelulaisissa korostetaan, että yhteiskunnan on pyrittävä tukemaan vanhempia tässä tehtävässä ja tarjottava perheelle tarpeellista apua riittävän varhain. Lapsi ja perhe on myös tarvittaessa ohjattava lastensuojelun piiriin. Lapsella on oikeus olla osallisena ja kertoa mielipiteensä lastensuojelun asiakkuuden aikana hänen asioitaan käsiteltäessä hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti.

Lastensuojelun avohuoltoa toteutetaan lastensuojelun avohuollon tukitoimien avulla. Avohuollon tukitoimia ovat lastensuojelun avohuollon sosiaalityö, perhetyö, nuorten kanssa tehtävä nuorisokodin avotyö, tukiperhe- ja lomakotitoiminta, ammatillinen tukihenkilötoiminta, kotipalvelu, perhekuntoutus, tuettu asuminen, lapsen tai nuoren avohuollon sijoitus ja harkinnanvarainen taloudellinen tuki mm.

lapsen harrastuksiin ja loma- ja virkistystoimintaan. Lastensuojelun avohuoltoa toteutetaan perheterapeuttiseen ja vuorovaikutussuhteisiin perustuvalla, monitoimijaisella työotteella.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Lastensuojelun avohuoltoa toteutetaan osana lapsen ja perheen luonnollista ympäristöä lähipalveluna, esimerkiksi perheiden kotona ja jalkautuen osaksi perhekeskusverkostojen toimintaa. Lastensuojelun konsultaatiota on saatavilla peruspalveluissa.

Asiakasmaksut

Palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Palveluja tuotetaan sote-keskuksissa siltä osin kuin palvelut liittyvät myös somaattiseen oireiluun.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.9.15 Sijaishuolto

Lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityö on lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua.

Sijaishuollon sosiaalityön tehtävänä on tarjota lapselle hänen tarvitsemansa hoito ja kasvatus sekä huolehtia niiden onnistumisesta sijaishuoltopaikassa. Sijaishuollon tehtävänä on turvata sijaishuollossa olevan lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja ikätason mukaan sosiaalityön- ja sosiaaliohjauksen menetelmin.

Maakunnan tehtävänä on huolehtia, että lapsen sijoitus perhehoitoon tai laitoshuoltoon toteutuu lapsen edun mukaisesti - lapsen sijaishuollon aikaisia oikeuksia toteuttaen ja että lapsi saa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet.

17.9.16 Perhehoito

Palvelukuvaus

Perhehoito on hoitomuoto, joka järjestetään perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Perhehoidossa lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus saada kodinomaista hoitoa, hoivaa ja huolenpitoa sekä läheisiä ihmissuhteita. Perhehoidon tulee vastata hoidettavan henkilön tarpeisiin ja edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalisia suhteitaan. (Perhehoitolaki 263/2015)

Toimeksiantosuhteinen perhehoito voi olla toistaiseksi jatkuvaa pitkäaikaista hoitoa tai määräaikaista lyhyempikestoista hoitoa. Lyhytaikainen perhehoito kestää yleensä muutamasta päivästä muutama viikkoon, lastensuojelun perhehoidossa jopa muutamia kuukausia. Osavuorokautinen perhehoito voi olla päivä- tai yöaikaista.

Saavutettavuus/saatavuus

Palvelua tarjotaan koko maakunnassa ja tarvittaessa perhehoitoa voidaan tarjota myös toisen maakunnan alueella asuvassa perheessä. Tavoitteena on tarjota lapselle ja nuorelle perhehoitoa lähellä lapsen aikaisempia verkostoja ja ihmissuhteita. Saatavuuden mahdollistamiseksi tulee maakunnassa olla riittävästi ennakkovalmennettuja ja hyvin tuettuja sijaisperheitä vastaamaan lasten ja nuorten yksilöllisiin tarpeisiin.

Asiakasmaksut

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuotanto perustuu toimeksiantosuhteisiin. Tuottajina voivat toimia maakunnan hyväksymät palveluiden tuottajat

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.17 Laitoshoito

Laitoshoito on sosiaalipalvelu, jossa asiakkaalle annetaan hoitoa ja kuntouttavaa toimintaa jatkuvaa hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä. Päihdehuollossa annettavaa laitospalvelua kutsutaan usein päihdehuollon laitostuntoutukseksi. Lastensuojelulaisissa (417/2007) käytetään laitoshuolto- ja laitoshoido-termejä.

Palvelukuvaukset

Laitoshoidolla voidaan vastata kriisi-, vastaanotto- tai arviointitarpeisiin ja voi olla kestoaltaan lyhyt tai pitkäkestoinen. Lisäksi se voi olla erikoistunutta esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmiin.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Tavoitteena on saada palvelut mahdollisimman läheltä lapsen ja nuoren omaa ympäristöä huomioiden kuitenkin hänen omat palvelutarpeensa.

Asiakasmaksut

Täydentyä myöhemmin.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan ostopalveluna tai maakunnan omassa lastensuojelun laitoshoidossa tarjoavassa yksikössä. Päätöksen palvelusta tekee ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.18 Lastensuojelun jälkihuolto

Palvelukuvaukset

Jälkihuolto on lapsi ja perhekohtaista lastensuojelua. Lapselle tai nuorelle järjestetään jälkihuolto huostaanoton päättymisen jälkeen tai vähintään puoli vuotta yhtäjaksoisesti kestäneen avohuollon sijoituksen jälkeen.

Jälkihuollossa tuetaan lasta/nuorta kasvun ja kehityksen sekä itsenäistymisen turvaamiseksi.

Jälkihuolto toteutetaan tukemalla sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta, hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että lapselle laaditaan jälkihuoltosuunnitelma.

Saatavuus ja saavutettavuus

Kaikilla huostaanotetuilla tai vähintään kuusi kuukautta sijoituksessa olleilla lapsilla ja nuorilla on lastensuojelulain mukainen oikeus jälkihuollon sosiaalityöhön. Nuoren jälkihuollon takaraja on 21 vuotta

Jälkihuollon sosiaalityön palvelut ovat saatavilla lapsen ja nuoren luonnollisessa kasvuympäristössä lähipalveluna.

Jälkihuolto tekee tiivistä yhteistyötä lapsen, nuoren ja hänen perheensä kanssa yhdessä muiden toimijoiden kanssa, jotka luonnollisesti liittyvät lapsen, nuoren ja hänen perheensä verkostoon. Verkostossa toimijoina voivat olla terveyspalveluiden toimijoita sekä sivistystoimen toimijoita. Jälkihuollon työ on rinnalla kulkemista ja turvallisen aikuissuhteen luomista.

Palveluiden tuottaminen

Palvelusta tekee päätöksen ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos sosiaalityöntekijä kuullen lapsen tai nuoren kanssa työskennelleitä tahoja

Jälkihuoltoa tuottavat maakunnan hyväksymät (kilpailuttamat) palveluntuottajat. Jälkihuollon palvelua voi tuottaa myös ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos

Asiakasmaksut

Täydentyy myöhemmin.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.9.19 Ohjaamotoiminta Palvelukuvaus

Ohjaamotoiminnalla tarkoitetaan erilaisia nuorten työllisyyteen, elämänhallintaan, urasuunnitteluun, opiskeluun ja työllistämiseen liittyviä toimintoja. Työ on verkostoituvaa, jossa ohjaamotoiminnassa on mukana mm. kasvupalveluiden toimijoita, kunnan ja yritysten toimijoita sekä sosiaalipalveluiden henkilöstöä nuoren tilanteesta riippuen.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palvelut on saatavissa sote-keskuksissa osa maakunnan kasvupalveluita.

Asiakasmaksut

Täydentyy myöhemmin.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.9.20 Somaattinen avohoito Palvelukuvaus

Somaattisella avohoidolla tarkoitetaan erikoissairaanhoidotasoista lastentautien polikliinistä toimintaa ja muita erikoisalvoja, jotka lapsen ja nuoren terveyden ja sairaanhoitoon liittyvät.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palvelua tarjotaan sote-keskuksissa ja keskitetysti sairaala Novassa. Sairaala Novassa hoidetaan lähetteellä saapuneita 0-16-vuotiaita lapsia ja nuoria. Sairaala Novassa poliklinikkatoiminta toteutuu osaamiskeskuksessa moniammatillisena ja monialaisena yhteistyönä. Erikoisaloina lasten osaamiskeskuksessa ovat lastentaudit, lastenneurologia ja lastenkirurgia. Lastentautien erikoispoliklinikoita ovat lastenkardiologia, lastennefrologia, lastenendokrinologia, lastenhematologia, lastengastroenterologia, lastenreumatologia, lasten allergologia, neonatologia, yleispediatria.

Osaamiskeskuksen puolelta ohjelmoidaan lasten päiväsairaalaan tapahtuvat hoidot.

Lasten ja nuorten osaamiskeskus toimii maakunnallisena konsultaatiokeskuksena ja koordinoi lähipalveluiden pediatriapalveluita.

Asiakasmaksut

Täydentyy myöhemmin.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.21 Lastentautien somaattinen osastohoito

Täydentyä myöhemmin.

17.9.22 Lastenpsykiatria Palvelukuvaus

Lastenpsykiatrian erikoisalalla tutkitaan ja hoidetaan alle 13-vuotiaita lapsia sekä lasta odottavia perheitä. Tavallisimpia tutkittavia ja hoidettavia sairauksia / ongelmia ovat erikoissairaanhoidoa vaativat vuorovaikutusongelmat, käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmat, neuropsykiatriset ongelmat. Lastenpsykiatrian tutkimukset ja hoito toteutetaan lastenpsykiatrian poliklinikalla ja lastenpsykiatrian päiväosastolla.

Tutkimus ja hoito tapahtuvat yhteistyössä lapsen perheen ja muun lähiverkoston kanssa

Osastohoito

Keski-Suomen keskussairaalan lastenpsykiatrinen osastotoiminta on päiväosatoimintaa, joka sisältää monimuotojaksot ja perhepäiviä. Ohjautuminen tapahtuu lasten psykiatrian poliklinikan kautta. Monimuotojaksot sisältävät yksilö- ja ryhmämuotoista hoidollista toimintaa, perheaamupäiviä, vanhemmille psykoedukaatioryhmiä ja ne järjestetään yhteistyössä sairaalakoulun kanssa. Ympäri vuorokautinen lastenpsykiatrinen osastohoito tapahtuu KYS:ssä/ERVA-alueella.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Täydentyä myöhemmin.

Asiakasmaksut

Täydentyä myöhemmin.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.23 Nuorisopsykiatria Palvelukuvaus

Sairaala Nova vastaa maakunnan alueella 13-17-vuotiaiden nuorten psykiatrisesta avohoidon toteutuksesta. Nuorisopsykiatrian asiakkuus on voimassa kunnes nuori täyttää 18 ikävuotta tai kun hänen hoitotilanteensa niin sallii. Ikärajoissa on oltava jouston varaa, tärkeää on, että nuori saa tarvitsemansa avun. Nuorisopsykiatrian poliklinikan potilaat tulevat avohoittoon lääkärin läheteellä mielenterveyslain nojalla. Avohoidon perusteena on psykiatrisen sairauden hoito ja hoidon avulla potilaan sairauden ennustettavuuden parantaminen.

Mielenterveyslain mukaan hoitoon ohjatuttujen hoito koostuu usein eri hoitomuotojen yhdistelmästä, esimerkiksi psykoterapiasta, perhetyöstä, ryhmätoiminnasta ja lääkehoidosta.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Täydentyä myöhemmin.

Asiakasmaksut

Täydentyä myöhemmin.

Palveluiden tuottaminen

Täydentyä myöhemmin.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.9.24 Neuropsykiatrinen tuki/palvelut

Täydentyä myöhemmin.

17.9.25 Nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelut

Täydentyä myöhemmin.

17.9.26 Osaamis- ja tukikeskuspalvelut

Palvelukuvaus

Erityisen vaativat sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut, joissa käytössä moniammatillinen tietopohja, tutkimus, työmenetelmät yms. *Täydennetään myöhemmin.*

17.10 Työterveyden palvelut

Täydennetään myöhemmin.

17.11 Aikuisten sosiaalipalvelut

17.11.1 Aikuissosiaalityön ennaltaehkäisevä toiminta

Palvelukuvaus

Aikuissosiaalityössä hyvinvoinnin edistämistä toteutetaan yhteisösosiaalityön, interventioiden, neuvonnan, ohjauksen ja kumppanuuksien koordinoinnin kautta.

Yhteisösosiaalityössä keskeinen tavoite on sosiaalisen syrjäytymisen torjuminen ja osallisuuden edistäminen erilaisten yhteisöllisten tapahtumien ja ryhmätoimintojen avulla. Yhteisösosiaalityöllä tuetaan ja vahvistetaan asiakkaan sosiaalista osallisuutta sekä oman elämänhallintaa ja vastuunottamista omien asioidensa hoitamisessa.

Yhteisösosiaalityötä toteutetaan esimerkiksi päihdekuntoutuksen toiminnoissa eri tavoin (mm. asukas- ja yhteisökokoukset). Yhteistöiminnalla ehkäistään sosiaalisia ongelmia sekä tuetaan osallisuutta ja verkostojen luomista. Yhteistyötahoina ovat muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden lisäksi kolmannen sektorin toimijat, kuten järjestöt ja seurakunnat.

Interventioilla tarkoitetaan asiakkaan elämäntilanteessa, elinympäristössä ja muussa sosiaalisessa ympäristössä oleviin epäkohtiin puuttumista, ratkaisujen etsimistä, asiakkaan motivoimista muutokseen. Interventiot toteutetaan puheeksiottojen ja kartoitusten avulla yksilö-, perhe- tai yhteisötasolla. Interventioihin sisältyy myös palveluissa ja rakenteissa olevien epäkohtien esiin nostaminen ja niihin puuttuminen, rakenteellisen sosiaalityön käytännön toteuttaminen. Interventioissa hyödynnetään palvelutarpeen arvioinnissa saatua tietoa, tutkittua tietoa sekä erilaisia kyselyjä (esim. päihteiden käyttöön liittyen). Tavoitteena on päästä puuttumaan epäkohtiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jolloin myös siihen liittyvät kustannukset voidaan pitää mahdollisimman matalina.

Interventiot sisältävät moniammatillista verkostotyötä, jolloin työparina ovat mm. muut sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat (esim. päihde- ja mielenterveyspalveluista, lastensuojelusta, vammais- ja vanhuspalveluista, kotoutumispalveluista), poliisi, päiväkodit ja koulut, seurakunnat, rikosseuraamuslaitos ja kolmas sektori. Interventioiksi käsitettäviä kohtaamisia voi syntyä myös erilaisissa tapahtumissa, joihin sosiaalityön ammattilaiset osallistuvat (messut, kesätapahtumat yms.).

Neuvonta ja ohjaus hyvinvointiin tapahtuvat matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa, jonne voi tulla ilman ajanvarausta, sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen järjestämässä vertaistuki- ja ryhmätoiminnassa, sosiaalihuoltolain mukaisessa ohjauksessa ja neuvonnassa. Aikuissosiaalityön neuvontaa ja ohjausta tarvittaessa yhteistyötahoja ovat erityisesti sivistystoimen, terveydenhuollon toimijat ja kolmas sektori. Neuvonta ja ohjaus sisältävät tiedon antamista hyvinvointipalveluista ja asiakkaan elämäntilanteeseen sopivien ratkaisujen löytämistä (esim. harrastusmahdollisuuksien löytäminen ja liikunta- kulttuuritoimintoihin ohjaaminen).

Kumppanuuksien koordinoitua toteutetaan suunnitelmallisella yhteistyöllä, organisoidaan vertaistukea ja hyödynnetään kokemusasiantuntijoita asiakas- ja kehittämistyössä. Kumppanuuksien koordinointi edellyttää väestön, alueen, toimintakulttuurin ja järjestökentän tuntemusta.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Yhteisösosiaalityö, interventiot sekä neuvonta ja ohjaus hyvinvointiin ovat maakunnan vastuulla ja lähellä asiakasta tapahtuvaa toimintaa. Hyvinvoinnin edistämiseksi annettava neuvonta ja ohjaus toteutetaan matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa vertaistuki- ja ryhmätoiminnan muodoissa. Sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat jalkautuvat erilaisiin tapahtumiin. Neuvontaa ja ohjausta annetaan erityisesti nuoret ja erityistä tukea tarvitsevat huomioon ottaen. Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin liitteenä olevissa palvelukuvauksissa..

Palveluiden tuottaminen

Yhteisösosiaalityön ja interventioiden palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Neuvonta- ja ohjaus sisältyvät kaikkiin sote-palveluihin ja niitä tuottavat ao. palveluiden tuottajat.

Asiakasmaksut

Palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia.

Arvio palveluiden käytöstä maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.11.2 Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus

Palvelukuvaukset

Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus ovat suunnitelmallista asiakkaan elämänhallinnan tukemista, sosiaalisten ongelmien ja syrjäytymisen sekä niistä aiheutuvien ongelmien ja haittojen ehkäisyssä, lieventämisessä ja ratkaisemisessa erilaisin sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen menetelmin yhdessä asiakkaan, hänen lähiverkostonsa ja muiden toimijoiden kanssa. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen palveluilla tuetaan asiakkaita mm. taloudenhallinnassa ja erilaisissa asiointiasioissa sekä asumisasioihin, asiakkaan tarvitsemiin palveluihin, kuntoutukseen ja työllistymiseen liittyvien asioiden järjestämisessä.

Asiakkaalle nimetään asiakkuuden ajaksi *omatyöntekijä* (sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja), joka on vastuussa asiakkaan kokonaistilanteen palveluiden koordinoinnista (palvelutarpeenarvioiminen ja tilanteen seuraaminen asiakassuunnitelmaa päivittämällä). Omatyöntekijä myös huolehtii asiakkaan pysyvän tai pitkäaikaisen palvelun jatkuvuudesta. Asiakkaalle tarjotaan mahdollisuus tavata omatyöntekijää säännöllisesti, tapaamistiheys riippuu asiakkaan tarpeesta.

Palvelutarpeen arvioinnilla pyritään edistämään yhdenvertaisuusperiaatteen toteutumista palveluja järjestettäessä ja määrärajoilla turvataan palvelujen käyttäjien oikeuksia. Palvelutarpeen arviointi vahvistaa yksilölliseen avuntarpeeseen ja elämäntilanteeseen sopivien tukitoimien ja palveluiden huomiointia päätöksenteossa. Palvelutarpeen arviointi tehdään ilman aiheetonta viivytystä.

Välitystili on tulojen ja menojen suunnitelmallista hoitoa asiakkaan elämänhallinnan tueksi. Välitystili on tuki talouden hallintaan: laskujen maksu, etuuksien hakeminen ja se on tärkeä elementti asumisen tukemisessa. Välitystili toteutetaan asiakkaan suostumuksella asiakkaan elämäntapojen, sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi. Yhteistyötahoina ovat mm. pankit, sähkölaitokset, asumispalvelut, etsivä nuorisotyö, maanmittauslaitos, verotoimisto, eläkelaitokset, Kela ja maakunnan kasvupalvelut.

Etsivä sosiaalityö ja sosiaaliohjaus jalkautuvat muiden palveluntuottajien toimipisteisiin sovittuina aikoina. Tavoitteena on jalkautumisen kautta löytää sellaiset henkilöt, jotka ovat vaarassa jäädä palveluiden ulkopuolelle.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Edellä kuvattuja sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän antamia palveluja tarjotaan sote-keskusten yhteydessä kunta- ja asutuskeskuksissa niin, että ne ovat valtaosalla keskiuomalaisia saavutettavissa tavanomaisin liikennevälinein noin puolen tunnin matkan päässä kotoa. Palveluja viedään tarpeen mukaan myös asiakkaiden koteihin ja asiakkaiden muihin tavanomaisiin arkiympäristöihin sekä hoito- ja hoivayksiköihin.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin liitteenä olevissa palvelukuvauksissa. Sosiaalipäivystyksen palvelut ovat saatavilla koko maakunnan alueella ympärivuorokautisesti.

Palveluiden tuottaminen

Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos

Sosiaaliohjauksen palveluja sisältyy myös suoran valinnan palveluihin. Palveluiden tuottajina toimivat maakunnan sote-keskuspalveluja tuottava tuotanto-organisaatio ja muut maakunnan hyväksymät sote-keskuspalvelutuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti

Asiakasmaksut

Palvelu on asiakkaalle maksutonta.

Arvio palveluiden käytöstä maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.11.3 Sosiaalinen asuminen

Sosiaalisen asumisen palveluilla ehkäistään asunnottomuutta ja siitä aiheutuvia ongelmia. Se on sosiaalista isännöintiä ja asumisohjausta, jonka tavoitteena on häätöjen ja asunnottomuuden ennaltaehkäisy, yksilöllinen palveluohjaus ja toimintakyvyn edistäminen, arjessa selviytyminen, henkilökohtaisen verkoston luominen ja syrjäytymisen ehkäisy. Palvelun kohderyhmänä ovat aikuissosiaalityön asiakkaat, joille tehdään asiakassuunnitelma myös asumisen osalta.

Palvelukuvaus

Sosiaalisen asumisen palvelut sisältävät asumiseen liittyvää neuvontaa, tukea ja ohjausta.

Asumisneuvonta on neuvontaa ja palveluohjausta asumiseen liittyvissä kysymyksissä, kuten asunnon hakemiseen ja vuokrasuhteeseen liittyvissä asioissa, vuokranmaksuun, häätömenettelyyn tai asunnon huonoon hoitoon liittyvissä kysymyksissä. Asumisneuvonnan lähtökohtana on asiakkaan asumistilanteen ja asumisen riskien kartoittaminen. Asumisneuvonta ohjaa asiakasta myös tarvittavien palvelujen piiriin. Asumisneuvonnan työmuotoja ovat mm. asiakastapaamiset, kotikäynnit ja verkostoyhteistyö. Asumisneuvonta toimii myös asumisen asioiden konsultaatioapuna muille toimijoille.

Asumisneuvonnan yhteistyökumppaneina toimivat mm. aikuissosiaalityö, lastensuojelu, vuokratuloyhtiöt, maakunnan kasvupalvelut, edunvalvonta, talous- ja velkaneuvonta, seurakunnat ja kolmannen sektorin toimijat.

Asumispalveluihin sisältyy *asumisen tukipalveluja* kuten ensisuoja, selviämisasema ja päiväkeskuspalveluja, asumisen valvontaa, tuettua ja yhteisöllistä asumista sekä erilaisiin asumismuotoihin liittyvien asukaskokousten järjestämistä.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Asumisneuvonta on kaikille avointa palvelua, johon ohjaututaan itsenäisesti tai yhteistyökumppaneiden kautta. Sitä on saatavissa sote-keskusten yhteydessä kunta- ja asutuskeskuksissa niin, että ne ovat valtaosalla keskisuomalaisia saavutettavissa tavanomaisin liikennevälinein noin puolen tunnin matkan päässä kotoa. Palveluja viedään tarpeen mukaan myös asiakkaiden koteihin ja asiakkaiden muihin tavanomaisiin arkiympäristöihin sekä hoito- ja hoivayksiköihin. Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin liitteenä olevissa palvelukuvauksissa.

Palveluiden tuottaminen

Asumisneuvonta tuotetaan sote-keskusten sosiaaliohjauksen yhteydessä. Palveluiden tuottajina toimivat maakunnan sote-keskuspalveluja tuottava tuotanto-organisaatio ja muut maakunnan hyväksymät sote-keskuspalvelutuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti.

Asumispalvelut tuotetaan asiakassetelipalveluna. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Arvio palveluiden käytöstä maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

Arvio palveluiden käytöstä maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.11.4 Maahanmuuttopalvelut

Palvelukuvaus

Maahanmuuttopalveluilla edistetään maahanmuuttajien kotoutumista sekä eri väestöryhmien keskinäistä vuorovaikutusta, tukemalla ja kannustamalla maahanmuuttajia osallistumaan aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan.

Kotoutumispalveluita myönnetään kaikille, joille ne kuuluvat kotoutumislain mukaisesti. Kotoutumispalveluissa on tulkattu ajanvaraus ja palveluohjaus asiakkaille ja työntekijät käyttävät tarvittaessa tulkkipalveluita asiakastapaamisessa, puhelimessa tai etäyhteyden kautta. Kotoutumispalvelut koostuvat asiakkaille tehtävistä alkukartoituksista, kotoutumissuunnitelmasta, suunnitelmaan sisältyvien palveluiden (mm. yleinen neuvonta, asunnon järjestäminen ja varustaminen, tulkkaukspalvelut, alkuavustus, toimeentulotuki, terveyspalvelut) järjestämisestä ja kotoutumisseurannasta.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Maahanmuuttopalveluja tarjotaan tarpeen mukaisesti maahanmuuttajien arkiympäristöissä sote-keskusten yhteydessä.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.11.5 Työkuntoutus/Työelämäpalvelut

Työkuntoutuspalveluilla vahvistetaan pitkään jatkuneen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan henkilön edellytyksiä työllistyä avoimilla työmarkkinoilla sekä edistetään hänen mahdollisuuksiaan osallistua koulutukseen ja työ- ja elinkeinoviranomaisen tarjoamaan julkiseen työvoimapalveluun.

Palvelukuvaus

Aktivointisuunnitelmassa kartoitetaan asiakkaan sosiaali-, terveys- ja työllistymispalvelujen sekä muiden mahdollisten palvelujen tarve yhdessä asiakkaan kanssa. Sosiaalityöntekijä seuraa suunnitelman toteutumista ja on tarvittaessa yhteydessä maakunnan kasvupalveluihin.

Kuntouttava työtoiminta muodostuu erilaisista toimenpiteistä (kuntoutumista tukevat palvelut, koulutus tms.), joilla edistetään pitkään jatkuneen työttömyyden perusteella työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavan henkilön työllistymistä. Kuntouttavan työtoiminnan ohjaajat vastaavat asiakkaan kuntouttavan työtoiminnan polusta, sopimuksista, seurannasta, sosiaalityöntekijä tekee päätöksen kuntouttavasta työtoiminnasta ja vastaa kokonaisuudesta. Toiminta pitää sisällään esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan ryhmiä. Toiminnan tavoitteena on parantaa elämänhallintaa ja työllistymisen edellytyksiä ja sen tulee olla riittävästi ohjattua työskentelyä.

Työkokeilussa henkilö voi selvittää ammatinvalinta- ja uravaihtoehtojaan tai mahdollisuuksiaan palata työmarkkinoille. Työkokeilu voidaan järjestää tilanteissa, joissa henkilöltä puuttuu ammatillinen koulutus, on ollut pois työmarkkinoilta tai hän suunnittelee alan tai ammatin vaihtoa ja haluaa selvittää kiinnostaa ala, ammatti tai yrittäjäyys tai soveltuuko se hänelle.

Yhteistyötahoina maakunnan kasvupalveluiden lisäksi ovat rikosseuraamuslaitos, nuorisotyö sekä terveydenhuollon toimijat (esim. päihdetyö), kuntouttavaa työtoimintaa toteuttavat järjestöt ja säätiöt sekä kuntien yksiköt, joissa työkuntoutusta voidaan toteuttaa.

Työtoimintaa voidaan järjestää sosiaalihuoltolain mukaisena pitkään työttömänä olleille. Sen tavoitteena on työllistymisen lisäksi pitää yllä toimintakykyä. Palvelu on yksilöllistä, kannustavaa ja asiakkaan omat voimavarat huomioivaa.

Työhönvalmennus

Saatavuus ja saavutettavuus

Työelämäpalveluihin liittyvät vastaanottopalvelut järjestetään sote-keskusten yhteydessä.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Asiakasmaksut

Palvelu on asiakkaalle maksutonta.

Arvio palveluiden käytöstä maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.11.6 Sosiaalinen kuntoutus

Palvelukuvaus

Sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut sisältävät sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittämisen, kuntoutusneuvonnan ja -ohjauksen, kuntoutuspalvelujen yhteensovittamisen, valmennuksen

arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminnan ja tuen sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. Sosiaalinen kuntoutus sisältyy sosiaalityöhön, asumissosiaaliseen työhön ja sosiaalihuoltolain mukaisiin asumispalveluihin.

Saatavuus ja saavutettavuus

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin liittyvät vastaanottopalvelut järjestetään sote-keskuksissa. Sote-keskusten lisäksi palvelut viedään asiakkaiden arkiympäristöihin.

Palveluiden tuottaminen

Sosiaalisen kuntoutuksen arviointi- ja suunnittelupalveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut tuotetaan asiakassetelipalveluna. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Asiakasmaksut

Palvelu on asiakkaalle maksutonta.

Arvio palveluiden käytöstä maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.12 Hoito- ja hoivapalvelut

Hoito- ja hoivapalveluiden järjestämisen tarkoituksena ja tavoitteena on vahvistaa asukkaiden hyvinvointia, toimintakykyä ja terveyttä, mahdollisuuksia pärjätä omatoimisesti ja elää omannäköistä elämä hallitsemassaan arkiympäristössä sekä kykyä sopeutua kulloiseenkin elämäntilanteensa mukaiseen arkeen. Hoito- ja hoivapalveluissa korostuvat asiakaslähtöisyys, asiakkaan oikeudet ja itsemääräämisoikeus. Asiakas osallistuu häntä koskevan palvelun suunnitteluun ja tulee kuulluksi häntä itseään koskevassa päätöksenteossa.

17.12.1 Ikäihmisten ennaltaehkäisevät palvelut

Vanhusten ennaltaehkäisevillä palveluilla edistetään ikääntyvien toimintakykyä ja kotona pärjäämistä sekä tuetaan omaishoitajien jaksamista. Ennaltaehkäisevä toiminta ja palvelut järjestetään niin, että ne kannustavat ikääntyviä osallistumaan aktiivisesti normaaliin arkeen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä huolehtimaan omasta hyvinvoinnista, toimintakyvystä ja terveydestä. Toiminta- ja palvelumuotoina ovat yhteistyössä kuntien hyvinvointipalvelujen kanssa erilaiset tilaisuudet ja tapahtumat, vertais-ryhmätoiminta sekä kuntouttava päivätoiminta, aivoterveysten vahvistaminen ja hoito, terveys-tarkastukset ja hyvinvointia tukevat kotikäynnit.

Lainsäädäntöperusta

- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 98072012
- Sosiaalihuolto laki 1301/2014
- Terveystenhuoltolaki 1326/ 2010
- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi STM 2017:6

Palvelukuvaus

Kuntouttava päivätoiminta / päiväkeskuspalvelut koostuvat kuntoutuksesta, hoidosta, tukipalveluista, virikeyhetkistä ja sosiaalisesta kanssakäymisestä. Päivätoiminnalla tuetaan asiakkaan hyvinvointia,

terveyttä, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta. Päivätoiminnalla voidaan tukea myös omaishoitajan jaksamista. Päivätoiminta on tavoitteellista kokonaisvaltaista asiakassuunnitelmaan perustuvaa hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä ylläpitävää toimintaa. Se on ikäihmisille suunnattua fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kuntoutusta, henkilökohtaista hoivaa, osallistavaa toiminnallista tekemistä sekä yhdessäoloa. Toimintaa toteutetaan omia asiakkaan voimavaroja hyödyntäen.

Palvelu sisältää mahdollisuuden osallistua ruokailuun tai kylpemispalveluihin. Palvelu sisältää myös elämäntilanteen kartoitusta, ohjausta, tukea, aktiviteetteja ja sosiaalisia kontakteja.

Ikäneuvolapalveluihin sisältyy matalankynnyksen vastaanottopalveluja, elämäntapaohjausta ja terveystarkastukset 65-vuotiaiden ikäryhmälle. Kohdennettujen terveystarkastusten avulla tunnistetaan varhaisen vaiheen riskitekijöitä sekä tuetaan ikääntyviä huolehtimaan omasta terveydestään annetun ohjeistuksen avulla. Tarvittaessa ohjataan riskiryhmiin kuuluvia tarkemman seurannan ja yksilöllisemmän tuen piiriin. Ikäneuvola voidaan toteuttaa myös ryhmätoimintana ja koota eri teemojen mukaisia ryhmiä esim. IKINÄ tai FINGER mallin mukaisesti. Ikäneuvola toteuttaa myös kohdennetut hyvinvointia edistävät kotikäynnit esim. 80 vuotta täyttävälle. Ikäneuvolan tulee tuottaa tietoa väestön tilasta sekä kuntien hyvinvointia ja terveyttä edistävien palvelujen että sosiaali- ja terveystalouden kokonaisuuden kehittämiseen.

Muistiasiakkaiden tukipalveluilla tarkoitetaan muistipotilaan kokonaisvaltaisen hoidon koordinoitua sekä ongelmien ennakoitua ja niiden ratkaisemista. Palveluihin sisältyy muistisairauksien varhainen tunnistaminen ja diagnostiikka, muistitestit, laboratoriotutkimukset, kuvantamiset, geriatrin vastaanotto sekä omaisten ohjaus, tuen ja tiedon antaminen sekä ajoterveyden seuranta.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Vastaanottoluoteisia palveluja järjestetään sote-keskusten yhteydessä ja niitä viedään ikäihmisten koteihin ja muihin ikäihmisten tavanomaisiin arkiympäristöihin. Päiväkeskuspalveluja järjestetään kunta- ja asutuskeskusten alueilla niin, että palvelut ovat pääosin saatavilla enimmillään noin 45 minuutin päässä asiakkaiden kotoa.

Asiakasmaksut

Täydentyä myöhemmin.

Palveluiden tuottaminen

Päivätoiminta tuotetaan asiakassetelipalveluna. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio sekä maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti

Muistiasiakkaiden varhaisen vaiheen tukipalvelut sisältyvät suoran valinnan palveluihin. Palveluiden tuottajina toimivat maakunnan sote-keskuspalveluja tuottava tuotanto-organisaatio ja muut maakunnan hyväksymät sote-keskuspalveluntuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti

Muistisairaidenkuntoutus, ohjaus ja tuki sisältyvät ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitoksen geriatriin palveluihin.

Arvio palveluiden käytöstä maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.12.2 Kotihoito

Kotihoidon palvelujen järjestämisen tavoitteena on osaltaan vahvistaa kansalaisten luottamusta ja mahdollisuuksia kotona pärjäämiseen myös toimintakyvyn ja terveyden heikentyessä sekä yllättävissä elämäntilanteiden muutoksissa.

Kotihoidon palveluilla tarkoitetaan kotona asumista tukevia kotiin järjestettäviä sosiaali- ja terveystalouden palveluja. Ne sisältävät asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti apua, hoivaa ja hoitoa, kuntoutusta

sekä ohjausta, ja niiden tavoitteena on tukea moniammatillisesti asiakkaan omia voimavaroja ja toimintakykyä.

Kotihoidon palvelut järjestetään yhdenvertaisesti koko maakunnan alueella, palvelutarpeisiin vastaan yksilöllisesti räätälöidyillä oikea-aikaisilla palveluilla ja palvelukokonaisuuksilla niin, että niillä voidaan vahvistaa asiakkaiden toimintakykyä ja terveyttä sekä myöhäistää ja vähentää ympärivuorokautisten asumispalveluiden sekä muiden raskaampien palveluiden tarvetta.

Kotihoito toteutetaan sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöiden kotikäynteinä ja/tai etäkäynteinä teknisten yhteydenpitovälineiden välityksellä. Kotihoitoa tuotetaan ympärivuorokautisesti 24/7 periaatteella. Kotiutuminen sairaalahoidosta on mahdollista seitsemänä päivänä viikossa. Tavoitteena on, että 93 prosenttia maakunnan yli 75-vuotiaista asuu kotona vuonna 2025.

Lainsäädäntöperusta:

- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
- Terveystieteidenhuoltolaki 1326/2010
- Laki asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012
- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017-2019 (STM julkaisuja 2017:6).

Palvelukuvaus

Kotihoito on kotipalvelun, tukipalveluiden, kotisairaanhoidon ja kuntoutuksen sekä lyhytaikaisen vuorohoidon ja kotihoidolla tuetun asumisen muodostama kokonaisuus, joka sisältää ohjausta ja neuvontaa, toimintakykyä ylläpitäviä ja kuntouttavia palveluja, perushoitoa ja huolenpitoa, lääkehoitoa ja sairaanhoidollisia palveluita sekä kodinhoitoa.

Kotihoidon tukipalvelut ovat ennaltaehkäisevää, terveyttä edistävää, toimintakykyä ylläpitävää ja asiakkaan omia voimavaroja tukevaa toimintaa, sisältäen neuvontaa ja ohjausta, päiväkuntoutuksen eri palveluja sekä kotiin annettavia tukipalveluja, kuten ateriapalvelua ja turvapalvelua.

Kotihoidon kuntouttavan arviointijakson aikana arvioidaan moniammatillisena yhteistyönä asiakkaan toimintakykyä ja kuntoutumismahdollisuuksia. Toimintakyvyn palauttaminen tai parantaminen fyysisen, psyykkisen ja/tai sosiaalisen kuntoutuksen keinoin on ensisijaista. Kuntoutuksen tavoitteena on toimintakyvyn paraneminen ja palvelutarpeen vähentäminen, asiakkaan itsenäinen pärjääminen tai kokonaan palvelutarpeen päättyminen.

Tilapäinen kotihoito on määräaikaista, (noin 4 viikkoa) toimintakykyä tukevaa hoitoa ja toimintaa, jolla tuetaan asiakkaan tarpeen mukaisesti senhetkistä toimintakykyä ja hyvinvointia.

Säännöllinen kotihoito on säännöllistä, asiakkaan tarpeiden mukaista toimintakykyä parantavaa tai ylläpitävää ja kuntoutumista tukevaa asiakassuunnitelman mukaista toimintaa.

Kotihoidon käynneillä toimitaan yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakasta tuetaan ja kannustetaan omaan hoitoonsa siten, että asiakas luottaa pärjäämiseensä kotona. Käynnit toteutetaan ammattihenkilön kotikäynteinä tai etäkäyntinä teknisen yhteydenpito välineen kautta.

Käynnit toteutetaan asiakassuunnitelman mukaisesti, kuitenkin niin, että asiakkaan äkilliseen tai tilapäiseen terveydentilan ja tai toimintakyvyn muutokseen reagoidaan siten, että asiakkaan turvallisuus ja pärjääminen on turvattu myös muuttuneessa tilanteessa

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Kotihoidon palveluja varaudutaan järjestämään noin 13 prosentille yli 75-vuotiaista. Palvelut järjestetään kattavasti koko maakunnan alueella

Kotihoidon palveluja tarjotaan henkilöille, joiden selviytyminen päivittäisistä, henkilökohtaisiin tarpeisiin liittyvistä asioista on heikentynyt sairauden, toimintakyvyn alenemisen tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Kotihoidon palveluja tarjotaan koko maakunnan alueella. Kotihoidon palveluiden sisällöt ja ympärivuorokautinen saatavuus voivat vaihdella alueittain asiakastiheyden ja välimatkojen perusteella. Asiakas-tiheys määritellään karttaruuduittain määriteltävillä alueilla asuvien potentiaalisten asiakkaiden määrän perusteella seuraavasti:

Lyhytaikaista vuoro hoitoa tarjotaan enimmillään noin tunnin matkan etäisyydellä asiakkaan vakituises-ta asuinpaikasta.

Palveluiden sisältä sekä saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin liitteenä olevissa palvelukuvauksissa. Kotihoidolle on maakunnassa vahvistettu myöntämisperusteet ja toimintaohje.

Asiakasmaksut

Asiakkailta peritään palveluiden käyttöön perustuvat tulosidonnaiset asiakasmaksut, jotka maakunta-valtuusto vahvistaa vuosittain talousarvion vahvistamisen yhteydessä.

Palveluiden tuottaminen

Palvelutarpeen ja toimintakyvyn arviointi ja siihen perustuva asiakassuunnitelma ja palvelun myöntä-mistä koskeva päätös tehdään palvelutarpeen arvioinnista vastaavassa liikelaitoksessa.

Kotihoidon kuntouttavan arviointijakson palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä ole- via palveluja tuottava maakunnan liikelaitos ja sen alihankkijana toimivat palveluntuottajat.

Kotihoidon tukipalvelut, tilapäinen ja säännöllinen kotihoito tuotetaan asiakasaseteileillä. Palveluntuotta- jina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti

Silloin kun asiakas tarvitsee paljon erilaisia palveluja, hänelle voidaan myöntää myös asiakassuunni- telmaan perustuva henkilökohtainen budjetti, jolla asiakas voi hankkia itselleen asiakassuunnitelman mukaisia kotihoidon palveluja valitsemaltaan palveluntuottajalta.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.12.3 Perhehoito

Perhehoito on hoidon, kasvatuksen tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona toimeksiantosuhteella. Perhehoito voi olla pitkä- aikaista, lyhytaikaista tai osavuorokautista.

17.12.4 Ympärivuorokautinen hoito

17.12.4.1 Tehostettu asumispalvelu sekä lyhytaikaishoito asumisyksikössä

Palvelukuvauus

Asumispalvelulla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain mukaista vuokrasopimukseen perustuvaa asumispal- velua, jossa asukas saa ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa sekä jatkuvaa apua selviytyäkseen päivittäisistä toiminnoista.

Asumispalvelut järjestetään asukaslähtöisesti niin, että asunnot ovat asukkaiden näköisiä, persoonal- lisia koteja. Kodit ovat tiloiltaan ja sijainniltaan sellaisia, että ne tukevat asukkaiden toimintakyvyn yl- läpitämistä ja vahvistumista, mahdollistavat puolisoien yhdessä asumista sekä ystävien ja sukulais- ten vierailuja ja kannustavat muutoinakin asukkaita osallistumaan arkiympäristönsä normaaliin arkeen.

Asumispalveluissa toteutuu asiakaslähtöisyys, asiakkaan oikeudet ja itsemääräämisoikeus. Asiakas ja hänen yksilölliset tarpeensa huomioidaan kokonaisvaltaisesti. Asiakkaalla osallistuu häntä koskevan palvelun suunnitteluun ja tulee kuulluksi häntä itseään koskevassa päätöksenteossa.

Asiakkaalla on mahdollisuus asua toimintayksikössä elämänsä loppuun saakka ja saada muuttuvia tarpeita vastaavaa hoitoa ja hoivaa. Palvelussa toteutuvat asiakkaan, hänen omaistensa ja henkilökunnan välinen yhteistyö, palvelujen sujuvuus ja hallittavuus sekä huolenpidon kokonaisvaltaisuus. Palvelun suunnittelussa ja menettelytavoissa asiakkaan tarpeiden huomioiminen ja asiakkaan kuuleminen ovat ensisijaisia.

Palveluun sisältyy asiakkaan tarpeen mukainen hoito ja huolenpito, toimintakykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta, ateria-, vaatehuolto-, peseytymis- ja siivouspalvelut sekä osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut.

Yksikössä on asiakkaiden elämää rytmittävä virkistyspalvelujen suunnitelma, jossa on huomioitu asiakkaiden toiveet ja tarpeet. Asiakkaille järjestetään säännöllisesti suunniteltua ja ohjattua toimintaa. Ulkoilumahdollisuus järjestetään jokaiselle asiakkaalle.

Lainsäädäntöperusta:

- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalouksista 980/2012
- Laatusuosituksen hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017-2019 (STM julkaisuja 2017:6).

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Ympäri vuorokautista asumispalvelua tarjotaan henkilölle, joka toimintakykyvajeensa, sairautensa, vammansa tai muun vastaavan syyn takia tarvitsee ympärivuorokautisia hoivan ja hoidon palveluja eikä enää voi asua kotona itsenäisesti, omaisten ja/tai kotihoidon turvin.

Ikäihmisten asumispalveluja varaudutaan järjestämään noin kahdeksalle prosentille yli 75-vuotiaista. Ikäihmisten asumispalvelut järjestetään lähellä asiakkaiden tyypillisiä arkiympäristöjä niin, että ne ovat valtaosalla asiakkaista enimmillään noin tunnin päässä heidän tutusta arkiympäristöstään.

Muiden asiakasryhmien asumispalveluja pyritään järjestämään niin ikään mahdollisimman lähellä, mutta niihin liittyvien erityispiirteiden johdosta palvelut voivat sijaita myös etäämmällä.

Palveluiden sisältö sekä saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin liitteenä olevissa palvelukuvauksissa. Asumispalveluille on maakunnassa vahvistettu myöntämisperusteet ja toimintaohje.

Asiakasmaksut

Asiakkailta peritään palveluiden käyttöön perustuvat tulosidonnaiset asiakasmaksut, jotka maakuntavaltuusto vahvistaa vuosittain talousarvion vahvistamisen yhteydessä.

Palveluiden tuottaminen

Palvelutarpeen ja toimintakyvyn arviointi ja siihen perustuva asiakassuunnitelma ja palvelun myöntämisestä koskeva päätös tehdään palvelutarpeen arvioinnista vastaavassa liikelaitoksessa.

Asumispalvelut tuotetaan asiakaseteleillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakaseteleipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Silloin kun asiakas tarvitsee paljon erilaisia palveluja, hänelle voidaan myöntää myös asiakassuunnitelmaan perustuva henkilökohtainen budjetti jolla asiakas voi hankkia itselleen asiakassuunnitelman mukaisia palveluja valitsemaltaan palveluntuottajalta.

17.12.4.2 Pitkäaikaislaitoshoito

Palvelukuvaus

Pitkäaikaislaitoshoidolla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain mukaista pitkäaikaista laitospalvelua. Pitkäaikaislaitoshoidossa asiakkaalle tarjotaan hänen yksilöllisten tarpeidensa mukainen kuntoutus, hoito ja huolenpito, turvallisessa, kodinomaisissa ja virikkeitä antavassa elinympäristössä.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Pitkäaikainen hoito ja huolenpito toteutetaan laitoksessa vain, jos se on henkilön terveyden tai turvallisuuden kannalta perusteltua, taikka siihen on muu painava peruste.

Pitkäaikaislaitoshoitoa pyritään järjestämään mahdollisimman lähellä asiakkaan tuttua arkiympäristöä, mutta palveluun liittyvien erityispiirteiden ja vähäisen käytön johdosta palvelu tarjotaan maakunnan alueella vain muutamissa toimipaikoissa.

Asiaksmaksut

Palvelusta peritään tulosidonnainen asiakasmaksu, jotka maakuntavaltuusto vahvistaa vuosittain talousarvion vahvistamisen yhteydessä.

Palveluiden tuottaminen

Pitkäaikaislaitoshoitopalveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.12.5 Kuntoutus- ja lyhytaikainen osastohoito

Palvelukuvaus

Kuntoutusosastohoidolla tarkoitetaan lyhytaikaista osastohoitoa, jossa hoidetaan ja kuntoutetaan laaja-alaistan kuntoutusta tarvitsevia sairaalasta jatkohoitoon siirtyneitä potilaita sekä erityisesti ikääntyneitä potilaita, joilla on avohoidossa todettu tehostetun kuntoutuksen ja toimintakyvyn arvioinnin tarve.

Kuntoutusosastolla potilailla taataan mahdollisuus vähintään päivittäiseen fysioterapiaan sekä toimintaterapeuttiseen arviointiin ja kuntoutukseen, puheterapeutin konsultaatioon, apuvälinetarpeen arviointiin. Hoidon tavoitteena on kuntouttaa asiakkaat toimintakyvyltään sellaisiksi, että elämä omassa kotona tai siihen verrattavassa paikassa on mahdollista. Hoito perustuu moniammatillisesti laadittuun kuntoutussuunnitelmaan, jonka toteuttamista jatketaan opastettuna senkin jälkeen, kun asiakas kotiutuu. Kuntoutusosastohoidon keskimääräiset hoitajakset ovat noin 20 vuorokautta.

Lyhytaikaisella osastohoidolla tarkoitetaan väestölle tarjottavia perusterveydenhuollon akuuttisairaanhoidonpalveluja. Osastoilla hoidetaan päivystyksestä äkillisen hoidon tarpeen vuoksi osastolle hoitoon tulleita ja siirtona sairaalasta jatkohoitoon tulleita kaikkien erikoisalojen potilaita. Potilaat hoidetaan diagnoosin ja hoitosuunnitelman mukaisesti potilaan sairauden vaatimalla tavalla. Potilaille taataan heidän tarpeidensa mukaisesti terveyttä, toimintakykyä ja kuntoutumista edistävää yksilöllistä, potilaan kokonaisvaltaisesti huomioon ottavaa ja suunnitelmallista hoitoa. Lyhytaikaisen osastohoidon keskimääräiset hoitajakset ovat 5-8 vuorokautta.

Osastoilla annetaan myös saattohoitovaiheen hoitoa. Osastoilla voidaan järjestää myös katkaisuhoidoja.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Kuntoutus- ja lyhytaikaisen vuodeosastohoidon palveluja on saatavilla erikoistavaroiden asiointialueilla niin, että ne ovat valtaosalle kansalaisista saavutettavissa tyypillisin asioinnissa käytettävien liikennevälinein enimmillään noin tunnin matkan päässä kotoa. Vuodeosastopalvelut, jotka edellyttävät

sairaalaympäristöä ja/tai erityisosaamista, on saatavilla vähintään yhdestä toimipaikasta maakunnan alueella

Asiakasmaksut

Palvelusta peritään maksuasetuksen mukaiset asiakasmaksut, jotka maakuntavaltuusto vahvistaa vuosittain talousarvion vahvistamisen yhteydessä.

Palveluiden tuottaminen

Osastohoidon palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.12.6 Kotisairaaloiminta

Palvelukuvauk

Kotisairaanhoido on potilaan kotiin vietyä sairaanhoitoa. Sen tarkoituksena on helpottaa sairaalasta kotiutumista, sairaan henkilön kotona selviytymistä ja kuntoutumista sekä ja tukea omaisia sairaan henkilön kotihoidossa.

Kotisairaalatiimin asiakkaiksi ohjautuu erityisesti saattohoitopotilaita, vaativampaa hoitoa tarvitsevia kotiutettavia potilaita vuodeosastoilta sekä sairaalan vuodeosastohoidosta, infektiopotilaita sekä haa- vanhoitopotilaita. Hoito- ja hoivapalveluiden lisäksi kotisairaaloimintaan kuuluvat mm. näytteidenotto, kivunhoito, avanteiden hoito ja potilasohjaus.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Kotisairaalapalvelua tuotetaan asiakkaan kotiin erikseen määriteltävillä kriteereillä.

Asiakasmaksut

Palvelusta peritään maksuasetuksen mukaiset asiakasmaksut, jotka maakuntavaltuusto vahvistaa vuosittain talousarvion vahvistamisen yhteydessä.

Palveluiden tuottaminen

Palvelun tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos ja sen alihankkijana toimivat palveluntuottajat.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.12.7 Sairaalan vuodeosastohoito

Palvelukuvauk

Täydentyä myöhemmin.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Sairaanhoidon vuodeosastohoito järjestetään maakunnan liikelaitoksen palveluna Sairaala Novassa Jyväskylässä.

Asiakasmaksut

Palvelusta peritään maksuasetuksen mukaiset asiakasmaksut.

Palveluiden tuottaminen

Sairaalan vuodeosastohoidon palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.13 Suun terveydenhuollon palvelut

Suun terveydenhuollon palveluiden järjestämisen tavoitteena on tukea ja kannustaa kansalaisia huolehtimaan omasta ja läheistensä suun terveydestä. Suun terveys huomioidaan kaikkien sote-palveluiden yhteydessä. Maakunnan hyväksymiltä sosiaali- ja terveystaloustuottajilta edellytetään, että ne tunnistavat suun terveyteen liittyvät hoidon tarpeet, tukevat kansalaisia ja ohjaavat tarvittaessa suun terveydenhuollon palveluiden piiriin.

Palvelukuvaukset

Suun terveydenhuollon palveluilla tarkoitetaan suun terveyden edistämistä ja seuranta- ja tutkimusta, hoidon suunnittelua, hoitoa ja hoidon seuranta- ja tutkimusta, niihin liittyvät lausunnot ja todistukset yksilö-, yhteisö-, ympäristö- ja väestötasolla. Palvelut sisältävät hammaslääkärin, suuhygienistin sekä hammashoitajan vastaanottopalvelut.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Lasten ja nuorten suun terveydenhuollon palvelut tarjotaan koulujen ja oppilaitosten toimitiloissa tai suun hoidon yksiköissä lähellä lasten ja nuorten muita normaaleja arkiympäristöjä niin, että palvelut ovat saatavilla valtaosalla enintään noin puolen tunnin matkan päässä kotoa. Oikomishoidon palveluja tarjotaan niin ikään koulujen ja oppilaitosten toimitiloissa tai niiden läheisissä suun hoidon yksiköissä, ellei hoidon luonne edellytä erityisvälineistöä ja osaamista, joka järjestetään oikomishoitoon keskittyneissä toimipisteissä.

Aikuisasiakkaat saavat kaikki suun terveydenhuollon suoran valinnan palvelut valitsemastaan suunhoidon yksiköstä arkisin 8-18. Suunhoidon yksiköt voivat tarjota palveluja myös muina aikoina. Suunhoidon yksiköt tarjoavat asiakkailleen yksilöllisen tarpeen mukaisesti akuutti- ja kiireettömiä vastaanottopalveluja suunhoidon toimipaikoissa. Vastaanottoja toteutetaan ja asiakkaita palvellaan myös puhelimitse sekä digitalisaation tarjoamia mahdollisuuksia monipuolisesti hyödyntäen.

Suunhoidon yksiköt (tuottajat) voivat perustaa maakunnan alueelle palveluvalikoimaltaan eri-tasoisia toimipaikkoja. Suunhoidon yksiköt (tuottajat) päättävät yksiköidensä palveluiden laajuudesta ja sijoittumisesta. Jokaisella suunhoidon yksiköllä on maakunnan alueella kuitenkin vähintään yksi sellainen toimipaikka, josta asiakkailta on mahdollisuus saada kaikki maakunnan määrittelemät suoran valinnan suun terveydenhuollon palvelut. Asiakkaat voivat käyttää valitsemansa palveluntuottajan kaikkia toimipaikkoja.

Iltta-, yö- ja viikonloppupäivystys sekä sairaalaympäristöä edellyttävät suun terveydenhuollon palvelut järjestetään maakunnallisessa toimipisteessä.

Palveluiden sisältö sekä saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin liitteenä olevissa palvelukuvauksissa.

Asiakasmaksut

Alle 18-vuotiaille palvelu on maksutonta. Muille maksuasetuksen mukaiset asiakasmaksut, jotka maakuntavaltuusto vahvistaa vuosittain talousarvion vahvistamisen yhteydessä.

Palveluiden tuottaminen

Alle 17-vuotiaiden ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon piirissä olevien koululaisten ja opiskelijoiden suun terveydenhuollon palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Aikuisväestön suun terveydenhuollon suoran valinnan palveluiden tuottajina toimivat maakunnan suun terveydenhuollon suoran valinnan palveluja tuottava tuotanto-organisaatio ja muut maakunnan hyväksymät suun terveydenhuollon suoranvalinnan palveluiden palvelutuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti

Sairaalaympäristöä vaativat palvelut sekä ilta-, yö- ja viikonloppupäivystys palvelut tuottaa ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.14 Erikoissairaanhoidon palvelut

Täydentyä myöhemmin.

17.15 Mielenterveys- ja päihdepalvelut

Mielenterveystyöllä tarkoitetaan yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvun edistämistä sekä mielisairauksien ja muiden mielenterveyden häiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä (Mielenterveyslaki 1990/1116).

Mielenterveystyö liittyy kaikkeen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Se on laaja-alaista toimintaa eri toimintaympäristöissä, ja laajasti ymmärrettynä siihen kuuluu väestön elinolosuhteiden kehittäminen siten, että olosuhteet edistävät mielenterveyttä ja ehkäisevät mielenterveyden ongelmien syntymistä.

Varsinaisiin mielenterveyspalveluihin kuuluvat mielenterveyden häiriöitä tai mielisairauksia poteville henkilöille suunnatut sosiaalipalvelut ja lääketieteellisin perustein annettavat terveydenhuollon palvelut.

Mielenterveyspalvelujen järjestämisen *keskeisimpänä painopisteenä* ovat ennalta ehkäisevät ja toimintakykyä tukevat palvelut. Tavoitteena on palvelujen nopea ja asiakkaan tarpeen mukainen saataavuus matalalla kynnyksellä. Hoidon ja palvelun tulee toteutua yhtenäisenä, tarvittaessa sosiaali- ja terveyspalvelujen rajattomana prosessina, joka suunnitellaan asiakkaan tarpeen mukaisesti. Asiakkaan mahdollisuus vaikuttaa omaan hoitoonsa ja palveluunsa on keskeinen hoitoon sitoutumista edistävä periaate. Itsehoito ja sähköiset palvelut ovat osa palvelukokonaisuutta. Virka-aikalähtöisyydestä ja vastaanottokeskeisyydestä siirrytään kohti liikkuvia ja asiakkaan omaan ympäristöön suuntautuvia palveluja.

Mielenterveyspalvelujen keskeinen lainsäädäntö ja ohjeistus:

- Mielenterveyslaki (1990/1116)
- Terveydenhuoltolaki (2010/1326)
- Kansanterveyslaki (1972/66)
- Sosiaalihuoltolaki (2014/1301)
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812)
- Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (2011/922)

17.15.1 Mielenterveys- ja päihdetyön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Palvelukuvaus

Asiakkaan *omahoito* voi toteutua netin omahoitosivustojen ohjelmilla esim. vertaistuen ja järjestöjen tukemana, tai mielenterveys- ja päihdetyön ammattilaisten ohjaamana hoidon ja kuntoutuksen menetelmiä hyödyntäen. Omahoitosivustoja ovat esim. Mielenterveystalo.fi, nettiterapiat, päihdelinkin testit, laskurit ja keskustelufoorumit, OmaKanta.fi, Hyvis.fi, Medinet ja chat- palvelut. Linkin nettisivustoille löytyvät maakunnan sote-sivuilta ja niistä kerrotaan asukkaille aktiivisesti sekä palvelutarpeen arvioinnin, palveluihin ohjauksen että palveluohjauksen eri vaiheissa. Asiakkaan hoito ja kuntoutus sisältää aina omahoidon menetelmiä, asiakkaan osallistamista ja vaikuttamista omaan toipumiseen.

Mielenterveys- ja päihde*interventioita* toteutetaan kaikissa sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä kolmannen sektorilla ja yksityisissä palveluissa. Palvelu tuotetaan palvelutarvearvioinnin ja yhteisen asiakassuunnitelman mukaan, ja myöntämiskriteereissä huomioidaan alan lainsäädäntö, suositukset toimivat palvelu- ja hoitoketjut ja hyvät käytännöt.

Ehkäisevä päihdetyö on haittojen ehkäisyyn ja vähentämiseen tähtävää vaikuttamista, tiedottamista, kouluttamista ja kampanjointia eri ikä- ym. kohderyhmille. Päihdeettömyyden edistäminen ja muiden riippuvuuksien, mm. peliriippuvuuden ehkäiseminen toteutuu kaikissa maakunnan sosiaali- ja terveyspalveluissa. Erityisesti maakunta koordinoi kumppanuuksia kuntien, seurakuntien ja kolmannen sektorin kanssa. Etsivän päihdetyön toimintaa ja sisältöjä suunnitellaan kiinteässä yhteistyössä kuntien nuorisopalvelujen, aikuissosiaalityön, terveydenhuollon ja vanhuspalvelujen kanssa.

Ehkäisevän päihdetyön vastuu säilyy kunnassa sivistystoimen, varhaiskasvatuksen, liikunnan, kulttuurin, vapaa-aikapalveluiden sekä nuorisotoimen yhteistyönä. Kuntien toteuttama ehkäisevä päihdetyö tukee maakunnan päihdetyön velvoitteita sekä valvontavastuuta. Maakunta ja kunta tekevät tiivistä yhteistyötä ehkäisevässä päihdetyössä. (Ehkäisevän päihdetyön laki 523/2015)

17.15.2 Mielenterveys- ja päihdetyön avohoito

Palvelukuvaus

Mielenterveys- ja päihdeavohoidolla laajasti ymmärrettynä tarkoitetaan kaikissa palveluissa tapahtuvaa ennaltaehkäisevää, hyvinvointia ja terveyttä edistävää kokonaisvaltaista mielenterveyttä ja päihdeettömyyttä tukevaa työtöytä.

Aikuispsykiatrinen avohoito ja kuntoutus on tutkimiseen perustuvaa, kokonaisvaltaista, tavoitteellista, määräaikaista ja asiakkaan palvelutarpeen mukaista palvelua. Palvelu sisältää konsultoinnin ja verkostoyhteistyön, läheisten ja perheen huomioimisen ja kotiin vietävän palvelun mahdollisuuden. Nuorten hoito- ja kuntoutusprosessissa on aina mukana koko perhe. Asiakassuunnitelmassa huomioidaan myös mahdollisuus ryhmämuotoisiin palveluihin, ja hyödynnetään myös kokemusasiantuntijoiden työpanosta ryhmien ohjaamisessa. Asiakas on aina itse osallinen asiakassuunnitelmaa laadittaessa, ja asiakkaan sitoutuminen ja motivaatio eri hoitomuotoihin huomioidaan.

Työ- ja toimintakyvyn arviointi sisältyy mielenterveys- ja päihdepalvelujen avohoidon perusprosessiin palveluohjauksen ensimmäisestä tapaamisesta alkaen. Arviointi edellyttää diagnoosikriteereihin perustuvaa haastattelua, mittareihin ja havainnointiin perustuvaa dokumentointia. Tavoitteena on, että potilas saa arvioinnista hyötyä kuntoutumisprosessiinsa, ja että hän saa sen etuuden, esim. sairausloman, kuntoutuksen tai eläkkeen), johon hän on oikeutettu.

Perustason psykiatrian vastaanottopalvelut tarjotaan asiakkaiden tarpeen mukaan muiden vastaanottopalveluiden yhteydessä. Perustasolla ei eritellä asiakkuuksia eikä perustason hoitoa ja palvelua diagnoosin mukaan, vaan asiakas kohdataan kokonaisvaltaisena kaikkine perustason hoidon- ja palvelun tarpeineen. Somaattiset sairaudet ja päihde- ja mielenterveysongelmat liittyvät usein yhteen ja koskevat perustasolla useimmiten samoja asiakkaita, joten psykiatrian perustason palvelut sisällytetään tiiviisti muihin perustason vastaanottopalveluiden. Palveluja tuetaan psykiatrian erityistason vastaanottopalveluilla.

Päihdeavohoito perustuu hoidontarpeen arviointiin, ja sisältää vastaanotoilla tapahtuvat tukikeskustelut, kotikäynnit, laituskuntoutuksen ohjaukset ja laituskuntoutuksen jälkeisen avokuntoutuksen. Hoidon ja kuntoutuksen tavoitteena on pysäyttää asiakkaan tilanteen paheneminen ja vähentää riippuvuuksista aiheutuvia riskejä ja haittoja. Asiakkaiden elämäntilannetta ja hyvinvointia käsitellään kokonaisuutena ja ratkaisuja etsitään myös perheen ja verkostojen kanssa. Moniammatillisessa työskentelyssä huomioidaan asiakkaan arjen hallinnan tuki, sekä työ- ja toimintakyvyn arviointi, ylläpitäminen ja lisääminen yhteistyössä asiakkaan ja hänen verkostonsa kanssa. Erityistason palvelu perustuu psykososiaalisen kuntoutuksen ja päihdelääketieteen menetelmiin ja se sisältää myös koulutus- ja konsultaatiopalveluja. Hoitomuotoja ovat yksilö- pari-, perhe- ja verkostotapaamiset, kotikäynnit, työkyvyn arviointi sekä ryhmähoidot.

Palvelun saatavuus ja saavutettavuus

Mielenterveyden avohuollon palvelut ovat saatavilla sote-keskusten yhteydessä seutukeskuksissa. Palveluun hakeutumisessa on matala kynnyks, lähetettä ei tarvita. Hoitopääsyssä noudatetaan terveydenhuollon hoidon saatavuuden aikarajoja. Harvoin tarvittavat erityisosaamisen palvelut voivat olla keskitettyjä palveluja maakunnan alueella. Kotiin vietävät avopalvelut ovat liikkuvia moniammatillisia alueellisia tiimejä.

Asiakasmaksut

Palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia, lukuun ottamatta asiakassuunnitelman mukaisia kotihoidon palveluja, joista peritään asiakasmaksulain mukaan määräytyvä asiakasmaksu.

Palvelun tuottaminen

Perustason päihde- ja mielenterveyspalveluiden vastaanottopalvelut sisältyvät suoran valinnan palveluihin ja niitä voivat tuottaa maakunnan omat tuotanto-organisaatiot ja maakunnan hyväksymät suoran valinnan palvelutuottajat.

Erityistason palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palvelujen käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.15.3 Psykoterapiat

Palvelukuvaus

Psykoterapia on tavoitteellista ja suunnitelmallista mielenterveyden ongelmien ja häiriön poistamiseen tai lieventämiseen tähtäävää ammatillista toimintaa, jota toteuttaa nimikesuojattu koulutettu psykoterapeutti. Psykoterapiat perustuvat teoreettisiin malleihin ja niissä sovelletaan tutkittuja klinisiä käytäntöjä. Psykoterapia edellyttää potilaalta sitoutumista tavoitteelliseen työskentelyyn. Psykoterapiat voivat olla lyhytkestoisia tai pitkäkestoisia, ja niitä voidaan toteuttaa yksilö-, pari- tai perheterapiana tai ryhmäterapiana.

Yksilöterapia on psykoterapian yleisin toteutusmuoto. Se on sanalliseen kerrontaan ja terapeutin ja potilaan vuorovaikutukseen perustuvaa lyhytkestoista tai pitkäkestoista terapiaa, jonka tavoitteena on lisätä potilaan valmiutta muutokseen.

Perhe- ja pariterapialla tarkoitetaan terapeuttista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan perheenjäsenten välisiin vuorovaikutussuhteisiin, perheenjäsenten näkemyksiin toisistaan ja toistensa motiiveista sekä ongelmasta ja sen ratkaisemisesta.

Ryhmäterapiassa huomioidaan yksilön lisäksi ryhmän jäsenten väliset suhteet ja ryhmäprosessit. Lyhyt 10-12 istunnon ryhmäterapia sisältää alkuhaastattelun, ryhmäistunnot ja jatkosuunnitelman, ja strukturointi edistää terapian vaikutusta. Keskeinen merkitys on palautteella ja elämänhallintakeinojen opettamisella.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Palvelut ovat saatavilla sote-keskusten yhteydessä. Hoitopääsyssä noudatetaan terveydenhuollon hoidon saatavuuden aikarajoja. Vaativissa terapiassa palvelu voi olla etäämpänä maakunnan alueella.

Asiakasmaksut

Palvelumaksu määräytyy asiakasmaksuasetuksen mukaisesti.

Palvelujen tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakassetelillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Arvio palvelujen käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.15.4 Työ- ja päivätoiminta

Työ- ja päivätoiminta ovat sosiaalisen kuntoutuksen muotoja, joilla pyritään sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen, syrjäytymisen torjumiseen ja osallisuuden edistämiseen. Sosiaaliseen kuntoutukseen sisältyy sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja -ohjaus yhteistyössä muiden sote- palvelujen kanssa, valmennus arki-elämän toiminnoista suoriutumisessa ja elämänhallinnassa, ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

Sosiaalista kuntoutusta toteutettaessa palvelu toimii yhteensovitetuna lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa. Sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuteen yhdistetään tarvittaessa päihde- ja mielenterveyshoito sekä muut tarvittavat palvelut ja tukitoimet yli sektorirajojen.

Päiväkeskuksessa järjestetään erilaisia elämänhallintaa ja sosiaalisia vuorovaikutussuhteita tukevia virkistys- ja harrastetoimintoja, sekä arjessa selviytymistä tukevia toimintoja (mm. pyykit ja peseytyminen). Toiminnalla pyritään edistämään sosiaalisen kuntoutumisen tavoitteiden toteutumista.

Työtoiminta voi asiakkaan kuntoisuuden mukaan olla työelämään sijoittumista tukevaa ja esteitä poistavaa työtoimintaa, tai elämänhallintaa ja sosiaalista kuntoutumista tukevaa tavoitteellista toimintaa. Sitä toteutetaan päiväkeskuksen yhteydessä järjestettävänä työskentelynä, tai esim. sopimus pohjaisesti eri työnantajille tehtävänä avosuojatyönä tai tuettuna työnä. Asiakkaalle maksetaan työosuusrahaa tai palkkaa sen mukaisesti, miten asiakkaan kuntoisuutta ja työpanosta on arvioitu, ja minkä sopimuksen nojalla työtoimintaa järjestetään. Työtoimintaa järjestetään myös yhteistyössä työvoimaviranomaisten ja kuntien kanssa kuntouttavana työtoimintana tai työkokeiluna, kun tavoitteena on tukea työelämästä pitkään poissa olleen asiakkaan työllistymisen edellytyksiä

Palvelujen saatavuus

Palvelut ovat saatavilla asiakkaiden työssäkäynnin ja asioinnin paikallisalueille, enimmillään noin tunnin ajomatkan tai kuljetusmatkan etäisyydellä asiakkaan kotoa.

Asiakasmaksut

Asiakkaalta peritään asiakasmaksuasetuksen ja maakunnan asiakasmaksujen määräytymistä koskevan päätöksen mukainen asiakasmaksu. Työtoiminnassa oleville asiakkaille maksetaan työosuusrahaa, työmarkkinatukea tai palkkaa sen mukaisesti, minkä tasoisesta työpanoksesta on kysymys ja mitä sopimusta noudatetaan.

Palvelun tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakassetelillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Arvio palvelujen käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.15.5 Kotiin annettavat palvelut

Palvelukuvaus

Kotiin annettavien mielenterveys- ja päihdepalvelujen tavoitteena on mahdollistaa asiakkaan kotona asuminen mahdollisimman pitkään. *Kotiin annettava psykiatrinen kotihoito* suunnitellaan ja toteutetaan siten, että se muodostaa toimivan kokonaisuuden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelun kanssa. Kotiin annettavalla mielenterveystyöllä vahvistetaan asiakkaan ja lähiverkoston mielenterveyttä suojaavia tekijöitä, sekä poistetaan ja vähennetään mielenterveyttä vaarantavia tekijöitä. Asiakkaalla on keskeinen rooli palveluja suunniteltaessa, niiden toteutuksessa ja arvioinnissa.

Kotihoidolla tarkoitetaan sosiaalihoitolain 20 §:n mukaista kotipalvelujen ja terveydenhuoltolain 25 §:n mukaista kotisairaanhoidon tehtävien muodostamaa kokonaisuutta. Palvelu on peruspalvelua, joka on ensisijainen palvelu kaikille asiakasryhmille. Palvelusta tehdään valituskelpoinen viranhaltijapäätös. Kotihoidon palveluja voidaan täydentää itsenäisen tuetun asumisen palvelulla.

Tuettua kuntouttavaa asumispalvelua/tehostettua asumispalvelua tuotetaan asumisyksikössä, ryhmäasumisessa ja omaan kotiin annettavana palveluna. Tuettu kuntouttava asumispalvelu voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista, ja se perustuu yhteistyössä verkoston kanssa tehtyyn asiakassuunnitelmaan. Palveluun liittyy intensiivinen kuntoutus, jonka tavoitteena on auttaa asiakasta itsenäiseen elämään.

Itsenäisen asumisen tuki on tavoitteellista ohjausta aikuisen mielenterveys- ja päihdeasiakkaan arkielämän sujumiseksi kodissa ja kodin lähiympäristössä. Itsenäisen asumisen tuki turvaa asiakkaan onnistunutta kotiutumista sairaalasta tai asumispalvelusta. Tuki sisältää yksilöllisen tarpeen ja asiakassuunnitelman mukaisesti ryhmä- ja päivätoimintaa, kotihoitoa ja kotihoidon tukipalveluja. Toimintaa toteutetaan yhteistyössä esim. sairaalan, asumisyksikön, psykiatristen avopalvelujen ja kotihoidon kanssa asiakassuunnitelman mukaisesti.

Kotikuntoutus ja arjessa selviytymisen tuki voivat sisältää asiakkaan tarpeen mukaisesti kaikkia mielenterveyden ja päihdepalvelujen avohoidon palveluja, sekä sosiaalisen kuntoutuksen ja kotihoidon palveluja yllä olevien kuvausten mukaisesti. Tavoitteena on palauttaa ja ylläpitää asiakkaan voimavaroja, toimintakykyä ja arjen ja sairauden oireiden hallintaa.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Palvelu on lähipalvelua, joka tuodaan asiakkaan kotiin tai asumisyksikköön, missä asiakas asuu vuokrasopimuksella. Ryhmätoiminnot, mm. päivätoiminta ja työtoiminta järjestetään kohtuullisen asiointi/kuljetusmatkan etäisyydellä siten, että palvelu on pääsääntöisesti saatavilla noin puolen tunnin ajo- tai kuljetusmatkan etäisyydellä asiakkaan kotoa.

Asiakasmaksut

Palvelu on asiakkaalle maksutonta lukuun ottamatta kotihoidon palveluja, joista peritään asiakasmaksuasetuksen mukainen asiakasmaksu.

Palvelujen tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakassetelillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Arvio palvelujen käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.15.6 Mielenterveys- ja päihdepalvelujen asumispalvelut

Palvelukuvaus

Mielenterveys- ja päihdeasiakkaan palveluasuminen voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista kuntouttavaa asumista asiakkaalle, jonka palvelutarpeeseen on ennen päätöksentekoa pyritty vastaamaan kaikilla mahdollisilla kotona asumista tukevilla keinoilla. Palveluasuminen on 12-tuntista, ei ympärivuorokautista palvelua, jossa mahdollisiin yöaikaisen hoidon tarpeisiin kyetään vastaamaan esim. kotihoiton yöpartion avulla. Palvelu perustuu moniammatillisesti laadittuun asiakassuunnitelmaan, ja siitä tehdään sosiaalihoitolain ja sosiaalihoillon asiakkaan asemasta annetun lain mukainen valituskelpoinen päätös. Asuminen perustuu vuokrasopimukseen. Asumispalvelu toteutetaan asumisyksikössä, jossa on laatusuosituksen ja toimiluvan edellyttämät tilat ja henkilöstö. Asumispalvelu on toimintakykyä tukevaa ja kuntouttavaa, ja myös kodin ulkopuolelle suuntautuvaa toimintaa tuetaan.

Ympärivuorokautinen tehostettu asumispalvelu on asumista asumisyksikössä, jossa toimintarajoitteinen asiakas saa ympärivuorokautista kuntoutumista edistävää hoitoa, ohjausta, huolenpitoa ja tukea 24/7. Palvelu perustuu moniammatillisesti laadittuun asiakassuunnitelmaan, ja siitä tehdään valitus-

kelpoinen päätös, ja asuminen perustuu vuokrasopimukseen. Asiakkaan palvelutarpeeseen on ennen päätöksentekoa pyritty vastaamaan kaikilla mahdollisilla kotona asumista tukevilla keinoilla. Asumis- palvelu toteutetaan asumisyksikössä, jossa on laatusuosituksen ja toimiluvan edellyttämät tilat ja henkilöstö. Asumispalvelu on toimintakykyä tukevaa ja kuntouttavaa, ja myös kodin ulkopuolelle suuntautuvaa toimintaa tuetaan. Palvelu voi olla lyhytaikaista, pääasiassa alle kaksi vuotta kestävää vahvasti kuntouttavaa palvelua, tai pitkäaikaista asumista yksikössä asiakkaan palvelutarpeen ja säännöllisesti päivitetyn asiakassuunnitelman mukaisesti.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Palvelu on saatavissa maakunnan alueella noin tunnin ajomatkan etäisyydellä asiakkaan aikaisemmasta arkiympäristöstä.

Asiakasmaksut

Asiakasmaksu, joka kattaa hoidon, hoivan ja kuntoutuksen, peritään asiakasmaksuasetuksen ja maakunnan asiakasmaksujen määräytymistä koskevan päätöksen mukaan. Lääkkeet ja henkilökohtaisen hygienian, harrastukset ym. asiakas maksaa itse. Vuokra maksetaan asunnon omistajalle.

Palvelujen tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakassetelillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Silloin kun asiakas tarvitsee paljon erilaisia palveluja, hänelle voidaan myöntää myös asiakassuunnitelmaan perustuva henkilökohtainen budjetti, jolla asiakas voi hankkia itselleen asiakassuunnitelman mukaisia kotihoidon palveluja valitsemaltaan palveluntuottajalta.

Arvio palvelujen käytöstä ja maakunnalle aiheutuvat kustannukset

Täydentyä myöhemmin.

17.15.7 Mielenterveys- ja päihdelaitoshoido

Palvelukuvaus

Psykiatrisessa osastohoidossa hoidetaan potilaita, joiden kohdalla avohoidon keinot ovat riittämättömiä. Hoito perustuu lääkärin läheteeseen ja on yleensä vapaaehtoista, mutta mielenterveyslain mukaisesti toteutetaan myös tahdosta riippumatonta hoitoa. Osastohoidon sisältö perustuu yksilölliseen hoidontarpeen arviointiin ja kiireellisyyteen (akuutti, subakuutti, elektiivinen, kuntoutuksellinen ja tutkimuksellinen). Hoito toteutetaan käypähoito-suositusten mukaisesti huomioiden hoidon eettiset periaatteet ja hoitoketjun toimivuus. Palvelu tuotetaan yksikössä joka täyttää lakien, asetusten, toimilupien ja laatusuosituksen mukaiset edellytykset sekä tilojen että henkilökunnan mitoituksen ja osaamisen osalta.

Riippuvuuskien laitoshoidossa hoidetaan potilaita joiden kohdalla avohoidon keinot ovat riittämättömiä ja joiden vieroitusoireiden hallinta tarvitsee turvallisesti toteutuakseen osastohoitoa. Hoidon/palvelun tarve perustuu moniammatillisesti laadittuun palvelutarvearvioon ja asiakassuunnitelmaan. Hoito pitää sisällään vaikeat akuutit vieroitusoireet, suunnitellut huume- ja lääkevieroitukset sekä korvaushoidon aloittamisen, tehostamiset ja lopettamiset. Palveluissa ja hoidon toteutuksessa huomioidaan myös alaikäisten hoidon tarve. Hoito perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon ja hoitosuosituksiin. Hoitoon sisältyy päihdeongelmien kartoitus, akuuttien vieroitusoireiden hoito, psykososiaalinen hoito ja sosiaalisen tilanteen kartoitus, mm. lastensuojelu, toimeentulo, asuminen jne. Palvelun toteuttaa lain määrittämät kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilöstö asiakassuunnitelman mukaisesti.

Päihdehuollon kuntouttava laitoshoido voi olla lyhytaikaista tai pitkäaikaisempaa asiakassuunnitelman ja asiakkaan kuntoutumisen etenemisen mukaisesti. Pitkäaikainen päihdekuntoutus ja osastohoido on lääkärijohtoista lääkärin määräämää hoitoa, josta ei tehdä valituskelpoista päätöstä.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Palvelu on saatavilla maakunnan alueella, mutta erityistä osaamista edellyttämässä tilanteissa se voi sijaita myös etäämmällä.

Asiakasmaksut

Asiakkaalta peritään asiakasmaksuasetuksen mukainen asiakasmaksu.

Palvelujen tuottaminen

Päihde- ym. riippuvuuksien laitoshoido tuotetaan asiakassetelillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Mielenterveysasiakkaan laitoshoitopalveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palvelujen käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.16 Vammaisten palvelut

Vammaisten henkilöiden tarvitsemat palvelut ja tukitoimet järjestetään niin, että ne tukevat omatoimista suoriutumista, selviytymistä tavanomaisista elämän toiminnoista sekä edistävät osallistumista yhteiskunnan toimintoihin. Kaikkia vammaisten tarvitsemia palveluja ja tukitoimia ei voida riittävässä määrin järjestää yleislainsäädännön (mm. sosiaalihoitolain) nojalla, minkä vuoksi tarvitaan vammaispalvelulain mukaista erityislainsäädäntöä turvaamaan vammaisten - erityisesti vaikeavammaisten - henkilöiden erityistarpeet.

Vammaispalvelulain 2 §:n mukaan vammaisella tarkoitetaan sellaista henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista. Vammaisuus tai vaikeavammaisuus määritellään vammaispalvelulaissa tai -asetuksessa erikseen jokaisen palvelun ja tukitoimen kohdalla.

Vammaispalvelulaki on ensisijainen suhteessa kehitysvammalakiin. Lakien keskinäisellä soveltamisjärjestyksellä on merkitystä tilanteissa, joissa asiakkaan palvelutarpeeseen on mahdollista vastata kumman tahansa järjestelmän mukaisilla palveluilla. Tällöin tilannetta arvioidaan asiakkaan kokonaisedun näkökulmasta. Kehitysvammalaki voi tulla sovellettavaksi muun muassa silloin, kun sen mukainen palvelu on asiakkaalle taloudellisesta edullisempaa kuin vammaispalvelulain mukainen palvelu.

Vammaisten palvelut järjestetään ensisijaisesti osana yleisiä, kaikille tarkoitettuja sosiaali- ja terveyspalveluja. Vammaisille järjestetään vammaisuuden perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon erityis- palveluita silloin, kun peruspalvelut eivät ole riittäviä tai tarkoituksenmukaisia.

Vammaislainsäätöjen uudistamistyö on käynnissä. Vammaispalvelulainsäädännön uudistamisen keskeisiä tavoitteita ovat vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen edistäminen ja toteutuminen sekä palvelujen saaminen tarpeen mukaan. Tarkoitus on, että uusi vammaislaki tulee voimaan vuonna 2020.

17.16.1 Vammaispalvelun sosiaalityö

Palvelukuvaus

Vammaispalvelun sosiaalityöhön ja sosiaalihojaukseen kuuluu vammaispalvelulain ja erityishoitolain mukaisten palveluiden palvelutarpeen arviointi, palveluiden suunnittelu ja päätöksenteko, palveluiden järjestämisen organisointi, yhteistyö verkostojen kanssa sekä muut sosiaalihoitolain mukaiset palvelut.

Alkuarviointiin kautta ohjaututaan liikelaitoksen vammaispalveluiden palveluohjaukseen (sosiaalihojaukseen). Asiakas voi tulla myös suoraan vammaispalvelun palveluohjaukseen. Palveluohjaaja huolehtii asiakkaan kanssa hänen tarvitsemiensa palvelujen suunnittelusta, hankkimisesta ja yhteensovittamisesta.

tamisesta sekä huolehtii, että asiakkaan asiat etenevät suunnitelman mukaisesti. Keskeistä on asiakkaan ja työntekijän luottamussuhde ja asiakaslähtöinen työskentelytapa.

Yksilökohtaisen palveluohjauksen keskeisintä sisältöä ovat neuvonta, koordinointi ja asianajo. Osana palvelujen suunnittelua toimivat palvelujen tarpeen yksilöllinen arviointi sekä asiakkaan voimavarojen kartoitus. Palveluohjaus on tärkeää etenkin muutos- ja siirtymävaiheessa. Asiakkaalle nimetään henkilökohtainen vastuuhenkilö, joka tukee asiakasta ja hänen läheisiään oikeiden ja sopivien palvelujen valinnassa. Asiakkuuden alkaessa ohjausta ja neuvontaa annetaan riippumatta siitä, mikä vamma-diagnoosi on kyseessä. Palveluohjausta annetaan puhelinneuvontana, etäpalveluna (sähköiset palvelut mm videoneuvottelu, tekstiviestit yms.), kotikäynteinä ja toimistolla. Tiedot kirjataan asiakastietojärjestelmään, jonka myötä aloitetaan asiakassuunnitelman valmistelu.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Vammaispalvelun sosiaalityön palveluja tarjotaan arkisin virka-aikana asiakkaiden kotona ja muissa arkiympäristöissä sekä vastaanottoluonteisesti sote-keskusten yhteydessä. Palvelu voidaan toteuttaa myös etäyhteydellä tilanteen mukaan.

Sote-keskuksissa annetaan yleistä ohjausta ja neuvontaa myös vammaisille henkilöille.

Asiakasmaksut

Palvelu on asiakkaille maksutonta.

Palveluiden tuottaminen

Vammaispalvelun sosiaalityö ja sosiaaliohjaus siihen liittyvine viranomaistehtävineen tuotetaan ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottavan maakunnan liikelaitoksen toimesta.

Sote-keskuksissa annattavan yleisen ohjauksen ja neuvonnan tuottamisesta vastaa maakunnan sote-keskuspalveluja tuottava tuotanto-organisaatio ja muut maakunnan hyväksymät sote-keskuspalvelutuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.16.2 Henkilökohtainen apu

Palvelukuvaus

Henkilökohtainen apu on:

- Välttämätöntä toisen ihmisen antamaa apua niissä tavanomaiseen elämään liittyvissä toimisissa, jotka henkilö tekisi itse, mutta vamman tai sairauden vuoksi hän ei selviä niistä itse.
- Itsenäisen elämän mahdollistamista vaikeavammaiselle henkilölle.
- Vammaispalvelulain mukaista palvelua, johon palvelun myöntämiskriteerit täyttävällä vaikeavammaisella henkilöllä on subjektiivinen oikeus.

Henkilökohtaista apua järjestetään päivittäisiin toimiin kotona ja kodin ulkopuolella, myös työhön ja opiskeluun välttämätön määrä. Lisäksi harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen tulee myöntää vähintään 30 h/kk henkilökohtaista apua.

Henkilökohtaisen avun ulkopuolelle jäävät sellaiset avun tarpeet, jotka edellyttävät pääosin hoivaa, hoitoa ja valvontaa.

Vammaispalvelulain 8 §:n mukaan maakunnalla ei ole erityistä velvollisuutta henkilökohtaisen avun järjestämiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein. Tämä koskee tilanteita, joissa vaikeavammaisen henkilö tarvitsee vaativaa ja monialaista erityisosaamista sekä ympärivuorokautista sairaanhoidollista hoitoa edellyttäviä palveluja. Säännös

koskee myös tilanteita, joissa henkilö on jo palvelu- tai hoidontarpeensa kannalta perustellusti laitoshoidossa.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Henkilökohtaista apua tarjotaan asiakkaiden palvelutarpeen mukaan kotiin ja asiakkaan tavanomaisiin arki- ja asiointiympäristöihin, työhön ja opiskeluun.

Palveluasumisen tai asumispalvelun piirissä oleville vaikeavammaisille henkilöille on järjestettävä henkilökohtaista apua myös kodin ulkopuolisiin päivittäisiin toimiin heidän välttämätöntä avuntarvettaan vastaavalla tavalla.

Asiakkailla tulee olla saatavilla eri vaihtoehtoja henkilökohtaisen avun toteuttamistapaan asuinpaikan sijainnista riippumatta.

Perusopetuksen osalta henkilökohtaisen avun ensisijainen järjestämisvastuu on kunnan opetustoimella.

Henkilökohtaista apua koordinoi maakunnallinen keskus/keskukset. Keskuksessa on päivystys iltaisin ja viikonloppuisin. Apua antavat myös liikkuvat sosiaalihuollon tiimit.

Asiakasmaksut

Asiakasmaksulain 4 §:n mukaan henkilökohtainen apu on saajalleen maksutonta.

Palveluiden tuottaminen

Palvelu perustuu palvelutarpeen arviointiin, palvelusuunnitteluun ja viranomaispäätökseen. Palvelutarpeen arviointi ja palveluiden myöntämispäätös tehdään maakunnan palvelutarpeen arvioinnista vastaavassa liikelaitoksessa.

Palvelua tuotetaan työnantajamallilla, asiakassetelillä tai henkilökohtaisella budjetilla.

Työnantajamallissa henkilökohtaisen avun päätöksen saamisen jälkeen asiakas palkkaa itselleen henkilökohtaisen avustajan ja huolehtii työnantajavelvoitteista. Henkilökohtaisen avustajan tehtävään ei ole pätevyysvaatimuksia, vaan asiakas voi valita avustajan, jonka kokee parhaiten vastaavan hänen tarpeita. Maakunta korvaavaa henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat lakisäteiset kustannukset ja hoitaa tarvittaessa palkanlaskennan asiakkaan puolesta.

Henkilökohtaista apua tuotetaan asiakassetelillä, mikäli asiakas ei ole kykenevä hoitamaan työnantajan velvollisuuksia/ ei halua toimia työnantajana. Henkilökohtaista apua tuottavat maakunnan hyväksymät asiakaspalveluseleiden tuottajat.

Henkilökohtaisen avun järjestämiseen voidaan asiakkaalle antaa myös henkilökohtainen budjetti.

Henkilökohtaisen avun tuottaminen voi olla myös yhdistelmä edellä kuvatuista tavoista.

Riippumatta järjestämistavasta, vaikeavammaisen ihminen itse päättää siitä, mitä, missä, milloin ja miten hän saa henkilökohtaista apua ja sekä siitä, kuka häntä avustaa.

Henkilökohtaista apua koordinoi maakunnallinen tai useamman maakunnan yhteinen henkilökohtaisen avun keskus, jossa hoidetaan avustajavälitystä, neuvotaan palkkaukseen ja työsuhteeseen liittyvissä asioissa työnantajaa sekä järjestetään koulutusta ja työnohjausta eri osapuolille

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.16.3 Avohuolto

17.16.3.1 Työtä, opiskelua ja osallisuutta tukevat palvelut

Palvelukuvaus

Sosiaalihuoltolain mukainen työtoiminta on maakunnan järjestämää sosiaalipalvelua, jonka tavoitteena on ehkäistä asiakkaan syrjäytymistä ja ylläpitää sosiaalista, psyykkistä sekä fyysistä toimintakykyä työtoiminnan avulla. Työtoimintaa järjestetään toimintakeskuksessa/työ- ja päivätoimintayksikössä henkilöille, joilla on vaikeaa osallistua työhön avoimilla työmarkkinoilla ja joiden toimeentulo perustuu pääosin sosiaaliturvaetuuksiin (työkyvyttömyyseläke, kuntoutustuki). Asiakkaalle tehdään päätös myönnetystä palvelusta. Työtoiminnasta voidaan maksaa työosuusrahaa. Työtoimintaan osallistuvilla on mahdollisuus osallistua myös muuhun yksikössä järjestettävään yhteisölliseen toimintaan sekä käydä yksilöllisiä tukikeskusteluja ohjaajien kanssa.

Vammaisten työtoiminta on tarkoitettu henkilöille, joilla ei ole edellytyksiä osallistua työsuhteeseen työhön. Työkäisillä on palveluun subjektiivinen oikeus. Työtoiminnassa asiakas saa tukea valintojen ja suunnitelmien tekemiseen, muutoksiin ja siirtymävaiheisiin, opintoihin ja työhön pääsemiseen, mahdollisimman suuren itsenäisyyden saavuttamiseen, terveyteen ja hyvinvointiin, itseilmaisuuksiin ja luovuuteen, sosiaalisissa rooleissa toimimiseen. Asiakas voi halutessaan osallistua työtoimintaan, jonka tavoitteena on asiakkaan toimintakyvyn ja yhteiskunnallisen sopeutumisen edistäminen, työssä tarvittavien valmiuksien ja taitojen vahvistaminen. Toiminta voi olla yksilöllistä tai ryhmämuotoisesti toteutettua. Asiakkaan kanssa arvioidaan hänen toimintakykynsä arki- ja työnhakutaitoihin liittyen ja laaditaan yksilöllinen työtoimintasuunnitelma. Suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Mikäli asiakkaalla on edellytyksiä työsuhteeseen työhön, hänet ohjataan tuetun työn palveluun.

Sopeutumisvalmennusta voidaan myöntää vammaispalvelulain 8 §:n perusteella. Sopeutumisvalmennuksen sisällöstä säädetään vammaispalveluasetuksen 15 §:ssä.

Sopeutumisvalmennuksen tavoitteena on vammaisen henkilön toimintakyvyn edistäminen. Sopeutumisvalmennukseen kuuluu vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä neuvonta, ohjaus ja valmennus. Sopeutumisvalmennusta voidaan toteuttaa yksilöllisesti tai ryhmäkohtaisesti ja tarvittaessa se voi olla myös toistuvaa. Sopeutumisvalmennusta järjestetään erilaisten kurssien muodossa. Myös vammaisen henkilön kotona tapahtuva sopeutumisvalmennus on mahdollista.

Ei Kela-korvattavat. Mm. kommunikaation edistämistä koskeva opetus (esim. viittomien ja viittomakielien koti- ja ryhmäopetus), itsenäisten elämäntaitojen opiskelu (esim. liikkumistaidon ohjaus) ja tukihenkilötoiminta. Järjestetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Sopeutumisvalmennuksen tarkoituksena on auttaa vammaista henkilöä vastaanottamaan vammasta aiheutuvat psyykkiset paineet ja toisaalta selvittää vammaisuudesta johtuvat käytännön ongelmat.

Työvalmennus, tuettu työ ja avotyö: Tuettu työ on tarkoitettu henkilöille, joilla on vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi vaikeuksia työllistyä työsuhteeseen ilman erityistä tukea. Tuetussa työssä vammaiset aikuiset tekevät palkkatyötä tavallisilla työpaikoilla ohjaajien jatkuvan tuen turvin. Työvalmennukseen tulevilla asiakkailla on peruskoulun jälkeen suoritettu ammatillinen tutkinto. Työntekijää tuetaan työhaussa, työsuhdeneuvotteluissa, työtehtävien oppimisessa, työyhteisöön tutustumisessa ja työsuhteeseen liittyvien asioiden hoidossa. Tuettuun työhön päästyään asiakkaalla on jatkuva työvalmennuksen tuki käytettävissä. Osa järjestettävästä työtoiminnasta toteutuu tavallisilla työpaikoilla, joissa vastuu säilyy palvelun järjestäjällä, ns. avotyötoiminta. Avotyötoiminnassa työntekijä ei ole työsuhteessa työnantajaan. Tavoitteena on avotyötoiminnan vähentäminen ja lisätä tuettua työtä esim. työkokeilu- ja harjoittelusijoituksilla tavallisille työpaikoille. Päiväaikaista toimintaa arvioidaan ja seurataan asiakkaan terveyden ja kokonaisvaltaisen elämänhallinnan ja osallistumisen pohjalta.

Päivätoiminnan (päiväaikainen toiminta) tavoitteena on tarjota vaikeavammaisille henkilöille mahdollisuuksia sosiaalisiin kontakteihin, vertaistukeen ja edistää asiakkaan itsenäistä selviytymistä henkilökohtaisen asiakassuunnitelman mukaisesti. Päiväaikaisen toiminnan tavoitteena on kunkin asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaisen kuntoutuksen, ohjauksen ja virikkeellisen toiminnan tarjoaminen. Päiväaikainen toiminta sisältää asiakkaan palvelusuunnitelmaan kirjattuja sisältöjä huomioiden asiakkaan omat ehdotukset ja toiveet. Päivätoiminnan sisältö vaihtelee asiakkaan toimintakyvyn mukaan. Päiväaikaista toimintaa järjestetään asiakkaan tarpeen mukaan, ja sen avulla tuetaan asiakkaan läheisten jaksamista ja tarvittaessa myös mahdollistetaan heidän työssäkäyntinsä. Päivätoiminta ei tarkoita aina fyysistä päivätoimintatilaa vaan kyseessä voi olla ns. "seinätön päivätoiminta".

Aamu- ja iltapäivähoito. Kehitysvammaisille ja autismikirjon koululaisille järjestettävää tavoitteellista toimintaa, joka toteutetaan ryhmämuotoisesti joko opetus- ja varhaiskasvatuspalvelujen järjestämän toiminnan yhteydessä tai vammaispalvelun järjestämänä. Perusopetuksen loma-aikoina, kuten esimerkiksi kesäloman aikana, palvelua voidaan järjestää ryhmämuotoisen toiminnan lisäksi myös yksilöllisillä ratkaisulla. Aamu- ja iltapäivätoiminta kattaa myös ne yksilölliset hoidon tarpeet, joita tulee esimerkiksi vanhempien vuorotyöstä johtuen (Palvelu on jäämässä kuntien järjestämisvastuulle?)

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Työtä, opiskelua ja osallisuutta tukevia palveluja järjestetään lähellä asiakkaiden tyypillisiä arkiympäristöjä niin, että ne ovat valtaosalla asiakkaista enimmillään noin tunnin päässä kotoa. Samoin vammaisten työtoiminta, työvalmennus, tuettu työ ja avotyö järjestetään kohtuullisen matkan päästä asiakkaan kotoa.

Sopeutumisvalmennus järjestetään osittain lähipalveluna ja osittain keskitetysti. Palvelua voidaan tarjota omassa kodissa tai ryhmämuotoisena. Kurssit voivat olla ylimaakunnallisia.

Päivätoiminta on oman kodin ulkopuolella järjestettävää palvelua. Asiakkailla on saatavilla eri vaihtoehtoja asuinpaikan sijainnista ja iästä riippumatta, enimmillään noin tunnin päästä kotoa.

Aamu- ja iltapäivähoitoa on saatavilla koko maakunnan alueella, mutta saavutettavuus voi vaihdella asiakasmäärien ja välimatkojen perusteella.

Asiakasmaksut

Vammaispalvelulain perusteella myönnetty palvelut ovat pääsääntöisesti maksuttomia. Asiakas vastaa ateriamaksuista ja kuljetuksista. Mikäli palvelu on myönnetty erityishuoltona, on myös kuljetus maksutonta.

Sopeutumisvalmennus on pääosin maksutonta, mutta palveluista voidaan myös olla osittainen omavastuu maksukyvyyn mukaan (tilanteissa esimerkiksi korvataan puolet kurssista).

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakaseteleillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Asiakkaalla on mahdollisuus saada palvelut myös henkilökohtaisella budjetilla.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.16.3.2 Arjen toimintoja ja asumista tukevat palvelut

Palvelukuvaus

Asumiskokeilun tai muuttovalmennuksen tavoitteena on selvittää asiakkaan yksilöllistä avun ja tuen tarvetta ja harjoitella itsenäistä asumista. Asumiskokeilulla tuetaan asukasta soveltuvan asumismuodon valinnassa ja siihen siirtymisessä (esim. kuntoutusjakson jälkeen, lapsuudenkodista tai toisesta asumisyksiköstä muuttaessa). Kokeilun aikana selvitetään ja arvioidaan myös asukkaan asumisesaan tarvitseman tuen määrää ja laatua.

Sekä asumiskokeilu että muuttovalmennus on aina määräraikaista. Asumiskokeilujakso suunnitellaan yksilöllisesti asiakkaan tarpeista ja toiveista käsin. Sekä muuttovalmennus että asumiskokeilu perustuvat asiakkaan kanssa laadittuun suunnitelmaan, johon kirjataan tavoitteet, ohjauksen sisältö, aikataulu sekä tuki itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi. Palvelun aikana toimitaan tiiviissä yhteistyössä asukkaan läheisten ja muun palveluverkoston kanssa. Asumiskokeilun aikana asukkaan toimintakykyä ja arjenhallinnantaitoja seurataan ja arvioidaan. Asukkaan valmiuksia ja edistymistä dokumentoidaan kokeilun aikana ja kokonaisuudesta laaditaan raportti. Asumiskokeilua voidaan tuottaa eritaivoin.

Asunnonmuutostöillä mahdollistetaan vaikeavammaisen henkilön mahdollisuus asua omassa kodissaan mahdollisimman itsenäisesti. Asunnonmuutostyöhön liittyvät palvelut on määritelty tarkemmin lääkinällisten kuntoutuspalveluiden yhteydessä.

Kotihoidon palveluilla mahdollistetaan vammaisen henkilön mahdollisuus asua omassa kodissaan. Shl 20 §: Kotihoidolla tarkoitetaan kotipalvelun ja terveydenhuoltolain 25 §:ään sisältyvien kotisairaanhoidon tehtävien muodostamaa kokonaisuutta. Esim. vpl:n mukaiseen palveluasumispäätökseen omaan kotiin voi sisältyä kotihoidon palvelut. Kotihoito on tällöin maksutonta vaikeavammaiselle henkilölle. Vammaiselle henkilölle myönnetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain mukaan kotihoidon palvelut kuten kenelle tahansa joka tarvitsee kotihoidon palveluita, palvelutarpeen arviointi tehdään tavanomaisena palvelutarpeen arviointina osana kotihoidon palvelutarpeen arviointia. Asiakkaan palvelukokonaisuuteen voi kuulua kotihoidon palvelut henkilökohtaisen avun toteuttamistapana, tai muutoin osana palveluasumisen toteuttamista. Kotihoidon palvelut voidaan yhteen soviittaa myös vammais- palvelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimien kanssa. Vammais- palvelulain mukaiseen palveluasumispäätökseen voi sisältyä myös kotihoidon palvelut. Kotihoidon palvelut on määritelty hoito- ja hoivapalveluiden yhteydessä. Huomioitava myös vammaiset ja kehitysvammaiset henkilöt kotihoidon palvelujen saajina.

Yksilöllisen elämän ja asumisen tukea järjestetään sellaisille erityistä tukea tarvitseville henkilöille, jotka asuvat omassa kodissaan ja tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen ja elämään. Asumisen tuen tavoitteena on asiakkaan osallisuutta tukeva mahdollisimman itsenäinen elämä. Tukiasunto voi olla joko omistus- tai vuokra-asunto. Se voi sijaita ryhmäkotien tai asuntoryhmien yhteydessä tai niiden lähellä. Tuen avulla henkilöt selviytyvät asumiseen ja arkeen liittyvistä asioista. Tuetussa asumisessa asukasta ohjataan ja tuetaan yksilöllisen tarpeen mukaisesti esim. itsestä ja terveydentilasta huolehtimiseen, ruoan valmistamiseen ja ruokailuun sekä kodinhoitoon. Heitä ohjataan asioinneissa ja raha-asioden hoitamisessa, vapaa-ajan toimintojen järjestämisessä sekä sosiaalisissa suhteissa.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Arjen toimintoja ja asumista tukevia palveluja tarjotaan koko maakunnan alueella asukkaiden koteihin ja arkiympäristöihin.

Yksilölliset asumisen tuen palvelut asukkaan kotiin. Ohjausta voidaan antaa osittain myös etäyhteyksien (videovälitteinen) avulla. Tukea asumiseen järjestetään asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaisesti pääsääntöisesti arkisin klo 8-16 välillä. Tarvittaessa järjestetään myös ilta- ja viikonloppukäyntejä.

Asiakas hakee ja valitsee asunnon ja asuinpaikan. Tuki asumiseen voidaan järjestää joko maakunnan henkilöstöllä tai asiakassetelillä tai henkilökohtaisella budjetilla. Arjen toimintoja ja asumista tukevia palveluja tarjotaan koko maakunnan alueella asukkaiden koteihin ja arkiympäristöihin. Kotihoidon palveluja tarjotaan 24/7.

Asiakasmaksut

Kotihoidosta peritään tulojen mukaiset maksut. Kotihoito on maksutonta asiakkaalle, mikäli sitä järjestetään omaan kotiin osana vammais- palvelulain mukaista palveluasumista.

Muuttovalmennuksesta ja asumiskokeilusta voidaan periä järjestämistavasta riippuen ateriamaksut, ylläpitomaksu ja asumismaksu.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakasseteleillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Silloin kun asiakas tarvitsee paljon erilaisia palveluja, hänelle voidaan myöntää myös asiakassuunnitelmaan perustuva henkilökohtainen budjetti, jolla asiakas voi hankkia itselleen asiakassuunnitelman mukaisia palveluja valitsemaltaan palveluntuottajalta.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.16.4 Asumispalvelut

17.16.4.1 Lyhytaikaishoito

Palvelukuvauk

Lyhytaikaishoito on tarkoitettu kehitysvammaisille, autismikirjon henkilöille ja muille vammaisille henkilöille. Henkilölle järjestetään ohjausta, hoitoa, tukea ja apua intervallityyppisesti. Lyhytaikaisen hoidon avulla tuetaan lapsuudenkodissa vakituisesti asuvan vammaisen henkilön läheisten jaksamista, mahdollistetaan omaishoidon vapaiden toteutuminen ja valmennetaan henkilöä itsenäistymään ja harjoittelemaan asumisen taitoja. Tuen avulla henkilöt selviytyvät asumiseen ja arkeen liittyvistä asioista. Lyhytaikaista hoitoa toteutetaan asuntoryhmän tai ryhmäkodin asunnossa.

Palvelua voidaan toteuttaa myös omassa kodissa (esim. ELVA, omaishoidon sijaishoito). Lyhytaikaishoidon perusteena voi olla omaishoitajan lakisääteisen vapaan aikaisen hoidon järjestäminen tai muu lyhytaikaisen hoidon tarve.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Lyhytaikaisia asumispalveluja pyritään järjestämään mahdollisimman lähellä asiakkaiden arkiympäristöjä, mutta niihin liittyvien erityispiirteiden johdosta palvelut voivat sijaita myös etäämmällä. Lasten palvelut järjestetään niin, että niitä on saatavilla noin 100 km:n läheisyydessä perheestä. Palvelua keskimäärin 2-3 vrk/kk (vrt. omaishoidon tuen vapaat) kuukaudessa, erityisperustein useammin.

Asiakasmaksut

Palvelu on maksutonta alle 16-vuotiaille, mikäli se järjestetään erityishuoltona. Tämän jälkeen maakunta voi periä palvelusta osittaisen ylläpidon maksun. Omaishoidon vapaat 11,40 e/vrk.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakaseteleillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakasetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Silloin kun asiakas tarvitsee paljon erilaisia palveluja, hänelle voidaan myöntää myös asiakassuunnitelmaan perustuva henkilökohtainen budjetti, jolla asiakas voi hankkia itselleen asiakassuunnitelman mukaisia kotihoidon palveluja valitsemaltaan palveluntuottajalta.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.16.4.2 Perhehoito

Palvelukuvauk

Perhehoito on määritelty hoito- ja hoivapalveluiden yhteydessä.

Perhehoito on vammaisen lapsen, nuoren tai aikuisen hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan tai hoidettavan kodissa.

Perhehoito voi olla lyhytkestoista tai jatkuvaa kestäen vuosia tai jopa vuosikymmeniä. Lyhytaikainen perhehoito on yksi vaihtoehto eripituisiin tilapäishoidon tarpeisiin tai omaishoidon vapaiden järjestämiseen.

Lyhytaikainen perhehoito tukee vammaisen lapsen kehitystä ja hyvinvointia sekä vanhempien jaksamista. Pitkäkestoinen, erityishuoltona annettava perhehoito on ensisijainen vaihtoehto tilanteessa, jossa vammaisen lapsi tai nuori tarvitsee vanhemmuutta ja huolenpitoa, johon vanhempien elämäntilanne ja voimavarat eivät anna mahdollisuutta. Vammaiset lapset saattavat tarvita perhehoitoa myös lastensuojelullisista syistä. Jotta vammaisen lapsen oikeus lastensuojeluun toteutuu, tulee näissä tilanteissa vammaisen lapsi sijoittaa perhehoitoon lastensuojelulain perusteella. Perhehoidossa lapsi saa hoivan lisäksi turvallisen kasvuympäristön. Lapsi ja perhe ovat oikeutettuja saamaan sekä lastensuojelun että vammaispalvelujen tukea ja palveluja.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Palvelua pyritään järjestämään mahdollisimman lähellä asiakkaiden arkiympäristöjä, mutta niihin liittyvien erityispiirteiden johdosta palvelut voivat sijaita myös etäämmällä. Perhehoitoa lisätään asumispalvelumuotona/ lyhytaikaisena tilapäishoitona erityisesti vammaisille lapsille ja nuorille. 24/7.

Asiakasmaksut

Asiakas maksaa ateria- ja ylläpitomaksua. Vuokra?

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottaminen perustuu toimeksiantosopimukseen. Tuottajina voivat toimia maakunnan hyväksymät palvelutuottajat.

17.16.5 Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen

Palvelukuvaus

Vammaispalvelulain mukaisesti vaikeavammaiselle henkilölle myönnetään palveluasumista, mikäli hän vammansa tai sairautensa vuoksi välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämäntoiminnoista. Palveluasuminen on tarkoitettu paljon apua tarvitsevalle henkilölle, joka puutteellisen toimintakyvyn vuoksi tarvitsee jatkuvaa apua ja tukea omatoinnensa asumisen mahdollistamiseksi.

Palveluasumista järjestetään vaikeavammaisille henkilöille omaan kotiin tai palvelutaloissa, joissa on saatavilla tarpeen mukaisesti ympärivuorokautista avustamista ja ohjausta henkilökunnalta. Apua ja ohjausta saa esim. henkilökohtaisten päivittäisten asioiden hoidossa (mm. peseytyminen, ruokailu yms.). Sosiaalityöntekijä määrittää asiakassuunnitelmassa ja palvelupäätöksessä myönnettävän palvelun laajuuden ja avuntarpeet, joihin palvelulla vastataan. Palveluasumiseen palvelutalossa ei yleensä sisälly kodin ulkopuolista avustamista, vaan sitä varten myönnetään yleensä henkilökohtaista apua. Palveluasuminen voidaan järjestää myös asiakkaan kotiin. Tällöin tarvittavia palveluita tuotetaan esim. henkilökohtaisen avun, turvapalvelun, omaishoidon ja kotihoidon turvin asiakkaan tarpeen mukaisesti. Asiakkaan palveluasumiseen sisältyvistä palveluista sovitaan henkilökohtaisessa vammaispalvelun asiakassuunnitelmassa ja ne vahvistetaan palvelupäätöksellä.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Asiakkaan yksilöllinen palvelutarve määrittää palveluntuottajan ja sijainnin. Ensisijaisesti selvitetään mahdollisuudet järjestää palveluasuminen omaan kotiin mm. henkilökohtaisen avun, kotihoidon, turvapalveluiden ja omaishoidon avulla. Vammaispalvelulain mukaan järjestäjä voi viimekädessä päättää toteutustavan. Palvelutaloissa henkilökunta 24/7. Asumispalveluja pyritään järjestämään mahdollisimman lähellä asiakkaiden arkiympäristöjä, mutta niihin liittyvien erityispiirteiden johdosta palvelut voivat sijaita myös etäämmällä; myös maakunnan ulkopuolella.

Asiakasmaksut

Asiakas maksaa itse vuokran sekä muut asumiseen liittyvät menot sekä ateriat. Palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ovat maksuttomia.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakassetelillä. Palveluntuottajina voivat toimia asiakassetelipalveluja tuottava maakunnan tuotanto-organisaatio tai maakunnan hyväksymät muut palveluntuottajat asiakkaiden tekemien valintojen mukaisesti.

Silloin kun asiakas tarvitsee paljon erilaisia palveluja, hänelle voidaan myöntää myös asiakassuunnitelmaan perustuva henkilökohtainen budjetti, jolla asiakas voi hankkia itselleen asiakassuunnitelman mukaisia palveluja (omaan kotiin järjestetty palveluasuminen) valitsemaltaan palveluntuottajalta.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.16.6 Kehitysvammaisten palveluasuminen

Palvelukuvaus

Autetulla asumisella (tehostettua palveluasumista) tarkoitetaan asiakkaalle tarjottavaa ympärivuorokautista hoitoa, ohjausta ja huolenpitoa. Asiakkaana on kehitysvammaisia ja autismikirjon henkilöitä. Palvelun tavoitteena on omaa osallisuutta tukeva mahdollisimman itsenäinen elämä. Toiminnan lähtökohdaksi on asiakkaan yhdenvertainen kansalaisuus ja oikeus osallistua myös asumispalveluyksikön ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan.

Autetun asumisen tuen tarkoituksena on järjestää virikkeellistä toimintaa ja mielekästä sisältöä arkeen myös niille asiakkaille, joilla ei ole muuta päiväaikaista toimintaa. Asiakkaan osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta toteutetaan tukemalla vuorovaikutusta, kiinnittämällä huomioita yksittäisen asiakkaan kommunikaation mahdollistamiseen. Ryhmäkodissa asiakkaalla on oma asunto, jonka hän voi sisustaa haluamallaan tavalla. Ryhmäkodin yhteisissä oleskelutiloissa mahdollistetaan yhteisöllinen toiminta muiden asukkaiden kanssa. Autetun asumisen ryhmäkodit on tarkoitettu ympärivuorokautista hoitoa, ohjausta ja huolenpitoa tarvitseville asiakkaille. Tavoitteena on omaa osallisuutta tukeva mahdollisimman itsenäinen elämä.

Ohjattu asuminen on tarkoitettu niille asiakkaille, jotka tarvitsevat arjen toiminnoissaan ohjausta ja tukea, mutta ohjauksen tarve ei ole ympärivuorokautista. Tavoitteena on asiakkaan osallisuutta tukeva mahdollisimman itsenäinen elämä. Ohjatun asumisen palvelu on tarkoitettu asiakkaille, jotka ovat melko omatoimisia jokapäiväiseen elämään liittyvissä asioissa, mutta tarvitsevat ohjaajan tukea, neuvoja ja apua päivittäin. Asiakkaalle tehdään asumisen tukeen liittyvä asumispalvelun asiakassuunnitelma, joka perustuu asiakkaan palveluntarpeeseen. Asiakkaan palvelukokonaisuuteen kuuluu päiväkainainen toiminta tai tuettu työ / työ asumispalvelun ulkopuolella. Ohjatussa asumisessa asukkaat voivat ohjaajan tuella harjoitella itsenäisen elämän taitoja ja muuttaa edellytysten täytyessä vähemmän tuettuun asumismuotoon, esim. tukiasumiseen. Ohjattu asuminen on tarkoitettu niille asiakkaille, jotka tarvitsevat arjen toiminnoissaan ohjausta ja tukea, mutta henkilökunta ei ole jatkuvasti ympärivuorokauden paikalla. Tavoitteena on omaa osallisuutta tukeva mahdollisimman itsenäinen elämä.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Asiakkaan palvelutarve määrittää palveluntuottajan ja sijainnin. Asumispalveluja pyritään järjestämään mahdollisimman lähellä asiakkaiden arkiympäristöjä, mutta niihin liittyvien erityispiirteiden johdosta palvelut voivat sijaita myös etäämmällä; myös maakunnan ulkopuolella.

Autetussa asumisessa henkilökunta on paikalla 24/7.

Ohjatussa asumisessa henkilökunta on paikalla 7 päivänä viikossa klo 7–20/21. Yöaikaan voi olla asiakkaan tarpeiden mukaisesti käytettävissä turvapalvelu, kotihoidon yökäynnit, erilaiset hälytysjärjestelmät.

Palvelun laajuus ja avun sekä tuen tarpeet määritellään yhdessä asiakkaan ja läheisten kanssa.

Asiakasmaksut

Asiakas maksaa itse vuokran sekä muut asumiseen liittyvät menot sekä ateriat. Mikäli asiakas osallistuu ruoan valmistamiseen itse, hän maksaa vain tarvikkeiden hinnan, mutta ei valmistusta. Erityishuoltona voidaan periä ylläpitomaksua asiakkaan käyttämistä palveluista sekä tarvikkeista. Henkilökunnan antama tuki ja hoiva on maksutonta.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakassetelillä. Palveluiden tuottajina toimivat maakunnan sote-keskuspalveluja tuottava tuotanto-organisaatio ja muut maakunnan hyväksymät palvelutuottajat kansalaisten tekemien valintojen mukaisesti.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.16.7 Liikkuvat asiantuntijapalvelut/ moniammatillinen erityisasiantuntijaryhmä

Palvelukuvaus

Kehitysvammaisille ja autismin kirjon asiakkaille, jotka toimintakyvyssä ja käyttäytymisessä tapahtuvien muutosten vuoksi tai kuntoutuksen ja tukitoimien suunnittelemiseksi tarvitsevat kehitysvamma-alan erityisosaamista.

Palvelu on asiakkaan lähellä toteutuva palvelumuoto tai ns. poliklinikalla toteutuva. Ensisijainen vaihtoehto laitoshoidon tutkimus- tai kuntoutusjaksolle. Palvelulla tuetaan asiakkaan selviytymistä omassa lähiympäristössään avopalveluissa. Palvelulla tuetaan perheen jaksamista. Palvelu räätälöidään asiakkaan ja hänen lähipiirinsä yksilöllisten tarpeiden pohjalta.

Palvelua annetaan asiakkaan omassa kodissa, päiväkodissa, koulussa tai muussa asiakkaan toimintaympäristössä. Palvelu mahdollistaa luotettavan tiedon saamisen asiakkaan toimintakyvystä, arjen haasteista, niiden ratkaisemiseen käytetyistä keinoista ja keinojen toimivuudesta. Palvelu sisältää ohjausta, neuvontaa, arviointia ja konsultaatiota. Palvelun tarkoituksena on ehkäistä raskaampien palvelujen tarvetta.

Liikkuvat asiantuntijapalvelut sisältävät autismiosaamista, kommunikaatio- ja vuorovaikutusosaamista, seksuaalisuuteen, mielenterveyteen, psykologipalveluihin, sosiaalityöhön ja -ohjauksen sekä kehitysvammaisuuteen liittyvää lääketieteellistä asiantuntemusta. Palvelu on ennaltaehkäisevää matalan kynnyksen palvelua. Liikkuvat asiantuntijapalvelut toimivat myös "tukitiiminä" kehitysvammahuollon palveluyksiköille tilanteissa, joissa tarvitaan ratkaisuja asiakastyön haasteisiin tai yhteisön toimintapoihin. Samalla se toimii "tukitiiminä" myös sote-keskuksille.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Maakunnassa toimiva erityistyöryhmä toimii tukitiiminä ja palvelee arkisin klo 8-16. Työryhmän palvelu on nopeasti saatavaa, liikkuvaa, konsultoivaa ja arvioivaa. Etäyhteydet (videoneuvottelu) ovat asiakkaiden käytössä. Puhelimella annettava konsultaatioajat ovat saatavilla arkipäivisin. Kiireellisyyden arviointi tehdään aina tiimissä.

Palvelu on asiakkaan lähellä toteutuvaa palvelua, joka toimii vaihtoehtona ns. poliklinikalla tapahtuvalle arviolle tai laitoshoidon tutkimus- tai kuntoutusjaksolle. Palvelu tukee kotona asumista laitoshoidon tai tutkimusjakson jälkeen. Erityistukiryhmä tarjoaa lisäksi tukea sote-keskuksille kehitysvammaisten asiakkaiden vaihtelevissa tilanteissa ja arvioinneissa.

Asiakasmaksut

Palvelu on asiakkaille lähtökohtaisesti maksutonta. Lääkärintlausunnoista ja -todistuksista peritään maksu maksuasetuksen mukaisesti.

Palveluiden tuottaminen

Palveluiden tuottajana toimii ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.16.8 Kehitysvammaisten laitoshoido

Keski-Suomen maakunnassa ei järjestetä kehitysvammaisten laitoshoidoa vaan ne korvataan tehostetun asumispalvelun yksiköillä. Kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus asumiseen normaalissa asuinympäristössä sekä oikeus valita oma asuntonsa ja kenen kanssa haluaa asua.

Palvelukuvaus

Kehitysvammaisille ja autismin kirjon henkilöille voidaan kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain perusteella järjestää laitoshoidossa toteutettavia arviointi-, tutkimus- ja kuntoutusjaksoja niissä

tilanteissa, kun asiakkaan vaikeahoitoisuuden tai erittäin haastavan käyttäytymisen vuoksi hänen tarvitsemiaan palveluja ei voida toteuttaa / ratkaista avohuollon palveluina.

Laitoskuntoutus on aina määrääkaista ja tavoitteellista. Tarve arvioidaan moniammatillisessa erityistyöryhmässä. Laitoskuntoutusjaksojen tavoitteena on, että asiakas voi kuntouduttuaan jatkaa arkeaan avopalvelujen tukemana omissa lähipalveluissaan. Palvelu sisältää hoitoa, huolenpitoa, kuntoutusta, terapia-arvioita, lääkehoidon tarkistamista ja arviointia, kommunikaatiokeinojen löytämistä, apuvälinetarvearviota. Sisältöön kuuluu myös asiakkaan oman asumis- ja toimintaympäristön arviointia yhteistyössä lähipalvelujen kanssa. Ensisijaisesti em. arviointeihin käytetään maakunnan liikkuvaa moniammatillista erityistyöryhmää.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Täydentyä myöhemmin.

Asiakasmaksut

Asiakasmaksut määräytyvät asiakasmaksulain ja -asetuksen mukaisesti.

Palveluiden tuottaminen

Kehitysvammaisten erityishuoltolain mukaisen laitoshoidon palveluiden tuottajana toimii eivaltinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava maakunnan liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.16.9 Kuntoutuksen suunnittelu ja kuntoutuksen ohjaus

Palvelukuvaus

Hengityshalvauspotilas on henkilö, joka tarvitsee hengityshalvauksen johdosta pitkäaikaista hoitoa hengityslaitteessa. Potilaan hoito voidaan järjestää sairaalassa annettavana hoitoa tai sairaalan kirjoista poistamatta kotihoidossa. Kotihoidossa oleva potilas on oikeutettu saamaan laitoshoidon liittyvät etuudet. Potilaalle voidaan myöntää vammaispalvelulain mukaisia tukitoimia. Kotihoidossa toimii hoitaja- tai avustajarinki.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Hoidon tarpeen mukaisesti palvelua annetaan joko omassa kodissa, asumisyksikössä tai sairaalassa. Palvelua annetaan 24/7.

17.16.10 Vammaispalvelulain mukaiset apuvälineet

Palvelukuvaus

Vammaispalvelulain mukaan asiakkaalle voidaan korvata tai antaa käyttöön vammaisen henkilön tarvitsemia päivittäisten toimintojen välineitä, koneita ja laitteita, jotka ovat muita kuin lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineitä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi auto (autoavustus), kodinkoneet, vapaa-ajan välineet.

Korvausta näiden hankkimisesta aiheutuviin kustannuksiin suoritetaan sellaiselle vammaiselle henkilölle, joka tarvitsee niitä vammansa tai sairautensa johdosta liikkumisessa, viestinnässä, henkilökohtaisessa suoriutumisen kotona tai vapaa-ajan toiminnoissa. Näiden laitteiden hankkimisesta aiheutuneista kustannuksista korvataan puolet. Palvelut ovat määrärahasidonnaisia, joihin vammaisella henkilöllä ei ole subjektiivista oikeutta. Maakunnan korvaus on sidottu "tarpeellisiin" ja "todellisiin" kustannuksiin eli vain kohtuullisiin, välttämättömänä pidettäviin vammasta tai sairaudesta johtuviin kustannuksiin. Maakunta voi määritellä kohtuullisena pidettävän osan vammaisen hankkiman välineen hankintahinnasta, jos vammaisen henkilö on hankkinut kalliimman ja/tai teknisesti vaativamman laitteen kuin vammasta tai sairaudesta johtuva tarve välttämättä edellyttää.

Korvausta myönnettäessä tulee harkita, miten apuväline tukee omatoimista suoriutumista kotona. Arvioinnissa otetaan huomioon vamman aiheuttamat rajoitukset sekä mahdollisuus käyttää muita kohtiin kuuluvia välineitä.

17.17 Lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut

Lääkinnällisellä kuntoutuksella tarkoitetaan kuntoutujan fyysistä ja psyykkistä toiminta-kykyä parantavia toimenpiteitä, jotka on käynnistetty lääketieteellisten tutkimusten pohjalta. Lääkinnällisen kuntoutuksen tavoitteena on ylläpitää tai parantaa toimintakykyä tai sen ylläpitämistä, minkä vuoksi voidaan puhua myös toimintakyky-kuntoutuksesta.

Lääkinnällisellä kuntoutuksella on laajalti yhdyspintoja sosiaaliseen, kasvatukselliseen ja ammatilliseen kuntoutukseen. Keskeistä on tarve ymmärtää ja arvioida asiakkaan/ potilaan toimintakykyä kokonaisuutena kaikki toimintakykyyn vaikuttavat osa-alueet huomioiden. Yhteistyö eri toimijoiden kesken on erittäin tärkeää ja lisäarvoa tuottavaa. Sosiaali- ja terveystieteiden integraatio antaa mahdollisuuden selkiyttää kuntoutuksen työnjakoa ja kehittää yhteistyötä eri toimijoiden kesken.

Kuntoutus- termiä käytetään edelleen lainsäädännössä ja eri terapioiden puhuttaessa. Asiantuntijoiden keskuudessa sitä on alettu pitää passivoivana ja sen ohjaavan asiakasta/ potilasta /ammattilaista käsittämään kuntoutus erillisinä tuotettuina toimenpiteinä. Kuntoutuminen onkin ilmaisuna potilas- ja asiakaslähtöisempi. Kuntoutumisessa asiakas ja potilas ovat keskeisiä ja aktiivisia toimijoita, jotka osallistuvat kuntoutumisen tavoitteiden asettamiseen ja oman kuntoutumisensa suunnitteluun yhdessä ammattilaisten kanssa.

Kuntoutusarvio tarkoittaa kokonaisvaltaista toimintakyvyn arviointia, jonka avulla määritellään kuntoutumisen tavoitteet ja keinot. Kuntoutujien toimintakyvyn pitkäjänteinen seuranta puolestaan auttaa ammattilaisia kehittämään vaikuttavia kuntoutumisen toimintamalleja. Seurantaan tarvitaan yhteisiä, vaikuttavia, maakunnallisia toimintakykymittareita.

Kuntoutussuunnitelma on osa asiakkaan asiakassuunnitelmaa. Se laaditaan moniammatillisesti yhdessä potilaan ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa. Kuntoutussuunnitelmassa määritellään kuntoutumisen tavoitteet keinot ja seuranta. Moniammatillisen kuntoutustarpeen arvioinnin perusteella määritellään, mitä terapioiden, apuvälineitä tai muita toimenpiteitä tarvitaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Asiakassuunnitelmaan tulee kirjata tieto myös siitä, että kuntoutustarvetta ei ole.

Hoito- ja kuntoutuspäätöksissä lääkäri käyttää viranomaiselle kuuluvaa toimivaltaa (esim. terapioiden ja apuvälineiden myöntöpäätökset). Mikäli asiakkaan tai potilaan kuntoutus ei kuulu Kelan tai vakuutusyhtiöiden vastuulle, se toteutetaan maakunnan järjestämänä.

Lääkinnälliseen kuntoutukseen sisältyvät kuntoutusneuvonta- ja ohjaus, potilaan toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi, kuntoutustutkimus, toimintakyvyn parantamiseen ja ylläpitämiseen tähtäävät terapiat, apuvälinepalvelut, sopeutumis-valmennus ja kaikista edellä tarkoitetuista tarpeellisista toimista koostuvat kuntoutusjaksot laitos- ja avohoidossa. Maakunta vastaa kuntoutuksen suunnittelusta niin, että kuntoutus muodostaa yhdessä tarvittavan hoidon kanssa yhtenäisen kokonaisuuden. Lääkinnällisen kuntoutuksen tarve, tavoitteet ja sisältö määritellään kirjallisessa, yksilöllisessä asiakassuunnitelmassa. Maakunta vastaa kuntoutuspalvelun ohjauksesta ja seurannasta sekä nimeää potilaalle kuntoutuksen yhdyshenkilön.

Julkisen terveydenhuollon lääkinällistä kuntoutusta koskevat päätökset ovat hoitopäätöksiä, joihin ei voi hakea muutosta valittamalla. Hoitopäätökseen tyytymätön voi tehdä muistutuksen hoitoyksikölle tai kantelun valvovalle viranomaiselle. Hoitoon pääsyä turvaava lainsäädäntö koskee myös lääkinällistä kuntoutusta. Maakunnalla ei ole velvollisuutta järjestää lääkinällistä kuntoutusta, jos sen järjestäminen on Kelan tehtävä.

17.17.1 Kuntoutustarpeen arvio ja ohjaus

Palvelukuvaus

Kuntoutustarpeen arvioinnilla tarkoitetaan kuntoutujan toimintakyvyn kartoitusta. Sen perusteella määritellään yhdessä kuntoutujan kanssa kuntoutumiselle yksilölliset tavoitteet ja keinot ja terapiat, joiden avulla nämä tavoitteet saavutetaan. Kuntoutustarpeen arviointi kuuluu olennaisena osana potilaan asiakassuunnitelmaan ja se tehdään potilaan hoidosta vastaavassa yksikössä (sote-keskus toteutetaan suppeat arviot, liikelaitos vastaa laaja-alaisista moniammatillisista arvioista).

Kuntoutujan sairaus/vamma ja osin ikäkin voi määrittää, mikä taho arvioinnin tekee. Esimerkiksi vaikeasti vammaisilla tai pitkäaikaissairailta lapsilla arviointi tehdään pääsääntöisesti lastenlääkärin tai lastenneurologin tai muun erikoisalalan lääkärin vastaanoton yhteydessä. Lievemmissä lasten toimintakyvyn ongelmissa kuntoutustarpeen arviointi voi tapahtua sote-keskuksessa.

Suppea moniammatillinen arviointi sisältää lääkärin, hoitajan, fysioterapeutin ja / tai toimintaterapeutin arvion, johon voi liittyä myös sosiaaliohjaajan/sosiaalityöntekijän konsultaatio. Laajemmassa moniammatillisessa arvioinnissa tarvitaan useampia kuntoutuksen ammattilaisia (edellisten lisäksi esim. puheterapeutti, neuropsykologi, seksuaaliterapeutti, ravitsemusterapeutti) ja yhteinen kuntoutusneuvottelu potilaan/ läheisen ja tiimin kanssa hoito- ja asiakassuunnitelman laatimiseksi.

Kuntoutustarpeen arviointi ja kuntoutussuunnitelma tehdään potilaan toimintakykyyn kuntoutuksen vaikuttavuusnäyttöön ja valtakunnallisiin Käypä hoito-suositukseen sekä yksilölliseen harkintaan perustuen. Kuntoutussuunnitelmaa ohjaavat myös alueelliset ja valtakunnalliset terapioiden ja apuvälineiden myöntö-/ saatavuus-perusteet. Kuntoutustarve ja -toimenpiteet kuvataan kirjallisessa kuntoutussuunnitelmassa, joka on osa asiakkaan asiakassuunnitelmaa.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Toimintakyvyn /kuntoutustarpeen arviointeja tehdään tarvittaessa kaikkiin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutapahtumiin (= tutkimus ja hoito) liittyen asiakkaiden arkiympäristöissä ja vastaanottoluontoisesti sote-keskuksissa ja liikelaitoksen Sairaala Novassa.

Potilaan ja asiakkaan toimintakyvyn arviointi ja kuntoutustarve tulee arvioida jokaisessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutapahtumassa. Toimintakykyosaamista tulee vahvistaa jokaisen terveyden- ja sosiaalihuollon ammattilaisen perusosaamiseen kuuluvana. Mikäli kuntoutustarvetta ei ole, se kirjataan asiakassuunnitelmaan.

Kuntoutusohjaus kytkeytyy terveydenhuollossa erikoisalojen toimintaan kohdentuen harvinaisiin sairaus- ja vammaryhmiin, vaikeimmille kuntoutusta tarvitseville potilaille sekä monitahoisiin tilanteisiin ja sitä annetaan pääsääntöisesti asiakkaan/potilaan elinympäristössä ja vastaanottoluontoisesti sote-keskuksissa ja liikelaitoksen Sairaala Novassa.

Jos arvioinnin perusteella tarvitaan laaja kuntoutustutkimus, tehdään se liikelaitoksen kuntoutustutkimuspoliklinikalla yhdessä moniammatillisen tiimin kanssa.

Asiakasmaksut

Palveluista peritään asiakasmaksulain mukaisesti asiakasmaksut. Kuntoutustutkimus ja kuntoutustarpeen arvio on potilaalle maksuton. Erillisistä lausunnoista esimerkiksi Kelalle tai vakuutusyhtiöille peritään erillinen maksu.

Palveluiden tuottaminen

Suppeat toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen arvioinnit sisältyvät suoran valinnan palveluihin ja niitä voivat tuottaa maakunnan sote-keskukset sekä muut maakunnan hyväksymät sote-keskuspalveluiden tuottajat. Palveluiden myöntäminen perustuu maakunnallisiin terapioiden ja apuvälineiden myöntökriteereihin. Mikäli kuntoutusta haetaan Kelalta tai vakuutusyhtiöltä laatii sote-keskuksen lääkäri tarvittavat lausunnot.

Laaja-alaiset ja moniammatilliset työkyvyn ja/tai kuntoutustarpeen arvioinnit (esim. selkäydinvamma-potilaat, vaikeat aivovammat ja aivoverenkiertohäiriöpotilaat kunnes vamman/ sairauden tilanne on vakiintunut) tuotetaan liikelaitoksen toimesta

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.17.2 Koti/avokuntoutus lapsille ja nuorille

Palvelukuvauks

Asiakkaan tai potilaan hoidosta vastaavan tahon tekemän kuntoutustarvearvion ja kuntoutussuunnitelman perusteella myönnetään avoterapiat, jotka voivat tapahtua joko kotikäynteinä tai yksilö- tai ryhmäterapiakäynteinä terapeutin vastaanotolla tai hoitolaitoksessa.

Terapioiden myöntäminen perustuu vaikuttaviin, näyttöön perustuviin ja valtakunnallisten Käypä hoitosuositusten mukaisiin käytäntöihin sekä yhteisiin maakunnallisiin hoitosuosituksiin ja terapioiden myöntöperusteisiin. Kuntouttava terapeutti arvioi kuntoutusjakson lopussa kuntoutumisen tavoitteiden toteutumisen (GAS-menetelmä) ja antaa hoitavalle taholle loppulausunnon.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Avo- tai kotikuntoutus toteutetaan asiakassuunnitelman mukaisesti. Tavanomaiset yksilö- tai ryhmäterapiat (esim. fysioterapia, toimintaterapia) toteutetaan asiakkaiden tai potilaiden arkiympäristöissä niin, että ne ovat valtaosalle saavutettavissa noin puolen tunnin matkan ja vaativimmat terapiat (esim. puheterapia, neuropsykologinen kuntoutus) ovat noin tunnin matkan päässä asiakkaiden/potilaiden kotoa.

Asiakasmaksut

Palveluista peritään asiakasmaksulain mukaisesti asiakasmaksut. Erillisistä lausunnoista esimerkiksi Kelalle tai vakuutusyhtiöille peritään erillinen maksu.

Palveluiden tuottaminen

Maakunnan järjestämisvastuulla olevat avo- ja kotikuntoutuspalveluita tuotetaan asiakaseteleillä. Palveluiden tuottajana voivat toimia maakunnan omat asiakasetelipalveluja tuottavat tuotantoorganisaatiot sekä maakunnan hyväksymät muut asiakasetelipalveluiden tuottajat. Kelan tai vakuutusyhtiöiden kuntoutuspäätöksellä annettavat palvelut tuottaa Kelan hyväksymät palveluntuottajat.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.17.3 Koti/avokuntoutus työikäisille

Palvelukuvauks

Asiakkaan tai potilaan hoidosta vastaavan tahon tekemän kuntoutustarvearvion ja kuntoutussuunnitelman perusteella myönnettävät avoterapiat voivat tapahtua ryhmä- tai yksilökuntoutuksena kotikäynteinä tai käynteinä terapeutin vastaanotolla tai hoitolaitoksessa.

Terapioiden myöntämien perustuu vaikuttaviin, näyttöön perustuviin ja valtakunnallisten Käypä hoitosuositusten mukaisiin hoito- ja kuntoutuskäytäntöihin sekä yhteisiin maakunnallisiin hoitosuosituksiin ja terapioiden myöntöperusteisiin. Kuntouttava terapeutti arvioi kuntoutusjakson lopussa kuntoutumisen tavoitteiden toteutumisen (GAS- menetelmä) ja antaa hoitavalle taholle loppulausunnon

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Avo- tai kotikuntoutus toteutetaan kuntoutussuunnitelman mukaisesti. Tavanomaiset terapiat (esim. fysioterapia, toimintaterapia) järjestetään asiakkaiden/potilaiden arkiympäristöissä ja vastaanottoalueelta sote-keskuksissa niin, että ne ovat valtaosalle enintään noin puolen tunnin ajomatkan päässä ja vaativampia terapioiden (esim. puheterapia, neuropsykologinen kuntoutus) noin tunnin päässä asiakkaan/potilaan kotoa.

Asiakasmaksut

Palveluista peritään asiakasmaksulain mukaisesti asiakasmaksut. Erillisistä lausunnoista esimerkiksi Kelalle/Vakuutusyhtiöille peritään erillinen maksu.

Palveluiden tuottaminen

Maakunnan järjestämisvastuulla olevat avo- ja kotikuntoutuspalveluita sisällytetään suoran valinnan palveluihin ja tuotetaan sote-keskuksissa. Palveluntuottajina voivat olla maakunnan sote-keskuspalveluita tuottavat tuotanto-organisaatiot ja muut maakunnan hyväksymät sote-keskuspalveluiden tuottajat.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.17.4 Kotikuntoutus ikäihmisille

Palvelukuvaus

Kotikuntoutus on ikääntyvän asiakkaan kotiympäristössä tapahtuvaa moniammatillista kuntoutusta. Sitä on pääsääntöisesti suunnattu kotihoiton uusille tai olemassa oleville asiakkaille. Kuntoutusjakson kesto voi vaihdella (4–6 viikkoa) ja sitä toteuttavat toimintaterapeutti ja/tai fysioterapeutti yhdessä kotihoiton ammattilaisten kanssa. Palvelun tavoitteena on kuntoutujan omatoimisuuden parantaminen ja aktivointi. Kotikuntoutusjakson alkaessa tehdään alkuarviointi ja asetetaan kuntoutumisen tavoitteet, joiden toteutumista jaksona aikana seurataan.

Kotikuntoutuksen tavoitteena on tukea ikääntyvän toimintakykyä ja kotona selviytymistä. Mahdollisuus moniammatilliseen kotikuntoutukseen nopeuttaa myös kotiutumista sairaalahoidosta sekä tehostaa ikääntyvän kuntoutumista akuuttien sairauksien ja vammojen jälkeen.

Mikäli ikääntyvällä on oikeus vakuutusyhtiön korvaamaan avo- tai kotikuntoutukseen haetaan sitä erillisellä lausunnolla korvausvastuussa olevalta taholta.

Kotihoiton kuntouttava arviointijakso määritellään tässä järjestämissuunnitelmassa hoito- ja hoivapalveluiden yhteydessä.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Moniammatillinen kotikuntoutus toteutetaan kotiin vietävinä lähipalveluina maakunnanalueella. Palveluiden sisällöt ja saatavuus voivat vaihdella alueittain asiakasmäärien ja välimatkojen perusteella

Asiakasmaksut

Palvelusta peritään asiakasmaksulain mukainen asiakaspalvelumaksu. Erillisistä lausunnoista esimerkiksi Kelalle tai vakuutusyhtiöille peritään erillinen maksu.

Palveluiden tuottaminen

Moniammatillinen kotikuntoutus ja kotihoito toteutetaan asiakassetelillä. Palveluntuottajina voivat olla maakunnan asiakassetelipalveluja tuottavat tuotanto-organisaatiot ja muuta maakunnan hyväksymät asiakassetelipalveluiden tuottajat.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.17.5 Apuvälinepalvelut ja asunnonmuutostyöt vammaispalvelulainsäädännön mukaisesti

Palvelukuvaus

Terveystieteiden tutkimuskeskuksen 29§:n mukaisia lääkinällisen kuntoutuksen apuvälinepalveluita tarjotaan henkilöille, joiden toimintakyky on rajoittunut vamman, sairauden, ikääntymisen tai kehitysviivästyksen vuoksi. Apuvälineiden avulla pyritään tukemaan, ylläpitämään tai parantamaan näiden henkilöiden

toimintakykyä taikka ehkäisemään toimintakyvyn heikentymistä sekä tukemaan itsenäisyyttä, jotta osallistuminen eri elämän alueille helpottuisi ja hyvinvointi lisääntyisi.

Asiakkaan/ potilaan tarvitsemat apuvälineet voivat olla henkilökohtaisia (esim. erilaiset ortoosit, proteesit, lastat) tai kierrätettäviä (esim. hengityksen apuvälineet, liikkumisen apuvälineet, kommunikatioapuvälineet). Usein apuvälineen hankinnassa tarvitaan yksilöllistä arviointia.

Apuvälineiden myöntämisen edellytyksenä on sellainen lääketieteellisin perustein todettu sairaus, vamma tai kehitysviivästymä, joka heikentää potilaan toimintakykyä ja vaikeuttaa hänen itsenäistä selviytymistään. Lääkinnällinen kuntoutus muodostaa yhdessä tarpeenmukaisen hoidon kanssa toiminnallisen kokonaisuuden. Apuvälineiden myöntämis- ja lainausperusteet eri tilanteissa on kuvattu tarkemmin maakunnallisessa apuvälineiden myöntöperusteissa.

Apuväline lainataan potilaalle, yksilöllisen tarpeen perusteella kun apuvälineiden luovutusperusteet täyttyvät. Joissakin tilanteissa voidaan apuväline lainata, vaikka apuvälineiden luovutusperusteet eivät täyty, mutta yksilöllisen tarpeen mukainen peruste apuvälineen käytölle ja sen välttämättömyydelle on todettu.

Asunnonmuutostöillä mahdollistetaan vaikeavamman henkilön asuminen omassa kodissaan mahdollisimman itsenäisesti. Välttämättömien asunnon muutostöiden arvioimisessa käytetään sosiaalityön lisäksi rakennusalan asiantuntemusta sekä liikelaitoksen fysio- tai toimintaterapeutteja tai kuntoutusohjaajia, joiden tehtävänä on arvioida muutostöiden tarvetta asiakkaan toimintakyky huomioon ottaen. Maakunta korvaa välttämättömät ja kohtuulliset muutostyöt. Muutostöitä tehtäessä osapuolina ovat asiakas ja urakoitsija jotka tekevät urakkasopimuksen. Urakoitsija voi olla esimerkiksi taloyhtiön käyttämä huoltoyhtiö, kilpailutettu rakennusurakoitsija tai esimerkiksi kunnan tekninen palvelu. Peruskorjaaminen ei kuulu vammaispalvelulain perusteella korvattaviin kustannuksiin.

Varsinaisten asunnon muutostöiden lisäksi tähän sisältyvät asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkiminen asiakkaalle kohtuullisiin kustannuksiin. Vammaiselle henkilölle voidaan korvata kokonaan tai osittain muiden kuin lääkitieteellisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien välineiden, koneiden ja laitteiden hankinnasta aiheutuvat kustannukset, silloin kun hän tarvitsee niitä liikkumiseen, viestintään, päivittäisiin toimintoihin kotona tai vapaa-ajan toiminnoissa. Välineet ovat niin sanottuja tavallisia käyttövälineitä, mutta vammaiselle henkilölle välttämättömiä apuvälineitä päivittäisistä toiminnoista suorittamiseksi. Korvattavia välineitä voivat olla esimerkiksi auto ja autoilun apuvälineet tai kodinkoneet ja vapaa-ajan välineet yksilöllisesti arvioituissa tilanteissa. Maakunta korvaa vakiomalliseen välineeseen tehdyt vamman edellyttämät välttämättömät muutostyöt. Korvattavia asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita ovat nostolaitteet, hälytyslaitteet tai vastaavat muut asuntoon kiinteästi asennettavat välineet ja laitteet.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Apuvälinepalveluihin ja asunnonmuutostöihin liittyvät palvelut tarjotaan kotona ja asiakkaiden arkiympäristöissä sekä vastaanottoluontoisesti sote-keskuksissa niin, että ne ovat valtaosalle saavutettavissa noin tunnin päässä kotoa. Sote-keskusten lisäksi palveluja on saatavissa myös liikelaitoksen Sairaala Novassa.

Apuvälineiden jakelu tapahtuu pääosin sote-keskuksissa. Kooltaan suuret ja painavat apuvälineet (esim. kotihoitosänky, sähköpyörätuoli) toimitetaan asiakkaalle kotiin.

Asiakasmaksut

Asiakasmaksut määräytyvät asiakasmaksuasetuksen mukaisesti

Palveluiden tuottaminen

Henkilökohtaiset apuvälineet sisällytetään suoran valinnan palveluihin ja palveluita voivat tuottaa maakunnan omat sote-keskuspalveluja tuottavat tuotanto-organisaatiot sekä muut maakunnan hyväksymät sote-keskuspalveluiden tuottajat.

Asunnonmuutostöihin liittyvät arvioinnit ja päätökset sekä muut kuin henkilökohtaisen apuvälineet tuottaa liikelaitos.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.17.6 Kuntoutus osastoilla

Palvelukuvaus

Kuntoutuksen aloitetaan jo akuuttiosastolla osana hoitoa ja se jatkuu tehdyn kuntoutusarvion perusteella tarvittavien kuntoutustoimenpiteiden ketjuna siten, että tavoitteena oleva potilaan kotona itsenäisenä selviytyminen toteutuu mahdollisimman hyvin.

Kaikessa osastohoidossa toteutetaan toimintakykyä tukevaa hoitotyötä, johon liittyy potilaan mahdollisimman nopea mobilisointi ja aktivointi. Kuntoutus on moniammatillista ja kuntoutuksen ja hoitotyön ammattilaiset toimivat tiiviissä yhteistyössä. Lasten sairaalahoidon vaativa kuntoutus toteutetaan liikelaitoksen lastenosastolla.

Lähisairaalan akuuttiosastoille potilaat tulevat hoitoon sote-keskusten kautta ja liikelaitoksen sairaalasta tai muista sairaaloista akuutin sairauden jälkeen. Akuuttiosasto hoitaa myös ikääntyviä, joilla on sairaalahoidon tarve akuutin sairauden (esim. infektiot) vuoksi, muttei tarvita erityistason hoitoon. Akuuttien ja erityisesti ikääntyneiden potilaiden hoidossa tärkeintä on mahdollisimman nopea mobilisointi ja toimintakyvyn kuntoutumista tukeva hoitotyö. Akuutihoidossa tarjotaan myös fysioterapeutin tai toimintaterapeutin tekemiä toimintakyvyn ja apuväline- sekä kuntoutustarpeen arviointeja ennen kotiutumista. Akuutilla osastolla on mahdollisuus terveydenhuollon sosiaalityöntekijän konsultointiin ja tarvittaessa puheterapeutin konsultaatioon.

Lähisairaalan kuntoutusosastoilla hoidetaan erityistason sairaalasta jatkohoitoon siirtyneitä potilaita, joilla on laaja-alaisempi kuntoutustarve (esim. vammat, ortopediset leikkaukset, lievemmät aivoverenkiertohäiriöt) sekä erityisesti ikääntyneitä potilaita, joilla on avohoidossa todettu tehostetun kuntoutuksen ja toimintakyvyn arvioinnin tarve. Kuntoutusosastolla on mahdollisuus vähintään päivittäiseen fysioterapiaan sekä toimintaterapeutin arviointiin ja tarvittaessa myös kuntoutukseen. Lisäksi kuntoutusosastolla on mahdollisuus puheterapeutin konsultaatioon, apuvälinetarpeen arviointiin ja terveydenhuollon sosiaalityöntekijän konsultointiin. Koituminen järjestetään tarvittaessa yhteistyössä kotihoidon ja moniammatillisen kotikuntoutuksen tiimin kanssa.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Maakunnan asukkaille tarjotaan yhtäläinen mahdollisuus saada tarvitsemansa välitön, akuutin vaiheen moniammatillinen kuntoutus vakavien sairauksiin ja vammojen kohdatessa. Aina potilaan voinnin salliessa pyritään akuutin sairaalavaiheen jälkeinen kuntoutus toteuttamaan kotona joko moniammatillisen kotikuntoutuksen tai muun avokuntoutuksen tuella.

Potilaan sairaus ja sen vaikeusaste määrittää missä kuntoutumiseen tarvittava sairaalakuntoutusjakso toteutetaan; vaativan kuntoutuksen osastolla, keskitetyssä kuntoutusyksikössä vai lähisairaalan kuntoutusosastolla. Vaativan kuntoutuksen ja keskitetyn kuntoutuksen palvelut tuotetaan liikelaitoksen Sairaala Novassa tai sen läheisyydessä, koska niiden yhteydessä tarvitaan myös päivystyksellisiä palveluita ja erikoislääkärien konsultaatioita. Lähikuntoutusosastohoitoa järjestetään lähellä asiakkaiden tai potilaiden arkiympäristöjä niin, että ne ovat valtaosalla enimmillään noin tunnin ajomatkan päässä.

Asiakasmaksut

Asiakasmaksut määräytyvät asiakasmaksuasetuksen mukaisesti.

Palveluiden tuottaminen

Osastohoito- ja kuntoutus tuotetaan maakunnan liikelaitoksen toimintana.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.17.7 Vaativan kuntoutuksen intensiivijaksot

Aivoverenkiertohäiriö- ja lonkkamurtuma kuntoutus on kuvattu valtioneuvoston asetuksen erikoissairaanhoidon työnjaosta ja eräiden tehtävien keskittämisestä pohjalta. (Asetusluonnos ”vaativa kuntoutus ja aivoverenkiertohäiriöiden alkuvaiheen kuntoutus”)

Palvelukuvaus

Vaativan kuntoutuksen intensiivijaksoilla tarkoitetaan akuutin sairauden jälkeistä, välitöntä moniammatillista kuntoutusta yli 16-vuotiaille nuorille ja aikuispotilaille.

Potilaat siirtyvät vaativan kuntoutuksen intensiivijaksoille suoraan muilta erikoisaloilta heti kun tilanne perussairaudesta on vakiintunut. Kyseiset potilasryhmät tarvitsevat kuntoutuksen alkuvaiheessa usein päivystyksellisiä tutkimuksia ja konsultaatioita.

Osa kuntoutuspaikoista kohdennetaan vaativille ortopedisille ja muille vaikeasti vammautuneille potilaille (mm selkäydinvauriot, monivammat, vaikeat ortopediset leikkaukset). Osa kuntoutuspaikoista kohdentuu neurologisille potilaille, suurimpana ryhmänä aivoverenkiertohäiriöt (AVH).

Kuntoutusjaksojen kesto vaihtelee (7-30 vuorokautta), minkä jälkeen osa kuntoutujista kotiutuu, osa saattaa tarvita vielä jatkokuntoutusta lähipalvelujen kuntoutusosastolla. Moniammatillinen kotikuntoutus ja kotihoito ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita ja hoitopolut sairaalakuntoutuksesta tarvittaessa moniammatillisen kotikuntoutuksen tukemana ”kotoa kotiin” pyritään järjestämään sujuviksi.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Maakunnan asukkaille tarjotaan yhtäläinen mahdollisuus saada tarvitsemansa välitön, akuutin vaiheen moniammatillinen kuntoutus vakavien sairauksiin ja vammojen kohdatessa. Sairaus tai vamma ja sen vaikeusaste määrittää tarvitaanko kuntoutumiseen vaativan kuntoutusosaston, keskitetyn kuntoutuksen vai lähisairaalan kuntoutusjaksoa. Aina potilaan voinnin salliessa sairaalavaiheen jälkeinen kuntoutus pyritään toteuttamaan mahdollisimman pian kotona joko moniammatillisen kotikuntoutuksen tai avokuntoutuksen tuella.

Vaativan kuntoutuksen ja keskitetyn kuntoutuksen palvelut tulevat sijoittumaan liikelaitoksen Sairaala Novaan tai sen läheisyyteen, koska niiden yhteydessä tarvitaan myös päivystyksellisiä palveluita ja erikoisalojen konsultaatioita.

Asiakasmaksut

Asiakasmaksut määräytyvät asiakasmaksuasetuksen mukaisesti.

Palveluiden tuottaminen

Akuutin vaiheen sairaalakuntoutus toteutetaan liikelaitoksen toimintana vaativan kuntoutuksen osastolla, keskitetyn kuntoutuksen yksikössä tai lähipalvelujen kuntoutusosastolla.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.17.8 Geriatrien kuntoutus

Geriatrien kuntoutus määritellään ikääntyneeseen väestöön, usein yli 75-vuotiaisiin kohdistuvaksi toiminnaksi, jolla pyritään parantamaan tai ylläpitämään sairauksien tai vammojen heikentämää fyysistä tai psyykkistä toimintakykyä tai ehkäisemään iän haurastuttaman henkilön terveydentilan heikkenemistä. Geriatrieseen kuntoutukseen on ryhdyttävä viimeistään silloin, kun itsenäinen selviytyminen on vaarantumassa.

Geriatrien kuntoutus voidaan jakaa ennaltaehkäisevään ja lääkinnälliseen kuntoutukseen:

Ennaltaehkäisevä kuntoutus, joka kohdistuu korkean sairastumisen /vammutumisen riskin omaaviin henkilöihin. Tähän kuuluu esimerkiksi vanhusten kaatumisten ehkäisy, jolloin kuntoutuksena voidaan pitää esimerkiksi ravitsemus- ja elämäntapaohjausta, tapaturmavaaroista valistusta ja liikunnallisia

ryhmiä. Sosiaalista aktiivisuutta yllä-pitävää toimintaa, esimerkiksi päiväkeskustoimintaa voidaan laajasti ottaen pitää myös ennaltaehkäisevänä kuntoutuksena.

Lääkinnällinen kuntoutus, johon kuuluu sekä akuuttien että kroonisten sairauksien hoitoon liittyvä kuntoutus että sairauksien vaativa ylläpitävä kuntoutus. Vanhusväestössä yleisiä kuntoutustoimia vaativia sairauksia ovat lonkka- ja nikamamurtumat, lanneselän spinaalistenooosi, kaularangan, polvien ja lonkkien kulumat, nivelreuma, aivoverenkiertohäiriöt jälkitiloiheen, Parkinsonin tauti, Alzheimerin tauti, masennus, psykoosit ja aistivajavuudet. Myös gerastenia eli vanhuuden haurausraihnausoireyhtyä on näihin luettava tila.

Palvelujen saatavuus

Geriatrian erityispalvelut järjestetään maakunnan liikelaitoksen Sairaala Novassa ja geriatrisessa keskuksessa (muistisairauksien diagnostiikka, vaativimmat konsultaatiot, vaativa lonkka-murtumakuntoutus ja muut ortopediset vaativat kuntoutukset).

Muistisairauksien seuranta, muistikoordinaattorin-, muistihoitajan ja geriatrin vastaanotto järjestetään asiakkaiden/potilain arkiymäristöissä ja vastaanottoluonteisesti sote-keskuksissa niin, että ne ovat valtaosalle asiakkaista saatavissa enimmillään noin tunnin päässä kotoa.

Asiakasmaksut

Asiakasmaksut määräytyvät asiakasmaksuasetuksen mukaisesti.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan maakunnan liikelaitoksen toimintana

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.17.9 Veteraanikuntoutus

Palvelukuvaus

Suomen sotien 1939–1945 sotainvalideilla sekä rintamatehtävissä olleilla miehillä ja naisilla on oikeus saada valtion varoin eräitä erityispalveluja ja etuuksia. Näitä ovat rintamaveteraanien kuntoutus, hammashuolto, sotainvalidien kuntoutus ja palvelut, rintamamiehille annetut etuudet.

Rintamaveteraanikuntoutuksen tavoitteena on, että veteraanit saavat suunnitelmallista kuntoutusta vuosittain. Kuntoutusta on mahdollista saada laitospalveluksena tai päivä-, koti- ja muuna avokuntoutuksena. Vuosittainen laitospalvelusjakso voi olla keskimäärin 10 päivää vuodessa. Avokuntoutuskäyntejä on mahdollista saada enintään 30 kertaa vuodessa. Sotainvalideilla on oikeus maksuttomaan kuntoutukseen, apuvälineisiin, avo- ja laitoshoidon palveluihin, omaishoidon tukeen. Sotainvalidille korvataan avopalvelut, jos työkyvyttömyysaste on vähintään 10 prosenttia ja laitoshoidon, jos työkyvyttömyysaste on vähintään 20 prosenttia.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Jokaisella perusehdot täyttävällä on oikeus vähintään vuosittaiseen kuntoutukseen (sisältäen erilaisia kombinaatioita). Kuntoutus tarjotaan kotona tai kuntoutusyksiköissä.

Asiakasmaksut

Palvelut ovat asiakkaille maksuttomia.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakassetelillä.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.18 Sote-keskuspalvelut

Sote-keskuspalveluilla vahvistetaan väestön hyvinvointia ja terveyttä, vähennetään väestön hyvinvointi- ja terveysvajeita sekä kansalaisten keskinäisiä hyvinvointi- ja terveyseroja.

Sote-keskuksissa annetaan yleistä ohjausta ja neuvontaa, ylläpidetään terveyttä, hyvinvointia ja osallisuutta, tuetaan arjen hallinnassa, selvitetään ja ratkotaan sosiaalisia ongelmia sekä tutkitaan ja hoidetaan sairauksia. Palveluilla tuetaan ja kannustetaan kansalaisia huolehtimaan omasta ja läheistensä hyvinvoinnista ja terveydestä sekä arjen sujumisesta.

Sote-keskukset ovat kokonaisvaltaisia ja sujuvasti saavutettavia kansalaisten palvelukeskuksia, joihin kootaan elämänkaarimallin mukaisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden vastaanottopalveluiden ohella myös muita maakunnan järjestämiä sekä kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden tarjoamia hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä vastaanottoluonteisia palveluja niin, että sote-keskukset toimivat osana perhekeskusverkostoa tarjoten palveluita lapsiperheille samoin kuin työkykyä tukevinä keskuksina työikäisille ja hyvinvointikeskuksina ikääntyville.

Tavoitteena on, että kansalaisilla on mahdollisuus saada valitsemastaan sote-keskuksesta halutesaan kaikki sellaiset sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanottoluonteiset palvelut, jotka eivät edellytä sairaalaympäristössä tehtäviä tutkimuksia tai hoitoja.

17.18.1 Sote-keskusten tarjoamat hyvinvoinnin, terveyden ja työkyvyn edistämisen palvelut

Palvelukuvaus

Sote-keskukset tukevat asiakkaitaan hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitämisessä ja vahvistamisessa. Asiakkaille tehdään listautumisen yhteydessä hyvinvoinnin ja terveyden kartoitus. Kartoituksessa selvitetään asiakkaan mahdolliset hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät vahvuudet, vajeet ja riskit. Työikäisten asiakkaiden kartoitukseen sisältyy myös työkyvyn arviointi. Kartoituksen perusteella asiakkaalle laaditaan sote-keskuksen ammattilaisen tukemana, asiakkaan omiin tavoitteisiin perustuva henkilökohtainen hyvinvointisuunnitelma. Hyvinvointisuunnitelma on osa asiakkaan laajempaa asiakassuunnitelmaa. Hyvinvointisuunnitelman toteutumista seurataan ja sitä päivitetään yhteistyöstä asiakkaan ja sote-keskuksen ammattilaisten kanssa. Hyvinvointisuunnitelman seuranta ja päivittäminen perustuvat asiakaskohtaisesti sovittavan, pääsääntöisesti sähköisesti kertyvään asiakas- ja potilastietoon ja niiden pohjalta tehtäviin virtuaalisiin hyvinvointi- ja terveystarkastuksiin.

Sote-keskukset huolehtivat myös 65-vuotiaiden terveystarkastusten toteuttamisesta.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Palvelut tarjotaan osana sote-keskuspalveluja.

17.18.2 Sote-keskuksen vastaanottopalvelut

Palvelukuvaus

Sote-keskuksessa tarjottavat suoran valinnan palveluiden vastaanottopalvelut sisältävät sote-keskuksen asiakkaille annettavan sosiaali- ja terveydenhuollon neuvonnan ja ohjauksen, terveysneuvonnan ja terveystarkastukset ml. seulonnat, äitiys- ja lasten- sekä perhesuunnitteluneuvolapalvelut, pediatrian, geriatrian, psykiatrian ja yleislääketieteen lääkärin, hoitajan sekä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden suorittaman asiakkaiden oireiden, toimintakyvyn ja sairauksien tutkimuksen, toteamisen ja hoidon sekä päihdetyön ohjauksen ja psykososiaalisen tuen.

Vastaanottopalveluihin sisältyvät myös kuntoutusneuvonta ja -ohjaus, toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi, toimintakyvyn parantamiseen ja ylläpitämiseen tähtäävät terapiat sekä muut tarvittavat kuntoutumista edistävät toimenpiteet sekä apuvälineet lukuun ottamatta yksilöllisesti sovittavia apuvälineitä.

Sote-keskuksen yhteydessä tarjottavat asiakas- kuntoutus- ja palveluohjauksen, sosiaalityön ja erikoissairaanhoidon sekä muut palvelut on kuvattu tarkemmin tässä asiakirjassa ao. palveluiden yhteydessä.

Asiaksmaksut

Vastaanottopalveluista peritään asiakasmaksulain mukaiset asiakasmaksut

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Asiakkaat saavat kaikki sote-keskuspalvelut valitsemastaan sote-keskuksesta arkisin kello 8-18 ja viikonloppuisin kello 8-18. Sote-keskukset voivat tarjota palveluja myös muina aikoina. Sote-keskukset tarjoavat asiakkailleen yksilöllisen tarpeen mukaisesti akuutti- ja kiireettömiä vastaanottopalveluja sote-keskuksissa. Vastaanottoja toteutetaan ja asiakkaita palvellaan myös puhelimitse sekä digitalisaation tarjoamia mahdollisuuksia monipuolisesti hyödyntäen.

Sote-keskukset (sote-keskustuottajat) voivat perustaa maakunnan alueelle palveluvalikoimaltaan eritasoisia toimipaikkoja. Sote-keskukset (tuottajat) päättävät yksiköidensä palveluiden laajuudesta ja sijoittumisesta. Jokaisella sote-keskuksella on maakunnan alueella kuitenkin vähintään yksi sellainen toimipaikka, josta asiakkailta on mahdollisuus saada kaikki maakunnan määrittelemät suoran valinnan sote-keskuspalvelut. Asiakkaat voivat käyttää valitsemansa sote-keskuksen kaikkia toimipaikkoja.

Maakunta huolehtii, että

- Kaikilla maakunnan asukkailla on mahdollisuus saada oman sote-keskuksensa tekemä hoidontarpeen arvio puhelimitse klo 8-18 välisenä aikana
- kaikissa kuntakeskuksissa ja päivittäistavaroiden asiointialueilla on vähintään yksi sellainen sote-keskuksen toimipaikka, jossa on saatavilla vähintään ajanvaraukseen perustuvia hoitajan (T3=7) ja lääkärin (T3=21) sekä äitiys- ja lastenneuvolan vastaanottopalveluja (T3=21) sekä laboratorion näytteenotto (T3=5). *(T3 tarkoittaa kaikissa edellä mainituissa palveluissa kolmatta vapaata aikaa, joka asiakkaalle voidaan tarjota. Käytännössä palvelut tulee siten saada 7, 21 tai 5 päivän sisällä em. palveluissa.)*
- kaikissa seutukuntakeskuksissa ja erikoistavaroiden asiointialueilla on vähintään yksi sellainen sote-keskuksen toimipaikka, jossa on saatavilla hoidontarpeen arviointi ja (päivystyksellisiä) akuuttivastaanottopalveluja arkisin klo 8-16 sekä ajanvaraukseen perustuvia suoran valinnan palveluihin sisältyviä vastaanottopalveluja seuraavasti *(alla olevat esimerkinomaisia ja täydentyvät)*:
  - yleislääketieteen lääkäri (T3=14) ja hoitaja (T3=7)
  - **pediatrian (T3=x), geriatrian (T3=x), psykiatrian (T3=x) erikoislääkäri**
  - **mielenterveys- ja päihdehoitaja (T3=x)**
  - **fysioterapeutti (T3=7)**
  - **sosiaalihoitaja (T3=7)**
  - **äitiys-, lasten- ja perhesuunnitteluneuvola (T3=x)**
  - **laboratorion näytteenotto (T3=5)**
  - **kuvantaminen (T3=5)**

Palveluiden sisältä sekä saatavuus ja saavutettavuus määritellään tarkemmin liitteenä olevissa palvelukuvauksissa.

Palveluiden tuottaminen

Sote-keskuspalvelut voi tuottaa maakunnan sote-keskuspalveluja tuottavat tuotanto-organisaatiot ja maakunnan hyväksymät muut sote-keskuspalveluiden tuottajat.

Sote-keskusten yhteydessä tarjottavat muut maakunnan järjestämät palvelut tuottaa maakunnan eivaltinnanvapauden piirissä olevia palveluita tuottava liikelaitos ja kuntien järjestämät palvelut kunnat tai niiden valitsevat palveluntuottajat.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.18.3 Hoitotarvikejakelu

Hoitotarvikejakelulla tarkoitetaan terveydenhuoltolan mukaista sairauden hoitoon liittyvien, yksilöllisesti määriteltyyn tarpeeseen ja terveydenhuollon ammattihenkilön suorittamaan arviointiin ja seurantaan perustuvaa hoitotarvikkeiden jakelua. Hoitotarvikejakelu on osa potilaan kokonaishoitoa ja sisältää sairaanhoidollista ohjausta ja yksilöllistä neuvontaa sekä tarvittaessa kotikäynnin. Hoitotarvikejakelun yhteydessä opastetaan aina asiakkaan lisäksi tarvittaessa myös omaisia, läheisiä ja omaishoitajia.

Hoitotarvikkeita ovat esimerkiksi diabeetikon tarvitsemat verensokeriliuskat, virtsantutkimusliuskat, insuliiniruiskut, -kynät ja -neulat sekä verinäytteen ottamiseen tarvittavat lansetit, avannepotilaan hoitotarvikkeet, esimerkiksi erilaiset potilaalle soveltuvat pussit sekä tarpeenmukaiset oheishoitovälineet, vatsakalvodialyysipotilaan hoitotarvikkeet, kuten steriilit taitokset, katetrit, tyhjennuspussit, suojakorkit, teipit, hengityssuojaimet, sääri- ja makuuhaavan hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet, kuten sidetarvikkeet ja liukokset, sairauden takia heikentyneen virtsan ja ulostuksen pidätyskyvyn hoitotarvikkeet vaikeaan tai keskivaikeaan oireistoon, kuten vaipat, pussit, virtsankerääjät ja katetrit sekä eräiden muiden pitkäaikaisten sairauksien, kuten keuhkojen toiminnanvajauksen tai trakeostomian eli henkitorviavanteen yhteydessä tarvittavat hoitotarvikkeet, esimerkiksi maskit, lyhyet ja pitkät happiletkut, happiviikset, hengitettävien lääkkeiden sumutinlaitteiden ja imulaitteiden lisäosat sekä suodattimet, kannylit ja katetrit ja vastaavat hoitotarvikkeet.

Asiakasmaksut

Sairauden hoitoon liittyvät hoitotarvikkeet ovat käyttäjilleen maksuttomia

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Hoitotarvikkeiden jakelupalvelut tarjotaan sote-keskuksissa niin, että ne ovat valtaosalle saavutettavissa enintään puolen tunnin päässä kotoa.

Palveluiden tuottaminen

Hoitotarvikkeiden jakeluun liittyvä neuvonta ja ohjaus sekä tarvikkeiden käytännön jakelun tuottaa sote-keskus. Sote-keskuspalveluiden tuottajana voivat olla maakunnan sote-keskuspalveluja tuottavat tuotanto-organisaatiot ja maakunnan hyväksymät muut sote-keskuspalveluiden tuottajat.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.19 Päivystyksen palvelut

Sote-keskukset ja yhteispäivystyksikkö muodostavat kansalaisten kannalta selkeän, sujuvan ja saumattoman päivystyspalvelukokonaisuuden niin, että kansalaiset saavat äkilliseen sairastumiseen, vammaan, pitkäaikaissairauden vaikeutumiseen, toimintakyvyn alenemiseen ja hoivan ja hoidon puutteeseen sekä muihin vakaviin terveydellisiin ja sosiaalisiin ongelmiinsa tarvitsemansa hoidon ja palvelun asuinpaikastaan riippumatta koko maakunnan alueella.

Palvelukuvaus

Päivystyksellistä hoidontarpeen arviointia tehdään sote-keskuksissa, yhteispäivystyksessä ja puhelimitse päivystyksen puhelinpalvelussa. Puhelinpalvelu tarjoaa päivystyksellisen hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä myös terveysneuvontaa ja ohjaa tarkoituksenmukaiseen hoitopaikkaan.

Sote-keskukset tarjoavat virka-aikaisia päivystävän lääkärin ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten päivystysluontoisia vastaanottopalveluita.

Yhteispäivystyksessä hoidetaan päivystyksellisen sairaanhoidon tarpeessa olevia potilaita sekä sellaisia kiireellistä hoivaa, turvaa ja apua tarvitsevat henkilöt, joiden hoidon tai hoivan aloittamista ei voida sen kiireellisyyden vuoksi siirtää seuraavaan arkipäivään.

Päivystyksen yhteydessä toimii somaattisen tai psykiatrisen hoidon tarpeessa oleville päihtyneille potilaille selviämisyksikkö.

Päivystysyksikön yhteydessä toimii eri erikoisalojen yhteinen *päivystys- ja infektio-osasto*, jossa hoidetaan ensisijaisesti lyhyttä hoitoaika (< 2 vrk) edellyttäviä päivystyspotilaita.

Asiakasmaksut

Palveluista peritään asiakasmaksulain mukainen asiakasmaksu

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Sairaanhoidon perustason päivystys järjestetään sote-keskuksissa niin, että palvelut ovat valtaosalle saavutettavissa arkisin klo 8-16 noin tunnin päässä kotoa sekä joka päivä klo 8-18 maakunnan alueella (*jokaisen sote-keskustuottajan on tarjottava vähintään yhdessä maakunnan alueella sijaitsevassa toimipisteessä perustason päivystyspalvelut niin, että ne ovat sote-keskukseen listautuneiden asiakkaiden saavutettavissa maakunnan alueella joka päivä klo 8-18*).

Ilta- ja yöaikainen (klo 18-08) perustason yhteispäivystys sekä erityistason päivystys järjestetään liikelaitoksen Sairaala Novan palveluna Jyväskylässä.

Selviämisaseman ja seurantaosaston palvelut järjestetään liikelaitoksen Sairaala Novan yhteydessä Jyväskylässä.

Suun terveydenhuollon särkypäivystys järjestetään sairaala Novan yhteydessä Jyväskylässä klo 8-21 ja muuna aikana yliopistollisen sairaalan yhteydessä Kuopion.

Palveluiden tuottaminen

Sote-keskus tuottaa päiväaikaisen perustason sairaanhoidon päivystyksen. Sote-keskuspalveluiden tuottajana voivat olla maakunnan sote-keskuspalveluja tuottavat tuotanto-organisaatiot ja maakunnan hyväksymät muut sote-keskuspalveluntuottajat.

Maakunnan ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottava liikelaitos tuottaa ympärivuorokautisen erityistason sairaanhoidon päivystyksen, ympärivuorokautisen sosiaalihuollon päivystyksen, ilta- ja yöaikaisen sairaanhoidon yhteispäivystyksen sekä suun terveydenhuollon särkypäivystyksen.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyy myöhemmin.

17.20 Ensihoidon palvelut

Palvelukuvaus

Ensihoidon palveluilla tarkoitetaan terveydenhuollon laitosten ulkopuolella olevien kiireellistä apua tarvitsevien potilaiden hoitoa ja kuljetusta tarkoituksenmukaisimpaan hoito-paikkaan.

Ensiavusteyksikkö on hätäensiapuun kykenevä yksikkö ja sen tehtävänä on tavoittaa hätätilapotilas mahdollisimman nopeasti ja aloittaa välittömät ensihoitotoimet. Ensiavusteyksikkö ei korvaa ambulanssia.

Perustason ensihoitoyksiköllä on valmius huolehtia potilaan peruselintoiminnoista tapahtumapaikalla ja kuljetuksen aikana.

Hoitotason ensihoitoyksiköllä on valmius aloittaa potilaan hoito tehostetun hoidon tasolla ja toteuttamaan kuljetus siten, etteivät potilaan elintoiminnot vaarannu.

Kiireettömät ambulanssilla tehtävät *siirtokuljetukset* eivät ole varsinaisesti ensihoidon tehtäviä, ellei potilaan tila edellytä aktiivista seuranta tai hoitoa matkan aikana.

Asiakasmaksut

Palveluista peritään asiakasmaksulain mukainen asiakasmaksu.

Saatavuus ja saavutettavuus

Ensihoidon palvelut ovat kaikkien keskisuomalaisten saatavissa. Palveluiden saavutettavuus määritellään riskiluokkien mukaisesti. Riskiluokkien määrittelyn pohjana ovat toteutuneet ensihoidon- ja hätätilapotilastehtävät sekä asukasmäärä ja -tiheys. Ensihoidon tehtävät on jaettu kiireellisyysluokkiin ja kullekin luokalle on määritelty saavutettavuutta koskevat tavoiteajat (8-120 min). Riskiluokat ja tavoitettavuusaikatavoitteet määritellään tarkemmin ensihoidon palvelutasopäätöksessä.

Palveluiden tuottaminen

Ensivastetoiminta tuotetaan maakunnan pelastustoimen tuotanto-organisaation toimesta.

Perus- ja hoitotason ensihoitoyksikköpalvelut tuotetaan maakunnan ei-valinnanvapauden piirissä olevan tuotanto-organisaation toimesta (ja/tai tuottavat maakunnan/ei-valinnanvapauden piirissä olevia palveluja tuottavan tuotanto-organisaation kilpailuttamat palveluntuottajat)

Siirtokuljetuspalveluita tuottavat maakunnan kilpailuttamat palveluntuottajat.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

17.21 **Lääkehuoltopalvelut**

Täydentyä myöhemmin.

17.22 **Matka- ja joukkoliikennepalvelut**

Matka- ja joukkoliikennepalveluilla edistetään maakunnan eri alueiden elinvoimaa ja ympäristöllisesti kestävästä liikkumisesta, turvataan koulu-, työmatka- ja asiointiyhteyksiä sekä liikkumismahdollisuuksia myös niille, joilla on iän, sairauden tai vamman takia liikkumiseen liittyviä erityistarpeita. Matka- ja joukkoliikennepalvelut suunnitellaan kustannusvaikuttavana kokonaisuutena ja palveluiden järjestämisessä huomioidaan maakunnan järjestämien muiden palveluiden saatavuudelle ja saavutettavuudelle asetetut tavoitteet. palveluverkko. kustannusvaikuttavasti

Laki liikenteen palveluista (329/2017) tulee voimaan 1.7.2018. Liikkumispalveluja koskevat oleelliset tiedot avataan, jolloin tiedot ja tietojärjestelmät mahdollistavat edellytykset kehittää matkaketjuja sekä parantaa toimintaedellytyksiä digitaalisuuden, uusi teknologioiden sekä liiketoimintakonseptien käyttöönotolle.

17.22.1 **Joukkoliikenne**

Joukkoliikenne on keskeinen osa maakunnallista liikennejärjestelmäkokonaisuutta. Palvelulla vaikutaan liikkumisvalintoihin, elinympäristöön ja ihmisten hyvinvointiin sekä mahdollistetaan uudenlaisten liikennepalvelujen syntyminen.

Joukkoliikenteen suosimisella tavoitellaan tervettä yhdyskuntarakennetta, jossa palvelut ovat muutenkin kuin yksityisautoilla saavutettavissa ja liikkuminen sekä kuljettaminen ovat taloudellista (niin yhteiskunnan kuin yksilöiden ja yritystenkin kannalta) sekä ympäristöllisesti kestävä. Viimeksi mainitussa on pääpaino nykyisin kasvihuonekaasupäästöjen ehkäisemisessä/minimoimisessa, mikä on välttämätöntä ilmastonmuutoksen hillinnässä.

Palvelukuvaus

Palveluun sisältyvät joukkoliikenteen palvelutasomäärittely, henkilöliikenteen ja henkilökuljetusten suunnittelu sekä joukkoliikennepalvelujen hankinnat.

Joukkoliikenteen palvelutason määrittely sisältyy maakunnan liikennejärjestelmäsuunnitteluun. Palvelutason määrittelyssä sovelletaan valtakunnallisia palvelutasoluokituksia ja ylimaakunnallisissa yhteyksissä tavoitteet tarkennetaan yhteistyössä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa. Määrittelyn lähtökohtana ovat eri väestöryhmien liikkumistarpeet ja käytössä oleva resurssit. Palvelutason määrittelyssä korostuu matkakäyttäjien toimivuus. Kysynnän ollessa niin vähäistä, ettei kuljetusten järjestäminen joukkoliikenteenä ole järkevää, vastuu lakisääteisistä liikkumispalvelujen määrittämisestä ja järjestämisestä on ao. kunnalla.

Maakunta vastaa joukkoliikenteen järjestämisestä maakunnan alueella, lukuun ottamatta Jyväskylän, Muuramen ja Laukaan alueita, joiden joukkoliikenteestä vastaa toimivaltaisena viranomaisena Jyväskylän kaupunki.

Joukkoliikenteen järjestämistä ohjaavat EU:n asetus rautateiden ja maanteiden julkisista henkilöliikennepalveluista, kansallisissa lait, hallitusohjelma, liikennepolitiikka, valtion talousarvio sekä maakunnan strategia ja tavoitteet.

Saatavuus ja saavutettavuus

Palvelutason määrittelyssä on sovellettu Liikenneviraston palvelutaso-ohjetta (31/2015). Maakunnan järjestämällä joukkoliikennepalveluilla turvataan välttämättömimmät koulu-, työmatka- ja asiointiyhteydet kuntakeskusten välillä talviarkipäivisin. Viikonloppuisin ja kesällä voidaan joustaa tavoitteiden toteutumisessa. Sairausvakuutuslain mukaiset matkakorvaukset ja kuljetukset

Palveluiden tuottaminen

Joukkoliikennepalvelut hankitaan ostopalveluna.

Asiakasmaksut

Täydentyä myöhemmin.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.22.2 Vammaispalvelulain mukaiset matkat

Vammaispalvelulain mukaiseen kuljetuspalveluun kuuluvat vaikeavammaisen henkilön työssä käynnin, opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen ja virkistykseen vuoksi tarpeelliset jokapäiväiseen elämään kuuluvat kuljetukset. Vammaisella on oikeus vähintään 18 yhdensuuntaiseen asiointi- ja vapaa-ajan matkaan kuukaudessa. Työ- ja opiskelumatkat järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa.

Kuljetuspalvelu voidaan järjestää käyttämällä takseja, invatakseja tai muuta kilpailutettua kalustoa. Kuljetuspalvelun avulla mahdollistetaan asiointi ym. niille henkilöille, jotka eivät vammansa vuoksi voi käyttää julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Kuljetuspalvelu voidaan järjestää yksilökuljetuksina tai yhdistäen asiakkaiden kyytejä. Asiakkaalla voi olla oikeus myös saattajaan, mistä päätetään palvelupäätöksessä.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Esteetön ja toimiva julkinen joukkoliikenne mukaan lukien kutsu- ja palveluliikenne on ensisijainen tapa järjestää kaikille soveltuva liikkuminen. Asiakkaiden liikkuminen turvataan asuinpaikasta riippumatta. Palvelu voidaan järjestää eri tavoin asuinpaikasta riippuen.

Asiakasmaksut

Asiakkaalta peritään enintään julkisen liikenteen mukainen maksu (omavastuuosuus) kuljetun kilometrimäärän mukaisesti.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakaseteleillä/taksikortilla. Palveluntuottajina toimivat maakunnan hyväksymät kuljetuspalveluiden tuottajat.

17.22.3 Sosiaalihuoltolain mukaiset matkat

Sosiaalihuoltolain 23 § mukaisia liikkumista tukevia palveluja järjestetään henkilöille, jotka eivät kykene itsenäisesti käyttämään julkisia liikennevälineitä sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn takia ja jotka tarvitsevat palvelua asioimisen tai muun jokapäiväiseen elämään kuuluvan tarpeen vuoksi.

Vammaispalvelulakiin nähden ensisijaista sosiaalihuoltolain mukaista liikkumisen tuen palvelua järjestää aikatauluihin perustuvan asiointiliikenteen, kutsuohjatun palveluliikenteen tai yksilöllisten kuljetusten avulla. Liikkumisen tukea voidaan järjestää myös mm. julkisten liikennevälineiden käytön ohjauksella ja ohjatulla harjoittelulla, saattajapalveluna, ryhmäkuljetuksina, korvaamalla taksilla, invataksilla tai muulla vastaavalla ajoneuvolla tapahtuvan kuljetuksen kohtuulliset kuljetukset.

Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus

Esteetön ja toimiva julkinen joukkoliikenne mukaan lukien kutsu- ja palveluliikenne on ensisijainen tapa järjestää kaikille soveltuva liikkuminen. Asiakkaiden liikkuminen turvataan asuinpaikasta riippumatta. Palvelu voi olla eri tavoin järjestettyä asuinpaikasta riippuen.

Asiakasmaksut

Asiakkaalta peritään enintään julkisen liikenteen mukainen maksu (omavastuuosuus) kuljetun kilometrimäärän mukaisesti.

Palveluiden tuottaminen

Palvelut tuotetaan asiakaseteleillä/taksikortilla. Palveluntuottajina toimivat maakunnan hyväksymät kuljetuspalveluiden tuottajat.

Arvio palveluiden käytöstä ja maakunnalle aiheutuvista kustannuksista

Täydentyä myöhemmin.

17.22.4 Saattajapalvelut

Saattajapalveluja järjestetään vaikeavammaiselle henkilölle silloin, kun hän tarvitsee toisen henkilön apua niin paljon, että kuljettajan antama apu ei ole riittävä. Saattajapalvelun tarkoituksena on mahdollistaa kuljetuspalvelujen käyttö. Saattajapalveluilla tarkoitetaan välittömästi ennen matkaa, matkan aikana tai välittömästi matkan jälkeen tapahtuvaa avustamista. Saattajana voi toimia esimerkiksi kuljetuspalveluasiakkaan läheinen tai esimerkiksi henkilökohtainen avustaja. Saattajapalvelu julkista liikennettä käyttäen on ensisijainen suhteessa yksilölliseen kuljetuspalveluun.

17.22.5 Siirtokuljetukset laitosten välillä

Täydentyä myöhemmin.

17.22.6 Majoitus

Täydentyä myöhemmin.

18 Varautuminen

Varautumisella tarkoitetaan päätöksenteon ja toiminnan jatkuvuuden varmistamista suunnittelemalla tai ennakoimalla häiriö- ja vaaratilanteita sekä poikkeusoloja etukäteen sekä siihen liittyvää harjoittelua ja koulutusta.

- Jatkuvuuden turvaaminen maakunnassa (ICT, sähkö, ruoka, vesi ym. turvaaminen) harjoittelua, koulutusta
- Varautumisen toimenpitein (ennakointi, suunnittelu, varajärjestelyt, koulutus, harjoittelu, jatkuvuuden hallinta jne.) pyritään varmistamaan tehtävien suorittaminen kaikissa tilanteissa. Varautuminen nähdään koko organisaation läpileikkaavana tehtävänä

18.1 Maakunnan varautuminen

Täydentyä myöhemmin.

18.2 Maakunnan ja kuntien varautumisen koordinointi ja tukeminen

Maakunta vastaa varautumisen alueellisista yhteensovittamisen tehtävistä ja antaa eri organisaatioilla varautumiseen liittyvää asiantuntija-apua. Yhteisellä varautumisella ja siihen liittyvällä yhteensovittamisella tarkoitetaan alueen kaikkien toimijoiden laaja-alaista, poikkihallinnollista, toimijat ja toimialat kokoavaa verkostomaista kiinteää ja jatkuvaa yhteistyötä ja sen järjestämistä

Alueellisen varautumisen yhteensovittamisen tarkoituksena on kehittää toimijoiden palvelutuotannon häiriöttömyyttä sekä parantaa näiden ymmärrystä riskien tunnistamiseen ja tarkoituksenmukaisiin varautumistoimenpiteisiin. Vastuu organisaatiokohtaisesta varautumisesta on kullakin organisaatiolla itsellään.

Maakunnalle kuuluvien varautumisen alueellisten yhteensovittamisen tehtävät tuotetaan maakunnan pelastuslaitoksen toimesta.

